

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

НАТХНЁНАЕ ПРЫСВЯЧЭННЕ

Будаўнічы сезон Мельпамены

Напярэдадні Міжнароднага дня тэатра адбылася прэс-канферэнцыя, дзе першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рылатка паведаміў аб развіцці тэатраў краіны.

Асаблівы гонарам Міністэрства культуры з’яўляецца комплексная праграма па тэхнічным пераабсталяванні тэатраў. Як падкрэсліў Уладзімір Рылатка, галоўнай падзеяй сезона стала адкрыццё пасля грандыёзнай рэканструкцыі Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета.

Абноўленае памяшканне аб’явае адзін з самых маладых тэатраў краіны — Драматичны тэатр Беларускай арміі. Адрамантаваную залу, якасць найноўшага тэхналагічнага абсталявання ацанілі глядачы, якія прыйшлі ў гэтыя сцены 27 сакавіка на цырымонію ўрачыстага ўручэння традыцыйных прэмій Беларускага саюза тэатральных дзеячаў.

Наперадзе — паўнаватасная рэканструкцыя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Яна павінна распачацца ў наступным годзе і прадоўжыцца 24 месяцы. Зараз распрацавана некалькі прапановаў, з кіраўніцтвам тэатра абмяркоўваецца канструктыўнае вырашэнне праекта будынка. Некалькі слухных заўваг на абмеркаванні ўнёс новы мастацкі

кіраўнік Мікалай Пінігін. Праекціроўшчыкам неабходна вырашыць такую наспелую праблему Купалаўскага, як недахоп рабочых плячоў. У сувязі з гэтым плануецца прыбудова. Фасаду ж тэатра мяркуецца вярнуць першапачатковы выгляд.

Праектная дакументацыя на рамонт падрыхтавана і Беларускамі дзяржаўным маладзёжным тэатрам. Па словах дырэктара ўстановы Віктара Старавойтава, будынак, у якім труп працавала 15 гадоў, павінен кардынальна змяніцца: у плане рэканструкцыі — павелічэнне сцэны, абсталяванне яе сучаснай апаратурай. Аматараў пастановак Маладзёжнага, напэўна, парадуе абноўленая зала, а таксама паўнаватасныя фэа і гардэрб. Развіталы вечар на родных падмостках пройдзе 31 сакавіка, пасля чаго калектыў пачне працу на іншых плячоўках сталіцы. Рамонт не паўплывае на падрыхтоўку прэм’ер. Хутка распачнецца праца над пастаноўкай, прысвечанай 65-годдзю фызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

— Сёлета Маладзёжны тэатр

адзначае сваё 25-годдзе, — нагадаў прысутным Віктар Старавойтаў. — За гэты час ён стаў своеасаблівай кузняй кадраў для рэспубліканскіх тэатраў. Прыкладам, на нашай сцэне пачыналі свой творчы шлях галоўны рэжысёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М.Горкага Сяргей Кавальчык, галоўны рэжысёр Драматичнага тэатра Беларускай арміі Марына Дударова, тут працаваў лаўрэат некалькіх прэстыжных прэмій “Залатая маска” Зіновій Марголін.

Уладзімір Рылатка падкрэсліў, што ў бюджэце нашай краіны закладзена неабходная сума грошай для паўнаватаснай тэатральнай дзейнасці. Першы намеснік міністра культуры запэўніў работнікаў тэатраў і аматараў сцэны, што колькасць прэм’ер не зменшыцца, а ўсе запланаваныя праекты будуць прафінансаваны.

Настасся ПАНКРАТАВА

Пра сёлетніх лаўрэатаў прызоў і прэмій Міністэрства культуры і Беларускага саюза тэатральных дзеячаў чытайце на стар. 11.

Сафійскі сабор: старажытны і сучасны

З 29 сакавіка па 23 красавіка ў полацкай Сафії пройдзе XXII Міжнародны фестываль старадаўняй і сучаснай камернай музыкі, у якім прымуць удзел знакаміты музыканты з Беларусі, Расіі, Польшчы, Францыі і Японіі.

29 сакавіка фестываль урачыста адкрыецца прадстаўленнем музычнай капэлы “Санорус” — лаўрэата шматлікіх міжнародных конкурсаў.

На працягу фестывалю запланаваны шэраг цікавых мерапрыемстваў. 1 красавіка са сцэны Сафійскага сабора прагучыць старадаўняя і сучасная тан-

цавальная музыка розных краін у выкананні французскай мандаліністкі Сабіны Марзе і японскай гітарысткі Ака Іто. 9 красавіка адбудзецца канцэрт Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Рыгора Шырмы, якая выканае духоўную і свецкую харавую музыку розных часоў. У межах фестывалю творчы саюз Ксенія Пагарэлавай і камернага аркестра пад кіраўніцтвам Раіля Садыкава 12 красавіка прадставіць слухачам новую канцэртную праграму “Майстры старадаўняй музыкі”. 17 красавіка са сцэны Сафійскага сабора прагучыць араторыя ў выкананні Сім-

фанічнага аркестра і Акадэмічнага хору Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь. 21 красавіка адбудзецца канцэрт “Юныя таленты”, які будзе прысвечаны 90-годдзю Полацкай дзіцячай школы мастацтваў. Праз дзень, 23 красавіка, запланавана выступленне мужчынскага вакальнага трыо “Рэлікт”.

Завершыць фестываль 26 красавіка канцэрт старадаўняй і сучаснай арганнай музыкі ў выкананні знакамітага польскага арганіста Дарыуса Гайдукевіча.

Ул.інф.

Нацыянальная — Нацыянальнаму

Нацыянальная бібліятэка Беларусі перадала Нацыянальнаму Полацкаму гісторыка-культурнаму музею-запаведніку беларускіх выданні 1930—1970 гг. агульнай колькасцю амаль 3 тысячы экзэмпляраў.

Як паведаміла загадчык аддзела камплектавання фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Алена Сівакова, перадача адбылася ў межах аднаго з накі-

рункаў работы ўстановы — рэспубліканскі дакументаабмен і пераразмеркаванне фондаў. Фонды Полацкага музея папоўніліся даваеннымі, у асноўным беларускамоўнымі, выданнямі. Сярод іх — збор твораў Якуба Коласа (1929), “Вязьмо” Міхаіла Зарэцкага (1932), “Незвычайныя гісторыі” Змітрака Бядулі (1931), “Выбранае” Кандрата Крапівы (1938). Таксама была перададзена вялікая колькасць асобнікаў беларускіх часо-

пісаў — “Польмя”, “Беларусь”, “Нёман”.

Як адзначыла Алена Сівакова, усе перададзеныя матэрыялы — дублетныя і маюцца ў дастатковай колькасці ў фондах НББ. За мінулы год у межах гэтага накірунку работы аддзела камплектавання фондаў рэгіянальным бібліятэкам было перададзена больш за 90 тысяч адзінак замоўленых імі выданняў.

Наш кар.

“Кадэты” і “Прыгоды...” ў сакавіку

У сакавіку Нацыянальная кінастудыя “Беларусьфільм” прадставіла прэс-паказы адразу дзвюх новых стужак, знятых айчыннымі кінематографістамі.

Першая з іх — “Навагоднія прыгоды ў ліпені” рэжысёраў Алены Туравай і Івана Паўлава, пра якую “К” ужо не раз пісала на сваіх старонках. Нарэшце завяршылася больш як трохгадовая творчая эпапея — падарожжа ў свет камп’ютэрных тэхналогій не толькі для герояў фільма, ролі якіх выканалі Маша Забара і Вася Кубекін, але і для саміх яго стваральнікаў. Першая айчынная стужка з элементамі камп’ютэрнай графікі і анімацыі, яна працягвае традыцыю добрага дзіцячага кіно, чым у свой час спавілася беларуская кінастудыя.

Другі фільм — “Кадэты” рэжысёра Віталія Дудзіна — дынамічная вострасюжэтная драма, дзеянне якой разгортваецца ў Заходняй Беларусі ў першае пасляваеннае лета. Праца над гэтай стужкай сталася магчымай дзякуючы таму, што літаратурная першааснова Анатоля Жука была летас адзначана ў конкурсе сцэнарыяў, праведзеным “Беларусьфільмам”. Ён, разам з Яўгенам Амелчанкам і Валянцінай Бялько, стаў адным з аўтараў сцэнарыя. А ў ролях заняты выключна беларускія акцёры: Руслан Чарнецкі, Паліна Сыркіна,

Андрэй Сенькін, Аляксандр Суцкавер і іншыя.

Першымі глядачамі фільмаў сталі журналісты рэспубліканскіх СМІ, але ж у хуткім часе гэтыя стужкі зможа ўбачыць і глядач.

Таццяна КОМАНОВА
На здымку: рэжысёр фільма “Навагоднія прыгоды ў ліпені”.

Паважаньня работнікі тэатраў!

Ад імя дэпутатаў Палаты прадстаўнікоў — членаў Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навукі і навукова-тэхнічным прагрэсе і ад сябе асабіста шчыра віншую вас з прафесійным святам — Міжнародным днём тэатра!

Мастацкі свет тэатра — гэта вынік намаганняў многіх людзей, у першую чаргу — прадстаўнікоў творчых прафесій, скіраваны на ўдасканаленне чалавечых пачуццяў і ўзаемаадносін. Нягледзячы на складанасць і зарэгламентаванасць сучаснага жыцця, тэатр, як і раней, запатрабаваны чалавекам, грамадствам і дзяржавай. Амаль кожны тэатр Беларусі адпавядае выклікам часу і радуе нас як прэм’ерамі, так і новымі адкрыццямі, дасягненнямі, якія аказваюць станоўчае эмацыянальнае ўздзеянне на глядача і служаць эстэтычнаму выхаванню насельніцтва.

З пачуццём глыбокай удзячнасці за плён вашай працы жадаем усім тэатральным калектывам Беларусі шырокага прызнання і новых творчых поспехаў на карысць роднай Бацькаўшчыны.

Уладзімір ЗДАНОВІЧ,
старшыня Камісіі

Лепшыя па ахове працы

Міністэрства культуры падвяло вынікі леташняга агляду-конкурсу на лепшую арганізацыю па ахове працы і прафілактыцы вытворчага траўматызму. У ім бралі ўдзел 8690 арганізацый культуры. Правядзенне спаборніцтва станюча паўплывала на рабочыя ўмовы і стан аховы працы, у якасць інструктажоў, навучання і праверкі ведаў, скіраваных на прафілактыку вытворчага траўматызму.

Упраўленне капітальнага будаўніцтва і матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння Міністэрства культуры разам з прэзідыумаў Рэспубліканскага камітэта Беларускага прафсаюза работнікаў культуры вызначылі пераможцаў:

у намінацыі “Лепшая арганізацыя культуры камунальнай формы ўласнасці па ахове працы і прафілактыцы вытворчага траўматызму сістэмы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь” — *Сеніцкі цэнтр культуры аддзела культуры Мінскага райвыканкама;*
у намінацыі “Лепшы адзел культуры раённага (гарадскога) выканаўчых камітэтаў па ахове працы і прафілактыцы вытворчага траўматызму” — адзел культуры Лепельскага райвыканкама;

кага райвыканкама ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама; у намінацыі “Лепшае ўпраўленне культуры абласнога (Мінскага гарадскога) выканаўчых камітэтаў па ахове працы і прафілактыцы вытворчага траўматызму” — упраўленне культуры Мінскага аблвыканкама; у намінацыі “Лепшая арганізацыя культуры рэспубліканскай формы ўласнасці па ахове працы і прафілактыцы вытворчага траўматызму сістэмы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь” — Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

Адзначаны таксама высокі ўзровень работы ў названым кірунку ва ўпраўленнях культуры Гродзенскага і Віцебскага аблвыканкамаў, у аддзелах культуры Нясвіжскага і Мазырскага райвыканкамаў, Навагрудскім гісторыка-краязнаўчым музеі аддзела культуры Навагрудскага райвыканкама, установе культуры “Цэнтр эстэтычнага выхавання “Маладзік” — школа мастацтваў № 3” аддзела культуры Віцебскага гарвыканкама, Беларускай дзяржаўнай філармоніі і рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве “Аўтабаза Мінкультуры”.

Падрабязна пра пасяджэнне чарговай калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь чытайце на стар. 4.

“Гарады роднай зямлі”

У 2009 годзе, які Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь аб’яўлены Годом роднай зямлі, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь плануе выпусціць цыкл дакументальных фільмаў пра беларускія гарады.

Як паведаміла “К” намеснік дырэктара Дэпартаменту па кінематографіі Міністэрства культуры Людміла Дуброўская, у цыкле “Гарады Беларусі” студыі “Летапіс” Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” будуць прадстаўлены

такія фільмы, як “Полацк”, “Віцебск”, “Мінск вячэрні”, “Гродна”, “Слуцк”, “Браслаў”, “Давыд-Гарадок” і некаторыя іншыя.

Першым фільмам гэтага цыкла будзе дакументальны 20-хвілінны фільм “Полацк”, здымкі якога пачаліся 23 лютага. Як адзначыла Людміла Ігараўна, работа над кінастужкамі будзе завершана восенню гэтага года. Дакументальныя стужкі “Гарады Беларусі” пакажуць ва ўсіх кінаатэатрах краіны перад пачаткам сезону.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

“Аповесць” для Суздаля

На мінулым тыдні ў Суздалі завяршыўся XIV Адкрыты расійскі фестываль анімацыйнага кіно — адзін з найбольш прэстыжных прафесійных конкурсаў на постсавецкай прасторы. У лік лаўрэатаў і дыпламантаў форуму ўвайшлі мультыплікатары анімацыйнай студыі Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм”.

Сёлета ў конкурснай праграме суздальскага фэсту ўдзельнічала больш за 100 фільмаў з Расіі, Беларусі, Украіны. Лепшыя работы былі прадстаўлены ў шасці намінацыях. Значым, айчынныя аніматары на гэтым конкурсе не ўпершыню. Для суздальскага ўжо стала своеасаблівай традыцыяй штовесну сустрэчаць апошнія мультыплікацыйныя навінкі “Беларусьфільма”.

Фестывальная публіка пабачыла цыкл пазнаваўчых кароткаметражных карцін аб паходжанні гербаў Беларусі “Аповесць мінулых гадоў-3”. Гэтая частка была прысвечана геральдычным гісторыям Чэрвеня, Шклова, Полацка, Навагрудка і Пружан. Над праектам працавала вялікая творчая група кінастудыі, у склад якой увайшлі мастакі-мультыплікатары Таццяна Кубліцкая, Ганна Емяльянава, Міхаіл Тумеля, Канстанцін Касцючэнка, Яўген Надтачэй. Іх талент і прафесіяналізм былі па заслугах адначасна прызам у намінацыі “Лепшае выяўленчае вырашэнне”.

На гэтым перамогі беларусаў не скончыліся. Спецыяльным дыпламам за дасціпнае вырашэнне беларускага фальклору ў анімацыі быў узнагароджаны мультыплікацыйны цыкл “Беларускія прымаўкі” рэжысёра Міхаіла Тумелі.

Людміла МАКОЎСКАЯ

Міншчыны святочны дар

26 сакавіка ў сталіцы адбылася творчая справаздача “Міншчына — сэрца Беларусі”, прысвечаная 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Такага размаху мы яшчэ не бачылі: паказ дасягненняў пачынаўся не з фая Палаца Рэспублікі, як звычайна, а з самой Кастрычніцкай плошчы, дзе шчыравалі народныя майстры, вяселілі народ вяшчальнікі і скамарохі. Мабыць, вясна “вінавата”?

Творчая справаздача сабрала безліч гледачоў і паўтары тысячы саміх удзельнікаў: 1300 з іх удзельнічалі ў канцэрце, астатнія — ва “ўверсюрных” мерапрыемствах. Невыпадкава старшыня Мінскага аблвыканкама Леанід Крупец, вітаючы гасцей Палаца Рэспублікі, неаднаразова падкрэсліваў у сваёй прамове менавіта чалавечы фактар: “Які

творчасці штогод праходзіць звыш 20-ці. Але для кожнага з іх адшукваліся новыя, больш удасканаленыя і менш фінансавыя ёмістыя формы правядзення. Існуе свая сістэма забеспячэння кадрамі, у тым ліку ў аграгарадках, павялічваецца колькасць навучэнцаў у дзіцячых музычных школах і школах мастацтваў. Разнастайнай дзейнасцю, акрамя

ужо дзевяць гадоў, змяняючы “прапіску”: Барысаў, Стоўбцы, Чэрвень... А тэмай становяцца, зразумела, вобразы роднай зямлі.

У фая Палаца Рэспублікі публіка адразу трапіла на “Баль стагоддзяў”. Нас сустракалі прадстаўнікі такіх знакамітых шляхецкіх родаў Беларусі, як Радзівілы, Агінскія, Тышкевічы. Увасаблялі іх удзельнікі аматарскіх тэатральных калектываў, у тым ліку Тэатра імя Уршулі Радзівіл Нясвіжскага раёна. Гучала старадаўняя беларуская музыка ў выкананні калектываў дзіцячых навучальных устаноў з Дзяржынска і Барысава.

Гэткае філасофскае “рэха стагоддзяў” падхапіў і пачатак самога канцэрта. Пралог быў нязвычайна няспешным. На фоне габеленаў з выявамі гербаў гарадоў і архітэктурных помнікаў Міншчыны ішла паэтычная кампазіцыя-дэфіле “Вобразы міляў роднага краю”: дзяўчаты дэманстравалі стылізаваныя шляхетныя, народныя, а таксама сучасныя строі, увасабляючы вобразы Сонойка, Шчырасці, Восенскага сну, Маці, Маладосці і яшчэ многіх філасофска-паэтычных сімвалаў роднай зямлі. Вобраз Зямлі-карміцелькі паўставаў у лірычнай песні “Поле”.

Тэма вайны пачыналася паэтычным рэквіемам, дзе, акрамя аматараў, удзельнічала народная артыстка краіны Марыя Захарэвіч. Працягвалася — вакальным ансамблем “Віват” Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў на чале з Алегам Сямёнавым. А завяршалася — зводным духавым аркестрам з “Маршам Перамогі” Васіля Раінчыка.

Канцэрт напоўніў прадэманстраваў добрыя вакальныя традыцыі, закладзеныя ў вобласці. Яны пачынаюцца з дзіцячых вакальных студый, працягваюцца ў сярэдніх навучальных установах (на базе Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М.К. Агінскага два гады таму быў утвораны Маладзёжны музычны тэатр, што ладзіць оперныя пастаноўкі) і завяршаюцца музычнай капэлай “Санорус” пад кіраўніцтвам Аляксея Шута. Невыпадкава адзіным сольным нумарам усяго канцэрта стала выступленне лаўрэата міжнародных конкурсаў, леташняга выпускніка вучылішча і цяперашняга студэнта Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, артыста згаданага тэатра Анатоля Сіюко — з найскладанымі Куплетамі Мефістофеля з оперы “Фауст” Ш.Гуно.

Адметнасцю канцэрта стаў удзел у ім народных сямейных калектываў, якія, згуртаваўшыся, утварылі сапраўдную вясёлую таласку. Сярод фальклорнага блока вылучаліся нумары, набліжаныя да аўтэнткі, а між выступленняў дзіцячых і маладзёжных калектываў — спалучэнне фальклорных элементаў і сучаснага эстраднага танца (“На скрыжаваннях часу” Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў).

Фінальным акордам стаўся гімн Міншчыны, створаны кампазітарам Аленай Атрашкевіч, паэтам Васілём Жуковічам і выкананы ўсімі удзельнікамі канцэрта.

**Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Юрыя ІВАНОВА**

На здымках: творчую справаздачу адкрывае Леанід Крупец; на Кастрычніцкай плошчы гасцей вітае хлэбам-саллю Міншчына; на выстаўцы дзіцячай творчасці; майстар-клас ад ткачых вобласці.

Пінск адказвае: “Быць!”

Па слядах выступлення “Культуры”

У № 8 “Культуры” за 2009 год пад рубрыкай “Родная зямля: час крэатыву” быў змешчаны артыкул “Быць або не быць” дыскатэцы ў Пінскім ГДК?, у якім вялася гаворка пра маладзёжную дыскатэку, што фактычна спыніла сваё існаванне ў Пінскім гарадскім доме культуры. Каб выправіць становішча, кіраўніцтву ГДК патрэбны грошы на рамонт танцавальнай залы і набыццё сучаснага дыскатэчнага абсталявання, а таксама неабходна звярнуць увагу на сістэмны падыход у арганізацыі тэматычных дыскатэк.

Паколькі вырашэнне пастаўленых праблем немагчымае без падтрымкі гарвыканкама, артыкул быў накіраваны на рэагаванне кіраўніцтву Пінска. Нам адказаў намеснік старшыні Пінскага гарадскога выканаўчага камітэта Аляксандр КАНЕЎСКІ:

“Артыкул “Быць ці не быць” дыскатэцы ў Пінскім ГДК?” разгледжаны на вытворчым пасяджэнні ў аддзеле культуры гарвыканкама.

Па выніках работы за студзень — люты 2009 года план платных паслуг насельніцтву выкананы гарадскім Домам культуры на 118% пры плане 115% у супастаўных цэнах да ўзроўню мінулага года.

Пінскі ГДК не зачынены для моладзі. Павелічэнне колькасці удзельнікаў мастацкай самадзейнасці, КВЗ-оўскі рух, танцавальныя, вакальныя і харавыя калектывы сведчаць аб тым, што работа з моладдзю прыводзіцца на дастатковым узроўні. Шматлікія ўзнагароды творчых калектываў, заслужана атрыманыя на фестывалях і конкурсах, — лепшае таму пацвярджэнне.

Творчы калектыв Гарадскога Дома культуры працуе над пошукам цікавых тэм, новых форм работы. Тэматычныя дыскатэкі робяцца той формай працы, якая можа прывабіць моладзь. У цяперашні час у ГДК вырашальную ролю надаюць чалавечаму фактару. Перад спецыялістамі Дома культуры пастаўлена задача па распрацоўцы арыгінальных сцэнарыяў правядзення дыскатэк з далучэннем удзельнікаў Клуба вясёлых і знаходлівых “Перыферыя”, народнага маладзёжнага тэатра “Візаві”, студыі сучаснага танца “Навігатар”, якія вядомыя і папулярныя сярод моладзі горада, што дадаткова прываблівае яе на дыскатэку.

У гэтым годзе плануецца пачаць пераабсталяванне залы дыскатэкі як за кошт бюджэтных, так і пазабюджэтных сродкаў. Ёсць дамоўленасць аб адкрыцці безалгоднага бара ў памяшканні ГДК, рэжым працы якога будзе распаўсюджвацца на час правядзення дыскатэк.

Такім чынам, праблема арганізацыі маладзёжных дыскатэк будзе вырашана. Пытанне работы маладзёжных дыскатэк пастаўлена на кантроль у аддзеле культуры і будзе разгледжана па выніках работы за паўгоддзе і за год на апаратным пасяджэнні ў гарвыканкаме”.

раней, галоўным багаццем нашага краю былі і застаюцца людзі — такія працавітыя, добрыя і гасцінныя”; “Іх розумам, талентам і сапраўды гераічнай працай створана ўсё, што складае сёння славу і гонар сталічнай вобласці”; “За кожным поспехам і падзеяй у культурным жыцці Міншчыны стаяць людзі, якія самааддана развіваюць народнае аматарскае мастацтва, каб эстэтычна прыгожым станавіўся духоўны свет жыхароў вобласці”.

Адной з адметнасцей справаздачы Міншчыны стала правядзенне напружанага яе — прэс-канферэнцыі, у якой узялі ўдзел начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай працы Мінскага аблвыканкама Таццяна Дзедух, начальнік упраўлення культуры аблвыканкама Анатоля Акушэвіч, яго намеснік Святлана Баранок, галоўны спецыяліст упраўлення культуры аблвыканкама Галіна Ляйко, якая выступіла галоўным рэжысёрам канцэрта, кіраўнікі вядучых устаноў культуры вобласці, кіраўніцтва асобных раёнаў.

Да прэс-канферэнцыі была падрыхтавана выстаўка “Міншчына святочная”, і разглядаць яе можна было пад гукі выступлення камернага ансамбля ДМШ горада Барысава. Ну чым не “міні-справаздача”? Выступоўцы не скупіліся на аповед пра самае-самае ў кожнай галіне культурнай дзейнасці рэгіёна. Ці не ўражае, да прыкладу, такая лічба: 93 працэнты ўстаноў культуры клубнага тыпу знаходзяцца ў сельскай мясцовасці, менавіта туды пераносіцца асноўная работа, бо там — асяроддзе народнай культуры, нашага фальклору.

У вобласці ўмеюць цаніць усё, што назапашана, не раскідваюцца напрацаваным. Тут практычна не скарацілася колькасць фестываляў, конкурсаў, святаў. Адных толькі форумуў народнай

ўласна кніжных спраў, займаюцца бібліятэкі: у прыватнасці, была створана электронная база даных “Краязнаўчая памяць Міншчыны”.

Ну, а ў святочных канцэртных і разнастайных перадканцэртных паказах усе рэгіёны вобласці зліваліся ў адзінае каларытнае дзейства, падзеленае хіба па мастацкіх кірунках і жанрах. На плошчы разгарнуўся кірмаш, віравалі народныя гуляні. Народныя майстры пачалі “абжываць” адведзеную ім прастору яшчэ зранку. І літаральна адразу, не чакаючы афіцыйнага адкрыцця, сталі праводзіць майстар-класы, бо жадаючых павучыцца таму ж ткацтву было шмат. Дарэчы, частавалі тут не толькі дзівосным суквеццем народных промыслаў, але і... сапраўднымі прысмакамі.

Спецыяльна да народнага кірмашу было замоўлена і выраблена адмысло-

вае выставачнае абсталяванне (пасля сталічнага паказу яно будзе выкарыстоўвацца на іншых абласных святах) — спецыяльныя стылізаваныя пад даўніну столікі з навесамі, упрыгожаныя шылдачкамі: “Матчыны кросны”, “Вышытыя мары”, “Лялечны карагод”, “Саламяныя дзівосы”, “Ганчарнае кола”, “Гліняны звон”, “Пояс-абярэг” і іншыя.

У мастацкай галерэі БДУКІМ, што знаходзіцца ў будынку Палаца Рэспублікі, разгарнулася выстаўка пленэрных работ юных мастакоў “Фарбы роднай зямлі”, якая прадоўжыцца да 11 красавіка. Абласны пленэр праходзіць вось

Страта

БУТАКОЎ Аляксандр Іванавіч

На 88 годзе жыцця памёр выдатны тэатральны педагог, тэатразнаўца, кандыдат мастацтвазнаўства, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, прафесар БУТАКОЎ Аляксандр Іванавіч.

Нарадзіўся Аляксандр Іванавіч 06.09.1921 г. у сялянскай сям’і ў вёсцы Ніжня Валшанка Лузскага раёна Кіраўскай вобласці. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Узнагароджаны шматлікімі ордэнамі і медалямі, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР. Будучы лейтэнантам, у 1945 годзе паступіў у Беларускае дзяржаўнае тэатральнае інстытут на акцёрскае аддзяленне. Аляксандр Іванавіч меў студэнцкі білет № 1. Вучань знакамітых заснавальнікаў беларускай прафесійнай тэатральнай школы Е.А. Міровіча, К.М. Саннікава, Д.А. Арлова.

Атрыманыя веды ад карыфэяў беларускага тэатральнага мастацтва, ад сваіх Настаўнікаў, свой жыццёвы і творчы вопыт на працягу ўсяго свайго жыцця Аляксандр Іванавіч як таленавіты чалавек, педагог шчодро перадаваў сваім шматлікім вучням у Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытуце і з 1997 года — у Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэце культуры і мастацтваў, якія плённа працавалі і працуюць амаль ва ўсіх тэатрах нашай рэспублікі, а таксама ў розных сферах мастацтва і культуры Беларусі і за яе межамі.

Чалавечыя і педагогічныя якасці, яго шчырасць, дабрыва і сціпласць, высокаяе патрабаванне і адказнасць — заўсёды былі прыкладам для яго вучняў і сяброў, для блізкіх і родных людзей, для ўсіх, хто меў дачыненне да асобы Настаўніка, Творцы, Чалавека — Аляксандра Іванавіча Бутакова.

Памяць аб ім назаўсёды застанеца ў нашых сэрцах.

У.Рылатка, Р.Янкоўскі, А.Дударуў, Р.Смоўскі, Б.Святлоў, В.Анісенка, В.Раеўскі, Б.Луцэнка, Э.Герасімовіч, І.Курган, У.Мішчанчук, Л.Манаква, Я.Громаў

Калегія: надзённае ў галіне

25 сакавіка ў канферэнц-зале Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў прайшло пасяджэнне чарговай калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Па шэрагу пытанняў парадку дня былі прааналізаваны вынікі работы галіны за 2008 год і за першы квартал года бягучага. Спектр абмяркоўваемых праблем быў надзвычай шырокі: ад працоўнай дысцыпліны да рэзерву кіруючых кадраў і паказчыкаў сацыяльна-эканамічнага развіцця.

Дысцыпліна, кадры, эканоміка...

Ахова працы — пад дзяржаўнай увагай

Калі гаворка зайшла пра вынікі работы па выкананні патрабаванняў Дырэктывы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 1 “Аб мерах па ўмацаванні грамадскай бяспекі і дысцыпліны” за 2008 год і першы квартал 2009-га, першы намеснік міністра культуры Уладзімір Рылатка, які вёў пасяджэнне, падкрэсліў, што названая Дырэктыва — не проста інструкцыя па тэхніцы бяспекі, а яркавы доказ дзяржаўнага значэння гэтага пытання. Аднак летась у падпарадкаваных Міністэрству культуры арганізацыях зафіксаваны рост вытворчага траўматызму ў параўнанні з 2007 годам. З 15 няшчасных выпадкаў 6 адбыліся ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета. За першы квартал гэтага года здарылася тры такія выпадкі.

Намеснік міністра культуры Уладзімір Грыдзюшка, аналізуючы сітуацыю, зазначыў, што за апошнія 2 — 3 гады ў справе прафілактыкі вытворчага траўматызму і ўмацавання працоўнай дысцыпліны зроблена нямаля. Наладжана вучоба, праводзяцца семінары па ахове працы, ажыццяўляецца кантроль за захаваннем заканадаўства, атэставаны рабочыя месцы са шкоднымі ўмовамі працы. Тым не менш, з-за неналежаў выканаўчай дысцыпліны не надта эфектыўнай аказалася прафілактыка вытворчага траўматызму ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа, Нацыянальным акадэ-

фота Юрыя ІВАНОВА

мічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, праектным РУП “Праектрэстаўрацыя”, адкрытым акцыянерным таварыстве “Белпрамкультура-Маладзечна”...

Дырэктыва № 1, падвёў рысу Уладзімір Рылатка, — закон для кожнага з нас, таму любая праява абьякавасці тут — проста злачынная.

Рэзерв кадраў — праца на перспектыву

Пра стан работы з кіруючымі кадрамі галіны распавёў намеснік міністра Віктар Кураш. Кадравы кіруючы патэнцыял — амаль 9 тысяч чалавек, гэта 13,8 працэнта ад агульнай колькасці культасветработнікаў. Вышэйшую адукацыю маюць 46,6 працэнта кіраўнікоў. Узровень, як заўважыў Уладзімір Рылатка, не надта адпавядае сучасным патрабаванням.

У 12 дзяржаўных музеях сярэдні ўзрост кіраўнікоў — 53 гады, а 4 дырэктары — пенсійнага веку. У 13 вядучых тэатрах і канцэртных арганізацыях рэспубліканскага падпарадкавання 8 кіраўнікоў дасягнулі пенсійнага ўзросту.

Аналіз падбору кіруючага рэзерву паказаў, што ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, Музеі Беларускага Палесся, Рэспубліканскім цэнтры нацыянальных культур, Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь, ва ўнітарным прадпрыемстве “Праектрэстаўрацыя” ў рэзерв на кіруючыя пасады прадстаўлены кандыдатуры, чый узрост перавышае дапушчальны.

Шэраг арганізацый культуры рэспубліканскага падпарадкавання і камунальнай формы ўласнасці ўвогуле не мае рэзерву кіруючых кадраў альбо будаўскае парушэнні нарматыўных патрабаванняў пры яго фарміраванні. Ніжкім застаецца працэнт выкарыстання кадраў, якія знаходзяцца ў рэзерве, пры прызначэнні на кіруючыя пасады. Недастаткова выкарыстоўваюцца такія формы павышэння прафесійнага майстэрства кіраўніка, як стажыроўка і часовае змяшчэнне кіруючых пасадаў. Між тым, як неаднаразова падкрэслівалася ў ходзе абмеркавання гэтага пытання, стварэнне рэзерву кіруючых кадраў — праца на перспектыву.

План платных паслуг — адзін з асноўных

Начальнік эканамічнага ўпраўлення Міністэрства культуры Вольга Кананюк, падводзячы вынікі выканання асноўных паказчыкаў сацыяльна-эканамічнага развіцця за студзень — люты і аналізуючы чакаемае выкананне паказчыкаў у першым паўгоддзі бягучага года, зазначыла, што ў студзені аб’ём платных паслуг насельніцтву дасягнуў амаль 14 мільярдаў рублёў. Тэмп росту платных паслуг культуры ў супастаўных цэнах склаў 113,5% пры плане 115%. Па папярэдніх даных за студзень — люты тэмп росту складзе 115%.

Не выканалі планы паказчыкаў за студзень 2009 года арганізацыі Брэскай вобласці (99,8%), Гомельскай (101,1%), Мінскай (110,4%), Магілёўскай (107,7%) абласцей і Мінска (114,9%). За студзень — люты тэмп росту платных паслуг насельніцтву, па папярэдніх падліках, не забяспечаны на планавым узроўні толькі дзвюма абласцямі — Брэскай і Гомельскай (па 104%). Аказалася, што асноўным відам паслуг, не выкананне тэмпу росту па якім адмоўна паўплывала на абласны і рэспубліканскі паказчыкі, з’явілася наведванне кінатэатраў (24% ад агульнага аб’ёму).

Вольга Кананюк агульна прагнозы аб’ём платных паслуг культуры за студзень — сакавік — 43,5 мільярда рублёў пры тэмпе росту ў супастаўных цэнах 115%, што адпавядае планаваму паказчыку. За студзень — сакавік у цэлым па Міністэрстве культуры паспяхова выканана заданне па энергазберажэнні (мінус 7,5%).

Андрэй СТАРЖЫНСКІ

Статус каштоўнасці

Днямі ў свет выходзіць кніга — “Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь”, падрыхтаваная ўпраўленнем па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Кніга з’яўляецца вынікам фарміравання нацыянальнага ўліку гісторыка-культурных каштоўнасцей, пачатак якому паклаў Закон Рэспублікі Беларусь ад 12 лістапада 1992 “Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны”.

Дзяржаўны спіс зацверджаны загадам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 21 чэрвеня 2007 г. № 141 і ўключае гісторыка-культурныя каштоўнасці, чый статус вызначаны пастановамі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 14 мая 2007 г. № 578 і ад 3 верасня 2008 г. № 1288.

Усяго ў Дзяржаўны спіс уключана 4787 гісторыка-культурных каштоўнасцей нашай краіны: гэта помнікі археалогіі, архітэктуры, гісторыі, горадабудаўніцтва, мастацтва, што раней былі адзначаны ў “Зборы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі”, выдадзеным у 1984 — 1988 гг. “Беларускай савецкай энцыклапедыяй”, у спісах помнікаў гісторыі і культуры рэспубліканскага і мясцовага значэння, а таксама матэрыяльныя аб’екты і нематэрыяльныя праяўленні творчасці чалавека, якім з 1992 года нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці паводле ўведзенага ў дзеянне заканадаўства аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны.

У Спіс не былі ўключаны помнікі савецкім партыйным і дзяржаўным дзеячам (Леніну, Дзяржынскаму, Кіраву і г. д.), якія ствараліся па тыпавых праектах і не ўяўляюць мастацкай або архітэктурнай вартасці, таму колькасць аб’ектаў у Спісе значна меншая, чым знаходзілася на ўліку ў БССР.

Задача — удакладняць!

Над выданнем кнігі спецыялісты ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь працавалі паўтара года. Але, як адзначыў адзін са складальнікаў, гадоўны спецыяліст сектара па ахове гісторыка-культурнай спадчыны названага ўпраўлення Юры Барысюк, праца гэтая вядзецца пастаянна. Па дзеючым заканадаўстве любая юрыдычная або фізічная асоба ў пісьмовай форме з абавязковым абгрунтаваннем можа ўнесці ў Міністэрства культу-

ры прапанову аб наданні матэрыяльнаму аб’екту або нематэрыяльнаму праяўленню творчасці чалавека статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Міністэрства культуры забяспечвае разгляд такіх прапаноў Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай радай па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь. Пры ўмове станоўчага рашэння Рады статус гісторыка-культурнай каштоўнасці гэтым аб’ектам будзе нададзены Саветам Міністраў. Адпаведна, праз некалькі гадоў, мяркуючы спецыялісты, узнікне патрэба перавыдаць Спіс: ён папоўніцца за кошт аб’ектаў, якія за гэты перыяд атрымаюць статус гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Акрамя таго, на калегіі Міністэрства культуры пастаўлена задача: сумесна з абласнымі ўпраўленнямі культуры правесці канчатковы аналіз ранейшых спісаў помнікаў, вызначыць рэальны стан аб’ектаў і прадставіць прапановы па наданні ім статусу каштоўнасці.

Нарматыўны складнік

Што ж уяўляе з сябе новае выданне Дзяржаўнага спіса гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь? Парадак вядзення Дзяржаўнага спіса зацверджаны пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 15 чэрвеня 2006 г. № 762. Кожны раздзел Спіса складаецца са звестак, якія змяшчаюцца ў наступных графах: шыфр, назва, датаванне, месцазнаходжанне, катэгорыя, дата і нумар пратакола пасяджэння Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь, дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. Звесткі па гісторыка-культурных каштоўнасцях катэгорый “0”, “1” і “2” дапоўнены здымкамі, апісаннем і кароткай гістарычнай даведкай. Для гэ-

тага ў кнізе выкарыстаны матэрыялы Банка звестак гісторыка-культурных каштоўнасцей, вядзеныя якога ажыццяўляецца спецыялістамі ўнітарнага прадпрыемства “Праектрэстаўрацыя”. У Банк звестак уносіцца інфармацыя з уліковых дакументаў і матэрыялаў спецыяльных даследаванняў, якія праводзяцца перад работамі на гісторыка-культурнай каштоўнасці.

Дзяржаўны спіс змяшчае наступныя раздзелы:

гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія знаходзяцца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. У гэты раздзел уносяцца звесткі аб матэрыяльных і нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, што знаходзяцца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь (незалежна ад іх паходжання);

гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія, згодна з заканадаўствам, знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь. У гэты раздзел уносяцца звесткі аб матэрыяльных і нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, якія пры дакументальна пацверджаным беларускім паходжанні апынуліся за межамі Рэспублікі Беларусь; у парадку, што адпавядае нормам міжнароднага права, а таксама звесткі аб уважальных нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, носьбіты якіх пры бяспрэчным (у тым ліку прызнаным імі самімі) беларускім паходжанні (нацыянальнасці) не маюць грамадзянства Рэспублікі Беларусь;

гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія незаконна знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь. У гэты раздзел уносяцца звесткі аб матэрыяльных і нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, якія ў парушэнне норм міжнароднага права пры дакументальна пацверджаным беларускім паходжанні апынуліся за межамі Рэспублікі Беларусь;

гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія зніклі ці страчаны пры нявысветленых абставінах. У гэты раздзел уносяцца звесткі аб матэрыяльных і нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, наяўнасць якіх дакументальна засведчана, пры ўмове адсутнасці бяспрэчных дакументальных звестак аб знішчэнні гэтых гісторыка-культурных каштоўнасцей;

гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія знаходзяцца пад пагрозай знішчэння, страты ці знікнення. У гэты раздзел уносяцца звесткі аб матэрыяльных і нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцях, што знаходзяцца пад пагрозай знішчэння, страты ці знікнення, з указаннем прычын, што выклікаюць пагрозу, і мер, неабходных для захавання гэтых гісторыка-культурных каштоўнасцей.

гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія знаходзяцца пад пагрозай знішчэння, страты ці знікнення, з указаннем прычын, што выклікаюць пагрозу, і мер, неабходных для захавання гэтых гісторыка-культурных каштоўнасцей.

На сённяшні дзень гісторыка-культурныя каштоўнасці ўключаны толькі ў першы раздзел. Напрыклад, дагэтуль ніхто не звярнуўся з прапановай уключыць у раздзел “Гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія зніклі ці страчаны пры нявысветленых абставінах” Крыж Еўфрасінні Полацкай.

У першым раздзеле гісторыка-культурныя каштоўнасці пададзены па тэрытарыяльным прынцыпе. У кожнай вобласці, спачатку — па раёнах, прадстаўлены нерухома матэрыяльныя гісторыка-культурныя каштоўнасці, потым, адпаведна, — рухомыя матэрыяльныя і нематэрыяльныя.

Спецыялістам і...

Кніга разлічана на шырокае кола чытачоў, аднак наклад выдання невялікі і складае ўсяго 1020 асобнікаў, таму, у першую чаргу, яна павінна апынуцца ў руках спецыялістаў.

— Напрыканцы хочацца выказаць словы шчырай падзякі супрацоўнікам і кіраўніцтву Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Беларускае тэлеграфнае агенцтва”, што правялі вялікую працу па рэдактурнай, карэктурнай, а таксама падборнай ілюстрацый, якіх не хапала для выдання Спіса. А галоўнае — выканалі гэтую працу ў кароткі тэрмін, — дадаў Юры Барысюк.

Наталля КІРПІЧЭНКАВА

І выхад у Інтэрнет

“Выхад у свет “Дзяржаўнага спіса гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь” — значная падзея не толькі для нашай краіны, але і для еўрапейскага рэгіёна, бо наша спадчына ўяўляе цікавасць не толькі для беларусаў, а і для сусветнай супольнасці”, — падкрэсліў начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ігар ЧАРНЯЎСКІ.

— Хаця гэтае выданне — спецыялізаванае, — лічыць Ігар Мясфодзевіч, — і раздзіецца ў першую чаргу па органах дзяржаўнага кіравання, мясцовых выканаўчых і распарадчых органах, паступіць у Міністэрства ўнутраных спраў, Міністэрства замежных спраў, Камітэт дзяржаўнага кантролю, Камітэт дзяржаўнай бяспекі, у сувязі з тым, што частка накладу пойдзе ў бібліятэкі, яно будзе даступна і для шырокага чытача.

— А ці з’явіцца ў Інтэрнеце Дзяржаўны спіс?

— Ёсць такая задума. Варта размясціць у Інтэрнеце банк звестак аб гісторыка-культурнай спадчыне беларусаў. Гэта быў бы інфармацыйны рэсурс дзяржаўнага значэння. Спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей рабіўся ў электроннай версіі. Зараз папросту патрэбна карэктурка праграмага забеспячэння. Спадзяёмся, зможам з цягам часу ўдасканаліць банк даных. Пасля гэтага можна будзе размясціць Дзяржаўны спіс у Інтэрнеце. **— Інфармацыя аб гісторыка-культурных каштоўнасцях даступная. А што чакае тых, хто ставіцца да іх неналежаным чынам?**

— У нас ёсць заканадаўства — Адміністрацыйны, Крымінальны кодэкс. І тых, хто парушае закон, чакае адказнасць. І няважна, ці выдадзены Спіс, ці не выдадзены: закон патрабуе прыцягваць да адказнасці яго парушальнікаў. Калі справа тычыцца намянення шкоды каштоўнасцям, дык складаецца пратакол, фіксуецца парушэнне. Адпаведны дакумент накіроўваецца ў адміністрацыйную камісію, альбо заводзіцца крымінальная справа. Следчыя і судовыя органы прымаюць рашэнне: якое пакаранне за такое парушэнне павінна быць. Інфармацыя аб усіх заканадаўчых актах зарэгістравана ў Нацыянальным рэестры прававых актаў.

Арткул 10 Закону аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны вызначае, што кампетэнцыя мясцовых выканаўчых, распарадчых органаў — забеспячэнне кантролю за станам, выкарыстаннем, правядзеннем работ на месцы знаходжання гісторыка-культурных каштоўнасцей. Спецыялісты Міністэрства культуры не ў стане праехаць праз усю Беларусь і пракантраляваць, як ахоўваюцца помнікі культуры на месцах. А мясцовыя супрацоўнікі гэта могуць і павінны рабіць. Скажам, калі ў раёне, як, напрыклад, у Слоніміскім, знаходзіцца каля ста помнікаў рознай катэгорыі, дык у месяц на 5 — 10 аб’ектах можна пабыць. А ў цэлым за год, на мой погляд, можна пракантраляваць агульную сітуацыю.

— Гэта рэжысёрскі ход? — запытаў у рэдактара “Белвідэацэнтра” Аляксандра Купрыянава.

— Ды не, што вы! Гэта дакументальныя здымкі, — адказаў ён.

Ці апраўданая такая жуда і ці трэба без прыўкрас паказваць на экране самыя “цёмныя бакі жыцця”? Галоўны рэжысёр “Белвідэацэнтра” Аляксандр Карпаў лічыць, што часам без гэтага не абыходзіцца:

— Мы не баімся выклікаць у глядачоў моцныя перажыванні, што называецца, “націснуць” на іх псіхіку. Бо некаторыя — падкрэслію: некаторыя! — прадстаўнікі нашай аўдыторыі гэтага націску вартаць.

І сапраўды: як вядома, тэрапія не заўсёды бывае прыемнай. Людзі, якія ўжо падступілі да той пагрозлівай рысы, што падзяляе звычку і хваробу, наўрад ці ўспрымуць інфармацыю ў форме далікатных парад кшталту “Не пі, сыночкі!”. Дастукацца да іх трэба ўмець.

— Але ўвогуле ролікі ў нас вельмі розныя, як па жанры, так і паводле свайго пасылу, — працягвае Аляксандр Карпаў. — Ігравыя і дакументальныя, камічныя і зусім сур’ёзныя. Усё залежыць ад канкрэтнай задачы і мэтавай групы. Мы ўсведамляем, што наша аўдыторыя падзяляецца як па ўзросце, так і па сваім узроўні ўспрыняцця. Таму нават фільмы на адну тэму могуць і павінны істотна розніцца.

Для многіх, скажам, дзіцяча-юнацкая аўдыторыя ўспрымаецца як нейкае цэласнае паняцце, аднак супрацоўнікі “Беларускага відэацэнтра” перакананы, што яно абавязкова патрабуе дыферэнцыяцыі: хаця б нават паводле ўзроставых прыкмет. Таму для гэтай мэтавай групы прызначаны не адзін сацыяльны ролік, а цэлых тры: першы — для самых маленькіх, якія толькі пачынаюць разумець праблемы дарослых, другі арыентаваны на праблемны “пераходны ўзрост” і трэці — на тынейджары.

Праглядаючы іх, лавіў сябе на думцы, што, нягледзячы на пэўныя каструбатасці сцэнарыя, рэжысуры і акцёрскага ўвасаблення, абумоўленыя, у тым ліку, і далёка не галівудскім бюджэтам, псіхалогія кожнай з гэтых груп схоплены даволі дакладна. Будучы ў свой час аднагодкам герояў тых стужак, я ўспрымаў свет прыкладна гэтак жа, як і яны.

Выбар героя

Дарчы, ухапіць тонкія нюансы псіхалогіі дзяцей і падлеткаў стваральнікам фільмаў удаецца не толькі інтуітыўна. Працэсу здымак заўсёды папярэднічаюць грунтоўныя кансультацыі са спецыялістамі: як з псіхолагамі, так і з медыкамі, педагогамі ды супрацоўнікамі міліцыі. Значная частка сацыяльнай рэкламы ствараецца па замове міністэрстваў аховы здароўя і ўнутраных спраў.

Вядома, не ігнаруецца і сусветная практыка сацыяльнай рэкламы. За гады яе існавання быў выпрацаваны своеасаблівы комплекс табу. Прыкладам, у роліку, скіраваным супраць наркаманіі, ні ў якім выпадку нельга паказваць сам працэс ужывання наркатыкаў або, тым болей, іх вырабу. І гэтыя прынцыпы вытрымліваюцца стваральнікамі беларускіх ролікаў.

Па словах Аляксандра Карпава, заходні досвед сацыяльнай рэкламы трэба вывучаць, але не слепа пераймаць: усё ж розніца ў псіхалогіі ды ментальнасці даецца ў знакі. Тым болей, для падлетка з Гомеля або Баранавічаў куды больш пераканаўчым будзе прыклад такога самага беларускага тынейджара. Наўрад ці яму будзе лёгка атаясамліваць сябе з нейкім Хасэ з прыгарадаў Барселоны.

— Людзям нецікава бачыць на экране “адстароненых” персанажаў. Яны хочучь убачыць адлюстраванне свайго жыцця, партрэт, спісаны з сябе, — кажа Аляксандр Карпаў. — Увогуле, удалы выбар героя — гэта сапраўдная зарука эфектыўнасці стужкі: за яго міжволі па-

Рэклама алкагольных напояў доўгі час дэманстравала з тэлеэкрана зухватых і беспроблемных герояў, якім, падавалася б, “мора па калена”. Героі сацыяльнага роліка “Калі ў доме бяда”, знятага “Беларускім відэацэнтрам”, выклікаюць зусім іншыя пачуцці. Глядач трапляе на канцэрт мастацкай самадзейнасці ў ЛТП і дзякуючы майстэрству аператара доўга і ўнікліва ўзіраецца ў скамечаныя твары тых, хто калісьці паддаўся спакусе лёгкіх радасцей і толькі пасля ўсвядоміў, што яе вынік — хранічная хвароба. Потым — шакіруючыя кадры аўтакатастроф ды злачынстваў, здзейсненых пад натхненнем “зьялёнага змяя”, карціны дэградацыі асобы, ад якіх ажно дрыжыкі па скуры. Але ў фінале — працуючы аптымістычны эпізод. Жанчына, вылечаная ад хваробы, са слязьмі на вачах абдымае вернутых ёй дзяцей.

Нашто рабіць сацыяльную рэкламу “у стол”?

Змаганне з Бахусам у відэафармаце і не толькі...

чынаеш перажываць. Таму мы лічым, што звяртаць на гэты аспект самую пільную ўвагу трэба нават пры здымках кароткаметражкі.

Што да бюджэту... Ён, па словах супрацоўнікаў “Белвідэацэнтра”, вельмі сціплы: часам сродкаў не хапае нават на аплату працы прафесійных акцёраў, і нічога не застаецца, як толькі замяніць іх аматарамі. І таму, каб зрабіць якасны прадукт, брак грошай даводзіцца кампенсавачь вынаходлівасцю.

— Але мы разумеем, што наша праца павінна быць якаснай і з эстэтычнага, і з прафесійнага пункта гледжання, — дадае Аляксандр Карпаў. — Бо толькі тады глядач будзе ўспрымаць яе змест, не засяроджваючы погляд на розных агрэхах.

Аснова добрага фільма — добры сцэнарыі. Таму пацікавіўся, ці мае “Белвідэацэнтр” у дастатку цікавых прапаноў.

— Часам нам даводзіцца выбіраць з 10 — 12 сцэнарыяў, напісаных на адну і тую ж тэму, — адказаў Аляксандр Карпаў. — Але выбраны сцэнарыі нярэдка вымагае сур’ёзнай дапрацоўкі.

...Праглядаючы цітры стужкі “Дапамажыце Дзіму!”, якая ўваходзіць у згаданую вышэй “трылогію”, не мог не звярнуць увагу на тое, што аўтар сцэнарыя і рэжысёр гэтай “кароткаметражкі” — слыныны драматург Алена Папова.

— Так, сур’ёзныя творцы не цураюцца такой працы, — адзначыў Аляксандр Карпаў. — Тым больш, нягледзячы на свой “прыкладны” характар,

яна дае добрыя магчымасці для выйўлення фантазіі. Арыгінальныя сцэнарыі і свежыя ідэі ў нас толькі вітаюцца. Хаця часам узнікаюць пэўныя непаразуменні з тымі міністэрствамі і ведамствамі, якія выступаюць непасрэднымі замоўцамі фільмаў.

Прафілактыка пад час дыскатэкі

Па словах Аляксандра Карпава, першасная задача сацыяльнай рэкламы — гэта менавіта прафілактыка. Бо змяніць ментальныя ўстаноўкі тых, хто ўжо трапіў у залежнасць ад алкаголю або наркатыкаў, вельмі цяжка.

— Не ведаю, у якой меры наша праца паўплывала на свядомасць глядачоў — такой статыстыкі няма, і я не ўпэўнены, ці магчыма яна ў прынцыпе, — кажа галоўны рэжысёр “Белвідэацэнтра”. — Але веру ў тое, што яе сацыяльны эфект усё ж рэальны, а не эфемерны. Вядома, цяжка ўявіць сітуацыю, калі пасля пяціхвіліннага фільма чалавек кардынальна змяніў сваю жыццёвую пазіцыю, але... Як гаворыцца, кропля точыць камень.

Зрэшты, нельга забывацца пра тое, што эфектыўнасць сацыяльнай рэкламы залежыць не толькі ад яе якасці.

Дзе можна ўбачыць прадукцыю “Белвідэацэнтра”? Перад сеансамі ў кінатэатрах, на разнастайных школьных мерапрыемствах, а таксама раз-пораз і па тэлебачанні — вядома ж, зусім не ў прайм-тайм. Але на тэлеэкране яна з’яўляецца доволі рэдка. З кароткаметражкамі сітуацыя зразумелая: усё ж не той фармат. Але чым можна патлумачыць тое, што ў “рэкламныя паўзы” ніколі не трапляе ролік Аляксандры Бутар, аўтарка якога ўсяго за паўхвіліны эмацыяна ды пераканаў-

ча адлюстроўвае тэму ўплыву бацькоўскага п’янства на псіхіку дзяцей?

Такога пытання не магло б узнікнуць у тым выпадку, калі эфір нашых каналаў быў бы перанасычаны сацыяльнай рэкламай на тую самую тэму ўласнай вытворчасці або, скажам, закупленай за мяжой. Але ролікі, скіраваныя супраць адной з самых сур’ёзных і распаўсюджаных сацыяльных праблем, на тэлеэкране бадай не пабачыш.

Аляксандр Купрыянаў, які літаральна днямі браў удзел у семінары для работнікаў культуры, адзначыў, што зацікаўленасць да прадукцыі Цэнтра з іх боку даволі вялікая. У прыватнасці, з’явілася ідэя пашырыць сферу яе распаўсюджвання на дыскатэкі ды розныя маладзёжныя імпрэзы ва ўстановах культуры. Магчыма, калі яе ўдасца паўсюдна ўвасобіць у жыццё, стваральнікі сацыяльных фільмаў ужо не будуць скардзіцца на тое, што ў пэўнай меры яны працуюць “у стол”.

Па словах начальніка аддзела маркетынгу “Белвідэацэнтра” Алесі Барвянок, рэкламная дзейнасць, скіраваная на медыцынскія, адукацыйныя і культурныя ўстановы, вядзецца няспынна. Выпускаюцца буклеты, у раённыя аддзелы культуры трапляюць інтэрнет-расылкі, супрацоўнікі Цэнтра бяруць удзел у розных семінарах, дзе стужкі можна набыць на лічбавым носьбіце або пакінуць на іх запіс замовы. “Белвідэацэнтр” працуе ў гэтым напрамку па двух накірунках: выпускае невялікі тыраж фільмаў і пасля прадае іх зацікаўленым установам або збірае замовы ды робіць пэўную колькасць копіяў. Але ж наклады дыскаў з сацыяльна арыентаванымі стужкамі ўсё адно мізэрныя: звычайна яны не перавышаюць сотню асобнікаў, бо пакуль што

адзінкавыя ўстановы культуры робяць заказы на відэапрадукцыю. Вядома, не можа не паўстаць пытанне, чаму так адбываецца? Бо для краіны такі эфект і запатрабаванасць сацыяльнай рэкламы і кіно — як кропля ў моры.

Хаця, падавалася б, фільмы выходзяць у зручным відэафармаце. Іх тыражаванне — і хуткае, і таннае, а патрэбны для іх прагледу прайгравальнік знойдзецца сёння ці не ў кожным сельскім клубе.

Клеапатра пад уздзеяннем “Клеапатры”

Тым часам сям-там у рэгіёнах таксама асвойваюць відэакамеру як інструмент у змаганні супраць п’янства. Прыкладам, тынейджары з Ганцавічаў знялі свой відэафільм на гэтую тэму — аматарскі, але шчыры.

Увогуле, барацьба са “зміем” тут вядзецца ўжо даўно ды мэтанакіравана — спярша толькі музейнымі сродкамі, а цяпер і многімі іншымі, уключаючы нават з Інтэрнетам. У гэтым раёнцэнтры ўжо шмат гадоў дзейнічае вядомы далёка па-за межамі раёна музей “Антыбахус”. Аналаг яму можна адшукаць хіба ў знакамітым Мосары. А не так даўно маладая супрацоўніца Раённага метадычнага цэнтра Вольга Корзік стварыла пры музеі аб’яднанне “Аптыміліст”, захапіўшы актыўнай барацьбой за здаровы лад жыцця паўтара дзесятка старшакласнікаў.

Сваімі сіламі ўдзельнікі аб’яднання рэгулярна ладзяць разнастайныя творчыя акцыі, у тым ліку і тэатралізаваную экскурсію па музеі, чыя экспазіцыя складаецца пераважна з бутэлек, забяспечаных этыкеткамі з абсурднымі назвамі. Сярод іншых герояў, школьнікаў сустракае Клеапатра, якая страціла ўсё сваё характэра пасля ўжывання аднайменнага напоя.

— Падлеткам куды прасцей дасягаць паразумення са сваімі аднагодкамі, чым дарослым, — кажа стваральнік Музея Мікалай Ленкавец. — Мiane б, можа, слухалі і не так уважліва.

А не так даўно ў ролі экскурсантаў давалася пабываць і дарослым: групу чарговых кліентаў ЛТП перад адпраўкай на лячэнне звадзілі ў музей. Многія з іх былі расчучлены да слёз, гледзячы ў вочы маленькіх экскурсаводаў ды згадваючы, мусіць, уласных дзяцей.

— Калі верыць зводкам міліцыі, падлеткі за апошнія гады сталі меней ужываць алкаголь. Але гэта не значыць, што мы павінны змяншаць інтэнсіўнасць нашай працы. Бо яна накіравана перадусім на прафілактыку. На тых, хто яшчэ не пакаштаваў “забароненага плода”.

***

І сапраўды: інтэнсіўнасць працы змяншаць не выпадае, нягледзячы на пэўныя пазітыўныя тэндэнцыі. Летась, у Год здароўя, работнікі культуры па ўсёй краіне зладзілі многія тысячы мерапрыемстваў па гэтай тэматыцы. Дзякуючы “клубам на колах”, яны дакаціліся да самых аддаленых і “неперспектыўных” вёсак (тым болей, праблема п’янства там стаіць куды вастрэй, чым дзе яшчэ). У прыватнасці, адзін з нумароў, якія падрыхтаваў да абласнога агляду-конкурсу кожны аўтаклуб Магілёўскай вобласці, быў прысвечаны акурта прапагандзе здаровага ладу жыцця. Зразумела, што і тэма “зьялёнага змяя” не была абмінута ўвагай у выступленнях культработнікаў.

Сёлета актыўнасць устаноў культуры ў гэтым напрамку прыкметна знізілася. І сапраўды, Год здароўя ўжо прамінуў. Але ці магчыма пакідаць гэтую праблематыку ўбаку, калі мы змагаемся за здаровы лад жыцця?

І яшчэ. Згаданыя вышэй ініцыятывы (уключаючы з відэафільмамі) скіраваны перадусім на жыхароў вёсак і малых гарадоў. А што наконт сталіцы? Або, можа, мінскай моладзі сяброўства з Бахусам зусім не ўласціва? На жаль, у гэтым выпадку сумняваюцца. Лавачкі скверыкаў, якія ў цёплую пару густа абсаджаны аматарамі піва або чаго мацнейшага, пераканаўча за тое сведчаць.

Ілля СВІРЫН

Чытач — Газета — Міністэрства

У Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь звяртаюцца з просьбай пракаменціраваць высокія паказчыкі па планах платных паслуг.

На пытанне адказвае начальнік эканамічнага ўпраўлення Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Вольга КАНАНЮК:

— Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 22 чэрвеня 2006 г. № 786 зацверджана Комплексная праграма развіцця сферы паслуг у Рэспубліцы Беларусь на 2006 — 2010 гады. У мэтах рэалізацыі пазначанай Комплекснай праграмы загадам Міністэрства культуры ад 17 ліпеня 2006 г. № 618 зацверджана Праграма развіцця паслуг культуры на 2006 — 2010 гады.

Паказчык тэмпу росту платных паслуг насельніцтву ў супастаўных цэнах з 2004 года з'яўляецца адным з асноўных мэтавых прагнозных паказчыкаў сацыяльна-эканамічнага развіцця рэспублікі, які ўстанаўліваецца Міністэрствам культуры ў адпаведнасці з рашэннямі Урада Рэспублікі Беларусь.

Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 26 верасня 2008 г. № 1418 "Аб зацвярдзенні асноўных мэтавых паказчыкаў пра-

гнозу сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2009 год" Міністэрству культуры зацверджаны на 2009 год тэмпы росту аб'ёму платных паслуг культуры насельніцтву ў супастаўных цэнах па арганізацыях усіх форм уласнасці незалежна ад ведамаснай падначаленасці ў памеры 115 працэнтаў да 2008 года. Для арганізацыі культуры камунальнай формы ўласнасці тэмпы росту паслуг культуры насельніцтву ў супастаўных цэнах зацвярджаецца рашэннямі абласных Саветаў дэпутатаў.

У адпаведнасці з пунктам 4 дадзенай пастановы Міністэрства культуры, аблвыканкамы і Мінскі гарвыканкам даводзяць да падначаленых арганізацый на 2009 год планавыя тэмпы росту платных паслуг культуры насельніцтву ў супастаўных цэнах з улікам магчымасцей кожнай арганізацыі, яе матэрыяльна-тэхнічнай базы, колькасці пражываючага насельніцтва.

Дзейнасць па аказанні платных паслуг культуры насельніцтва дазваляе арганізацыям культуры дадаткова атрымліваць грашовыя сродкі і накіроўваць іх на матэрыяльнае заахвочванне работнікаў, павышэнне якасці паслуг, якія прадастаўляюцца, умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы арганізацый.

Якім чынам магчыма рабіць даплату музыкантам за выкарыстанне ў рэпетыцыйнай і канцэртнай дзейнасці ўласных музычных інструментаў?

Артыкулам 106 Працоўнага кодэкса Рэспублікі Беларусь прадастаўляецца права наймальніку і работніку прадугледзець у працоўным дагаворы парадак і памеры выплаты кампенсацыі за знос (амартызацыю) уласных музычных інструментаў, якія выкарыстоўваюцца работнікам для патрэб наймальніка.

Ступень зносу інструментаў вызначаецца ў працэнтных адносінах да нарматыўнага тэрміну зношвання, а памер кампенсацыі ўстанаўліваецца прапарцыянальна працэнту зносу.

Кампенсацыя за выкарыстанне інструментаў выплачваецца кожнаму канкрэтнаму работніку адначасова з заробатнай платой, памер кампенсацыі за адзін дзень разлічваецца з памеру штомесячнай кампенсацыі, дзеленай на планавую колькасць дзён, на працягу якіх выкарыстоўваўся музычны інструмент.

На пытанні адказвала галоўны эканаміст сектара фінансавання гаспадарчых адносін эканамічнага ўпраўлення Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ганна ГУРЫНА

1. З нядаўняга часу аддзелы культуры райвыканкамаў атрымалі магчымасць самастойна ажыццяўляць арганізацыю канцэртнай дзейнасці на месцах, дубліруючы пры гэтым галоўную задачу абласных філармоній. З аднаго боку, зразумела, што аддзелу культуры даведзены план платных паслуг і яго трэба выконваць, але, з іншага боку, — не за кошт арганізацыі канцэртнай дзейнасці прафесійных калектываў.

2. Ёсць праблема ў арганізацыі "канцэртаў па пісьмах". Гаворка ідзе аб мерапрыемствах, якія не ўнесены ў гадавы Рэспубліканскі план гастроляна-канцэртнага абслугоўвання насельніцтва. Нам жа даводзіцца, па-першае, змяняць свае, ужо выбудаваныя, планы. Па-другое, ставіцца пад пагрозу рэалізацыя білетаў на планавыя канцэрты. І, па-трэцяе, большасць такіх калектываў працуюць па гарантыйнай (прычым невялікай) аплаце. Усё гэта прыводзіць да дэзарганізацыі працоўнага працэсу і ўзнікненню дэбіторскай запазычанасці.

На пытанні адказвае начальнік ўпраўлення мастацтваў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Міхаіл КАЗЛОВІЧ:

— Штогод Міністэрствам культуры зацвярджаецца гадавы Рэспубліканскі план гастроляна-канцэртнай дзейнасці. Разам з тым, гэты план уключае ў сябе не ўсе канцэрты, якія праводзяцца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. Ён не ўлічвае канцэрты недзяржаўных арганізацый, замежных творчых калектываў. Таму ў рэспубліцы праходзіць вялікая колькасць канцэртаў, не прадугледжаных дадзеным планам.

Аднак каардынацыя гастроляна-канцэртнай дзейнасці ў рэгіёнах (у тым ліку правядзенне планавых і заплапанаваў канцэртаў) ускладнена ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 13 мая 2008 года № 259 на ўпраўленні культуры аблвыканкамаў, ад якіх залежыць эфектыўнасць арганізацыі канцэртнага жыцця ў вобласці.

Упраўленні культуры, выдаючы пасведчанні на правядзенне культурна-відовішчнага мерапрыемства, павінны ўлічваць у першую чаргу Рэспубліканскі план гастроляна-канцэртнай дзейнасці і канцэрты дзяржаўных творчых калектываў.

У работнікаў філармоній — нізкая заробатная плата (дыржор — 550 000 руб., адміністратар — 298 000 руб., спецыяліст — 356 000 руб., бухгалтар — 319 000 руб., вадзіцель — 329 000 руб.). Ці ёсць магчымасць яе павысіць?

Умовы аплаты працы работнікаў тэатральна-відовішчных арганізацый вызначаны дадаткамі 8 і 24 пастановы Міністэрства працы Рэспублікі Беларусь ад 21.01.2000 № 6 "Аб мерах па ўдасканаленні ўмоў аплаты працы работнікаў арганізацый, што фінансуюцца з бюджэту і карыстаюцца дзяржаўнымі датацыямі" (з наступнымі змяненнямі і дапаўненнямі).

Для павышэння ўзроўню заробатнай платы работнікаў філармоній, акрамя бюджэтных сродкаў, неабходна выкарыстоўваць уласныя сродкі філармоній (фонд спажывання).

Сродкі фонду спажывання можна накіроўваць:

— на выплату прэмій (канкрэтных памеры прэмій вызначаюцца кіраўніком у адпаведнасці з асабістым укладам работніка ў агульны вынікі працы і максімальнымі памерамі не абмяжоўваюцца);

— на выплату матэрыяльнай дапамогі работнікам;

— на павышэнне тарыфнай стаўкі да 50 працэнтаў згодна з Дкрэтам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 26.07.1999 № 29.

"Юрыдычныя тонкасці (elegantia juris)"

У сувязі з адсутнасцю ў нарматыўна-прававых дакументах дакладнай фармуліроўкі творчай дзейнасці, якой могуць займацца кіраўнікі ўстаноў культуры (дырэктары, намеснікі, загадчыкі аддзелаў) згодна з артыкулам 255 Працоўнага кодэкса РБ на ўмовах штатнага сумяшчальніцтва, просім даць адказы на наступныя пытанні:

1. Ці мае права дырэктар РДК працаваць па сумяшчальніцтве кіраўніком у калектыве са званнем "народны", "узорны" на 0,5 стаўкі?

2. Ці мае права дырэктар ДШМ, які мае поўную нагрузку ў школе (9 гадзін дырэктара і 9 навучальных гадзін па сумяшчальніцтве) працаваць па сумяшчальніцтве кіраўніком народнага калектыву ў РДК на 0,5 стаўкі?

3. Што ўключае ў сябе паняцце "творчая дзейнасць"?

Дадзеныя пытанні ўзнікаюць у сувязі з тым, што кіраўнікі ўстаноў культуры — людзі творчыя, якія арганізавалі самадзейныя калектывы, дасягнулі прываення ім звання "народны", а праца па сумяшчальніцтве ім забаронена, акрамя творчай.

Начальнік аддзела культуры Бярэзінскага райвыканкама Канстанцін ЕРМАКОВ

На пытанні адказвае начальнік юрыдычнага аддзела Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Алена ВЕШТАРТ:

— У адпаведнасці з артыкулам 255 Працоўнага кодэкса Рэспублікі Беларусь кіраўніку арганізацыі забараняецца выкананне аплачываемай работы на ўмовах штатнага сумяшчальніцтва, акрамя выкладчыцкай, навуковай або іншай творчай дзейнасці, а таксама медыцынскай практыкі.

Артыкулам 1 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб культуры ў Рэспубліцы Беларусь" вызначана, што творчая

дзейнасць — гэта від культурнай дзейнасці, якая ўключае мастацкую творчасць і іншую інтэлектуальную дзейнасць, якая закочваецца з'яўленнем новага, не існуючага раней, самастойнага выніку інтэлектуальнай дзейнасці ў сферы культуры. Мастацкая творчасць — гэта стварэнне і (ці) выкананне твораў мастацкай літаратуры і мастацтва.

Пад калектывам мастацкай творчасці маецца на ўвазе аб'яднанне фізічных асоб, якія сумесна займаюцца мастацкай творчасцю. Адным з відаў калектываў мастацкай творчасці з'яўляецца

непрафесійны (самадзейны) калектыв, кіраўніцтва ў якім ажыццяўляе кіраўнік, які прызначаецца на пасаду заснавальнікам калектыву.

У адпаведнасці з пунктам 27 Палажэння аб непрафесійным (самадзейным) калектыве мастацкай творчасці ў Рэспубліцы Беларусь, зацверджанага пастановай Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 26 верасня 2008 г. № 34, у абавязкі кіраўніка непрафесійнага (самадзейнага) калектыву мастацкай творчасці (далей — калектыву) уваходзіць:

рашэнне пытанняў арганізацыйнай, вучэбна-творчай і выхаваўчай работы з калектывам;

ажыццяўленне прыёму (запісу) у калектыву, у тым ліку правядзенне пры неабходнасці папярэдняга адбору (конкурсу);

вядзенне неабходнай арганізацыйна-тэхнічнай дакументацыі; фарміраванне рэпертуару і канцэртных праграм калектыву і яго салістаў;

правядзенне індывідуальных, групавых і агульнакалектыву рэпетыцыйных заняткаў;

забеспячэнне падрыхтоўкі і правядзення калектывам канцэртных нумароў, спектакляў, выставак і іншых культурных мерапрыемстваў;

Ці ажыццяўляецца ў нас падрыхтоўка кінавідэаінжынераў з вышэйшай адукацыяй?

На пытанне адказвае намеснік дырэктара Дэпартамента па кінематаграфіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Людміла ДУБРОЎСКАЯ:

— Згодна з "Кваліфікацыйным даведнікам пасады служачых, занятых у культуры і мастацтве" (выдадзены "НДІ працы", Мн., 2003) у цяперашні час пасада "кінавідэаінжынер" не прадугледжана. Найбольш блізка да гэтага паняцця кваліфікацыйны характарыстыкі наступных спецыялістаў кінематаграфіі: інжынер відэаамантажу і інжы-

нер відэаабсталявання. На жаль, падрыхтоўка дадзеных спецыялістаў у Рэспубліцы Беларусь не ажыццяўляецца.

Дэпартаментам па кінематаграфіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь вядзецца работа па магчымасці арганізацыі падрыхтоўкі інжынераў відэаамантажу на базе Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі з наступнай спецыялізацыяй на факультэце павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Таксама вывучаецца запатрабаванасць арганізацыі кінавідэагаліны ў кадрах інжынераў відэаабсталявання і магчымасць падрыхтоўкі дадзеных спецыялістаў у Беларускім дзяржаўным ўніверсітэце інфарматыкі і радыёэлектронікі.

Паважаныя чытачы!

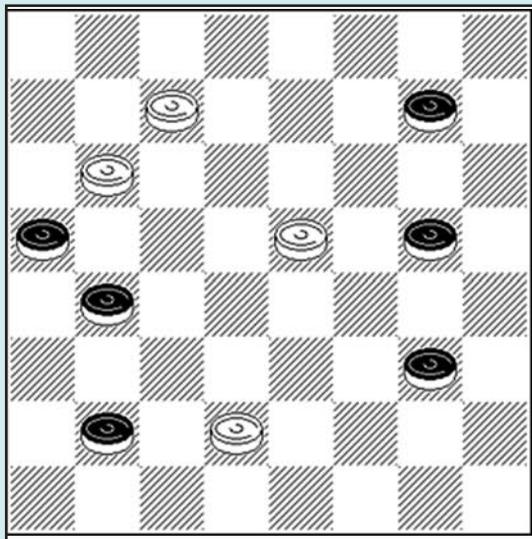
Калі ў вас ёсць пытанні ў рубрыкі "Чытач — Газета — Міністэрства" і "Юрыдычныя тонкасці", накіроўвайце іх на адрас рэдакцыі: 220013, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 77, альбо на электронную скрыню: kultura@tut.by.

“Шашачная культура”

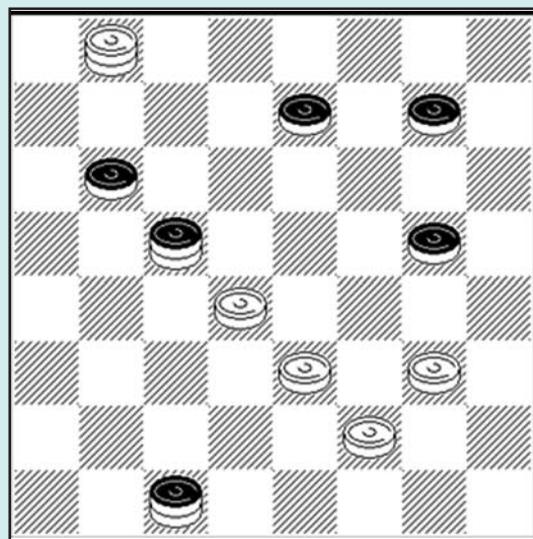
У гэтым выпуску “Шашачнай культуры” аматары інтэлектуальнага адпачынку знойдуць творы новых і ўжо вядомых аўтараў, якія з’яўляюцца трэніровачнымі перад новым бліцконкурсам. Зазірніце ў “Куфар”!

Аляксандр Ляхоўскі з Жодзіна аднолькава паспяхова дэманструе сваё майстэрства як у кампазіцыі, так і ў гульні. Аляксандр Саламонавіч адзіны ў нашай краіне майстар спорту па гульні і па кампазіцыі. Ён — чэмпіён краіны ў гульні па перапісцы, а таксама прызёр чэмпіянату свету па перапісцы ў складзе зборнай Беларусі, неаднаразовы прызёр шматлікіх конкурсаў, чэмпіянату краіны і чэмпіянатаў ССРСР па кампазіцыі. Зараз ён самы актыўны папулярызатар старажытнай гульні, вядучы шашачных рубрык у газетах. Аляксандр Саламонавіч нядаўна адсвяткаваў свой юбілей — 60 гадоў. Пажадаем усяго найлепшага юбіляру! Знаёмцеся з яго творамі №№ 153, 155 — 158 і рашайце іх — не пашкадуеце часу!

№ 153 — Аляксандр Ляхоўскі (Жодзіна)

№ 154 — Іван Івацка (Вінніца)

Рашэнне пазіцыі м і н у л а г а выпуску “Шашачнай культуры”:

№ 143: e7, e7, d8, d2, hg5, f4, a5 (g5), d2 (h4), f4 (b6), b2 (c5), c3 (a7), h2 (b6), g1 (g3), cd4, a7x;

№ 144: a5 (f6AB), g5, d2x A(d8), d6, fc7, h8x B(b4), d8 (c3), a5 (b2), c3x;

№ 145: g3, e5, h8, g1x;

№ 146: b2, de5, e1, d2, e3, e5, (h6), f6, f6x;

№ 147: d8 (f4A, g3, b2), e5 (c1), ef6x A(b2), c3(d4B), g3, a5x B(d2), g3, a1x;

№ 148: d6(g7), b4 (a3), d4, e7, b4, d2x;

№ 149: f6 (g5), f4, a1:c3, c3, c3x;

№ 150: f8 (d6A), h6, d2x A(c5), h6, f8 (e5), g7x;

№ 151: f8 (f2A), h6 (g5B), g1, a7, c1x A (e7), h6 (c5C), f8, h4, a5x B (e7), g7 (g5), f6, f6x C (f2), g7 (c5), f6, f6x;

№ 152: b8 (h2A), g3, a7x A (ed4, c3), e5 (d4), h8 (b4), f4 (a3), fe5, a1x.

Дакладныя адказы даслалі **Уладзімір Сапжынскі**, **Аляксандр Перавознікаў** (Рагачоў), **Аляксандр Янчук** (Камянец), **Уладзімір Бандарык** (в. Лугавая Слабада Мінскага раёна), **Васіль Голас** (Любань), **Канстанцін Козел** (в. Ласосна Гродзенскага раёна), **Дзмітрый Камчыцкі** (Магілёў), **Анатоль Пярхальскі** (Глыбокае), **Юлія Шакун** (Мінск).

Жадаем поспехаў! Свае лісты з адказамі і новымі кампазіцыямі накіроўвайце на адрас: **220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, рэдакцыя газеты “Культура”, “Шашкі”**. Адрас электроннай пошты: **kultura@tut.by**

Навіны

16 сакавіка адбылося пасяджэнне выканкама Беларускай федэрацыі шашак. На ім быў зацверджаны новы склад камісіі па шашачнай кампазіцыі: **Віталь Варушыла** (старшыня камісіі), **Анатоль Шабалін** і **Віктар Шульга** (члены камісіі).

Віктар ШУЛЬГА, майстар ФМЖД, нацыянальны майстар спорту па шашачнай кампазіцыі

“КУФАР-РАДЦА”

ВЫПУСК
№ 3 (27)

Шаноўныя культасветработнікі!

У гэтым выпуску “Куфар-радца” прапануе сваім чытачам п’есу **Алены Паповай**, асабліва актуальную пасля зімовых хвароб. Персанажы твора вучацца не хварэць і заўжды быць здаровымі. Тым больш своечасовая гэтая п’еса, што з панядзелка, 30 сакавіка, пачынаюцца канікулы. Так што культасветработнікі змогуць прапанаваць дзецям да пастановак нашу п’есу, а таксама своеасаблівую гульні ў фальклор, дзе Несцерка і Анэлька прапануюць даведацца ўсё-ўсё пра загадкі, прыказкі, прымаўкі і прыкметы.

У свой нотны сшытак прапануем дадаць дзве новыя песні — “Патэфон” **Уладзіміра Нікалаева** і “Белы снег” **Алега Елісеенкава**.

Традыцыйна на нашых старонках аматараў шашак чакае “Шашачная культура”.

Да новых сустрэч!

Па гэтай лініі складзі

Календар № 13 28 сакавіка — 3 красавіка 2009 г.

СКАЗКА ПРО КРОШКУ-ВИРУСА

Алена
ПАПОВА

П'еса для дзяцей малодшага школьнага ўзросту

Действующие лица:

АНЯ
МИТЯ
ГРИП-П
КРОШКА-ВИРУС

ДЕЙСТВИЕ ПЕРВОЕ

Вечер. Квартира Мити. Мама Мити оживленно говорит по телефону. Митя в пижаме стоит в дверях своей комнаты.

Мама Мити. Да! Да... Да? (После паузы.) Да что ты? (Смеется.) Что ты говоришь? (Смеется.) Кошмар! (Заметила Митю.) Руки помыл?

Митя. Помыл.

Мама Мити. Зубы почистил?

Митя. Почистил.

Мама Мити. Тогда иди спать. (В трубку.) Да что ты? (Смеется. После паузы.) А, я слышала! Идет страшный вирусный грипп, какая-то жуткая эпидемия. Есть даже смертельные случаи. Сначала зверски болит голова, потом начинается насморк, кашель... Что? Что делать? Есть чеснок! Ты не любишь чеснок? (После паузы.) Пальто из Голландии? Она сама была в Голландии или ей его привезли из Голландии? Ну? Да что ты? (Мите.) Руки помыл?

Митя. Помыл.

Мама Мити. Зубы почистил?

Митя. Почистил.

Мама Мити. Тогда иди спать!

Митя. Мама...

Мама Мити. Ну? (В трубку.) Да что ты?

Митя. Почитай мне.

БОЕВЫЕ ВИРУСЫ МАМА АНИ МАМА МИТИ

Мама Мити. Ты же видишь — я занята... Я разговариваю по телефону! (В трубку.) Серьезно? А она? Шутить? (Мите.) Иди, иди... Иди, или я рассержусь!

Митя уходит, но скоро возвращается.

Митя. Мама... А папа где?

Мама Мити. Папа в командировке. Ну иди, иди... Иди, я кому сказала! Потом я приду тебя поцелую!

Митя уходит в свою комнату, ложится в постель, пугливо закрывается одеялом до самого носа. И тут вокруг него появляются силуэты людей: они сморкаются, кашляют, стонут.

Первый. Грипп! Страшный грипп!

Второй. Грипп из Голландии!

Третий. Она была в Голландии или ей его привезли?

Первый. Не все ли равно? Ужасный, ужасный грипп!

Четвертый. Зверски болит голова!

Второй. Ужас! Ужас! Кошмар! Эпи-де-мия!

Вошла Митина мама и призрак исчезли.

Мама Мити (целует Митю). Спи спокойно, мой дорогой.

Митя (цепляется за ее руку). Мама, посиди со мной!

Распахивается форточка — в комнату врывается ветер.

Мама Мити. Какой ветер поднялся! (Закрывает форточку.)

Летась, на День беларускага пісьменства, Алена Папова была ўзнагароджана дыпламам Саюза пісьменнікаў Беларусі II ступені ў галіне прозы за кнігу “Узыходжанне Зенты”. Яе творы знаёмы нам па заўжды гучных тэатральных прэм’ерах. П’есы драматурга ідуць на сцэнах Беларусі і замежжа, знакам прызнання творчасці становяцца ўзнагароды на міжнародных конкурсах...

За мінулы год творы Алены Паповай былі пастаўлены на сцэнах Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа і Мінскага абласнога драматычнага тэатра ў Маладзечне. П’есы выйшлі ў перакладах на японскую і польскую мовы. Працуе пісьменніца і над раманамі. Сёння ж на старонках “Куфра” Алена Папова прадстаўляе сваю дзіцячую п’есу-казку пра Міцю, Аню, Малечу-віруса, якія разам вучацца быць здаровымі, сябраваць і падтрымліваць адно аднаго ў самых нечаканых жыццёвых абставінах.

Митя. Мама, мне страшно!

Мама Мити. Глупости. Ты уже взрослый мальчик. Чего нам бояться? Спи спокойно.

Мама выключила свет и ушла. Между тем, за окном все сильнее завыл ветер. Опять распахнулась форточка, по комнате пронесся вихрь. Появился Грип-п. Худой тип, можно сказать, тощий. Исключительно нервный. В длинном плаще, шляпе, у него развивается длинный шарф.

Грип-п. Тьфу, черт! Столько летел из Голландии! Устал, как зверь! (Развалился на стуле, вытянул ноги.)

Митя (после паузы, высунулся из-под одеяла). Ты... кто?

Грип-п. Это тебе знать не обязательно. А ты — кто?

Митя. Я — Митя.

1. Ёсць у зімы свае законы,
Ды на пагонах — знак бяды:
На фронце гінуць батальёны,
Сябры знікаюць назаўжды.

Ён гаварыў мне: «Да сустрэчы!»,
Схаваўшы слёзы казырком...
Узваліў вайну сабе на плечы
Старым салдацкім рукавом.

ПРЫПЕЎ:

Белы, белы, белы снег
Лёг надоўга — не навек.
Веру: вернецца вясною
Мой любімы чалавек!

Кадры з фільма “Яшчэ пра вайну”.

2. Зімы трывожная прыкмета —
Той іней, што на скроні лёг...
Разлука белаю ракетай
Любімых раніць і здалёк;

Хай не загубіць, не апаліць,
Ды сэрца выстудзіць да дна —
Нібы на бэз у цёплым маі
Сыходзіць снегу сівізна.

ПРЫПЕЎ.

Не парушыць лейтматыў

Песня “Белы снег” стваралася да кінастужкі “Яшчэ пра вайну”, якую здымаў рэжысёр Пётр Кривастаненка. Прычым запісана яна была яшчэ да пачатку здымак, бо спяваецца яна ў фільме не за кадрам, а ў кадры: гераіня бярэ ў рукі гітару і... давярае ёй усё, што набалела на душы.

— Заданне было дастаткова складанае, — узгадвае Алена Турава, — бо трэба было не проста напісаць песню, прычым песню камерную, а далучыць яе да сюжэтнай лініі і таму выканаць некалькі абавязковых умоў. Паводле сцэнарыя, гераіня павінна была спяваць і пра выбухі ракет, і пра сівы бз. Я ад гэтых вобразаў адмовілася, але было і тое, ад чаго адмаўляцца было нельга. Бо неабходна было зрабіць так, каб гледачы зразумелі, што гераіня спявае не проста пра вайну і жаночае чаканне ўвогуле, а менавіта пра свайго адзінага, люблага, каханага. А ён “пазначаны” ў фільме своеасаблівым “лейтматывам” — неяк асабліва, па-свойму пераварочвае брыль кепкі. І я не змагла абмінуць такую каларытную дэталю. Праўда, да апошняга моманту не ўяўляла, ці атрымаецца штосьці з усяго гэтага. А калі песня загучала не толькі ў фільме, але і з эстрады, калі яна стала літаральна “візітоўкай” артысткі Веры Паляковай, мне давалося зноў вярнуцца да тэксту. Бо, прадстаўляючы праз гэтую песню нашу краіну ў замежжы, на разнастайных міжнародных фестывалях, Вера Палякова павінна была спяваць па-беларуску. А што такое пераклад песні? Гэта практычна новы тэкст. Так што, лічыце, я сачыніла яе двойчы...

— Працаваць з Аленай Туравай, — раскажаў кампазітар Алег Елісеенкаў, — лёгка і цяжка адначасова. Лёгка таму, што вершы — цудоўныя: заўсёды вельмі шчырыя, з той адметнай “інтанацыяй”, якая вылучае ўсю яе творчасць — і літаратурную, і, вядома, рэжысёрскую. А цяжка — па той жа прычыне. Бо хочацца не парушыць гэты паэтычны свет, а, наадварот, высеціць яго музыкай, знайшоўшы такую ж адметную, але — сваю інтанацыю. Рэжысёр патлумачыў мне, што песня будзе выконвацца не спеўным “дублёрам”, а самой Верай Паляковай. Адпаведна, мелодыя не павінна была быць надта мудрагелістай — наадварот, вельмі прастай, шчырай, народжанай, бы на адным дыханні. На пасяджэнні мастацкага савета паказваў песню сам: узяў у рукі гітару і праспяваў. Потым развучваў песню з Верай. А партыю гітары запісаў для фільма заслужаны артыст нашай краіны, саліст Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі Сяргей Анцішын. Ён сыграў, здавалася б, надзвычай проста, без звыклых для яго джазавых прыёмаў, але — з густам і нават, калі можна так сказаць, “са смакам”. Канчатковы ж вынік быў менавіта на экране, калі пачутае зніталася з убачаным. А потым — песня атрымала самастойнае жыццё. Вера спявала яе нават на Паклоннай гары ў Маскве, песню добра прынялі і моладзь, і ветэраны. Таму — вялікі дзякуй нашаму кіно. Яшчэ і таму, што ў ім можна эксперыментавалі, стваралі такія, па вялікім рахунку, “нефарматныя” песні, як гэтая, балансаваць паміж песеннасцю і рамансавасцю, уласна эстрадай і пранікнёнай камернай музыкай. Вельмі прыемна, што песня высока ацэнена не толькі шырокай публікай, але і прафесіяналамі. На Міжнародным кінафестывалі ў Брэсце я нават атрымаў за яе нашага “беларускага Оскара” — так называюць у “кінакуларах” прыз “Крыштальны бусел”.

Да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў я напісаў цыкл “Дзень вызвалення”. У ім чатыры песні: “Жураўлі над Мінскам” на словы невядомага аўтара, “Салют, Перамога!” на словы Святланы Салагуб, “Пераможны час” на словы Міхаіла Геца і “Дзень вызвалення” на словы Алега Жукава. Што да “невядомасці” першага аўтара, дык, можа, праз нейкі час я даведаюся ягонае імя. Напрыканцы адной з нядаўніх тэлездымак да мяне падышоў асвятляльнік і літаральна ўсунуў у руку тэкст: маўляў, гэта яго бацька напісаў. Звяртаўся на Беларускае тэлебачанне — пакуль беспаспяхова. Так што калі ён раптам адгукнецца праз газету, буду рады. Аранжыроўкі ўсіх чатырох песень гатовы, таму, спадзяюся, пачуць цыкл можна будзе ў хуткім часе.

Дарэчы, бліжэйшая прэм’ера Алега Елісеенкава — фінальная песня ўрачыстага канцэрта да Дня яднання Беларусі і Расіі.

Н.Б.

БЕЛЫ СНЕГ

Песня ў к/ф “Ешчэ о вайне”
Муз. О. Елісеенка Д. В. Турава

1. Ешчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

— Яшчэ думіць свой дамок, свая сурова-я звычка, як фрой у кожнай батальёны ўжыт-ся ў вайну.

Грип-п. Митя? Очень приятно, Митя. Надеюсь, ты не возражаешь, что я устроил здесь свой бивуак? С твоего разрешения, я закрою форточку: мне вреден свежий воздух. И потом, надо подзаправиться. (Вынул из кармана пробирку, открыл пробку, понюхал.) Замечательные бактерии! Прекрасные микробы! Гремучая смесь! Тебе не предлагаю — это не для детского организма. Твое здоровье! (Выпил.) Отлично! Совсем иначе себя чувствую! (Подошел к окну.) Да, мне нравится это местечко. Центр города. Все отлично просматривается. Сейчас только свистну своим ребятам. (Вытащил из кармана телефон.) Алло? Где вы там застряли? Подтягивайтесь, подтягивайтесь! Ковыляют, понимаешь ли, еле-еле! (Спрятал телефон опять в карман плаща.) Ну? Что у нас дальше по программе? Смотри сюда, мальчик! Сейчас я сделаю шарик... Видишь шарик? (Формует из воздуха шарик.) А, мальчик?..

Митя. Я — Митя.
Грип-п. Не воображай из себя слишком много. Как хочу, так и называю. Короче, видишь шарик?

Митя. Не вижу.
Грип-п. А ты сосредоточься. Сосредоточься, мальчик!

Митя. Я — Митя.
Грип-п. Ну ты и упрямый! Короче, шарик. Сейчас я на него дуну... и выпущу в форточку... (Открывает форточку и выпускает воображаемый шарик.)

Появляются кашляющие, сморкающиеся, стонущие люди.

Первый. Ужасно болит голова!

Второй. Страшно болит голова!

Третий. Я просто задыхаюсь от кашля!

Все. Ужас! Ужас! Кошмар!

Грип-п. Ну как? По-моему, замечательно! Тебе не нравится? Что это ты скис? Я же тебя не трогаю! Ни тебя, ни маму! Я уважаю законы гостеприимства. Я даже папу вашего не трогаю, который из командировки едет, в поезде. Хотя его-то тронуть — одно удовольствие! Вот кого я бы тронул, так тронул! Сидит себе, газету читает. Но нет, нет, не бойся! У меня свои понятия о порядочности.

Кашляющие, сморкающиеся, стонущие люди.

Все. О! О! Ужас! Кошмар! (Исчезают.)

Грип-п. Какая музыка! (После паузы.) Митя, ты, наверное, хороший мальчик? Защитник животных, юный натуралист? Старушек через дорогу переводить?! Не раздражай меня! Ты просто не знаешь, с кем имеешь дело! Где же мои славные отряды? (Вытащил телефон.) Алло? В Лондоне, в Мадриде? Разбредились по всему свету! Ладно, побалуйте — и будет, и ко мне! Все ко мне! У меня свои планы на будущее!

Стук в дверь — входит Аня.
Аня. Митя, ты не спишь?

Митя. Нет.
Аня. Я включу свет? (Включает свет.) У нас в школе — карантин. Моя мама пришла к твоей маме в гости. Нам разрешили поиграть. Ты что, не хочешь играть?

Митя (шёпотом). Видишь, кто там?
Аня. Конечно, вижу. Дядька какой-то.
Грип-п. Ну, вы даете! Я — Грип-п! Голландский, испанский, английский!

Аня. Какой смешной дяденька!

Грип-п. Наглый ребенок! Если бы не закон гостеприимства, я бы тебе показал!

Заглянула мама Мити.

Мама Мити. Что, играете? Вот и хорошо. Завтра в школе карантин, можете лечь спать позднее.

Мама Мити ушла.

Митя. Мама его не видела.
Аня. Мама у тебя близорукая. Ей очки не идут, поэтому она их не носит. Я сама слышала, она моей маме говорила, что ей очки не идут. А я его хорошо вижу — смешной дяденька.

Грип-п. Наглая, наглая девчонка!

Аня. И нос у него смешной, и шарф у него смешной.

Грип-п. Чистая шерсть. Ангора. Я свежего воздуха боюсь, я от свежего воздуха просто заболеваю. А тут пришлось лететь через всю Европу. Я из породы вирусов, а не птиц. (Кокетливо.) Хотя, если подумать, между нами есть сходство. Что, мамыши на кухне лясы точат? Пойду телевизор посмотрю.

Грип-п. Пойду телевизор посмотрю, включает телевизор.

Аня. Митя, ты его боишься? Это потому, что ты в первом классе. А я его не боюсь, потому что я уже во втором.

Митя. Не задавайся!
Аня. Я знаю, на кого он похож! На клоуна!

Грип-п. Оживленно переключает программы, дети через открытую дверь наблюдают за ним. На экране телевизора появляется диктор. Грип-п делает движения руками, и диктор начинает отчаянно кашлять и чихать. Диктора сменяет певица, но и она прекращает пение, кашляет и сморкается. Зачем вы так делаете? Они же вас не трогают!
Грип-п. Это не имеет значения. И вообще! Не вмешивайся не в свое дело!
Грип-п. переключает еще одну программу, и целая группа людей раздражается кашлем. Потирает руки от удовольствия.
Если я не буду разряжаться, я же могу заболеть. Гриппом! Я себе зла не хочу.
Митя (тихо). Надо телевизор выключить... Из розетки...
Митя становится на четвереньки и ползет вдоль стены к телевизору, по дороге задевает стул, стул падает. Появляется мама Ани.
Мама Ани. Что вы здесь расшумелись? Люди добрые! Я же сказала: играть тихо! Тихо, рыбка моя, зайка моя, солнце мое!
Мама Ани ушла.
Митя. Не видела.
Аня. Не видела.
Митя. Твоя мама тоже близорукая?
Аня. Моя мама? (С интонацией своей матери.) Люди добрые! Моя мама не близорукая!
Митя. Значит, только мы с тобой его видим?
Грип-п. (подал голос). Взрослые много чего не видят. Им только кажется, что они все видят. Самонадеянный народ! Где же мои отряды? Пора заняться чем-то посерьезней! У меня уже голова трещит — надо как следует разрядиться. Только сяду поудобней! В

тепле, без свежего воздуха, где-нибудь в пыльном уголке... (Принюхался.) Отлично! Кресло давно не чистили — то, что мне надо! И имейте в виду, дети: воевать со мной бесполезно. Все вижу, все слышу, всюду проникаю... Я — вездесущ.

Уселся в кресло.

А н я. Мить... А, Мить? Что будем делать?

М и т я. Не знаю. Вон он какой... Вездесущий.

А н я. Говорила моя мама: занимайся каратэ! (После паузы.) Мить... А, Мить? Витаминку дать?

М и т я (вздыхнул). Давай!

Оба сосут витаминки.

Г р и п-п (заерзал). Что это там у вас? Терпеть не могу! Гадость! Выбросите сейчас же!

А н я. Зачем выбрасывать? Мы пососем-пососем и проглотим.

Г р и п-п. Фу! Даже смотреть противно! Даже сидеть в одной комнате! Фу, гадость!

А н я (хитро, после паузы). Мить, а, Мить? Где у вас аптечка? Ну, ящичек с лекарствами!

М и т я. В шкафу.

А н я. Неси сюда!

Митя приносит коробку с лекарствами. (Перебирает лекарства, читает надписи.) Фто-ло-зол, стреп-то-цид, анализ-гин... Антигриппин!

Г р и п-п (живо обернулся). Что ты сказала? Выбрось сейчас же! Скверная девчонка!

А н я. Антигриппин! (Приплясывает, сжимая в руке коробочку с лекарством.) Антигриппин! Антигриппин!

Г р и п-п (заикаясь и задыхаясь). П-положи коробочку, девочка... Славная, милая девочка... Д-добрая девочка... П-положи коробочку назад в ап-п-течку...

А н я. А что ты так испугался, дяденька? Ты же такой сильный, всемогущий!

Г р и п-п (подкрадывается к ней). Д-добрая, славная девочка... (Орет.) Положи коробочку!!!

А н я. Не положу! (Протягивает ему коробочку на открытой ладони.) На! На! Сам возьми! (Грипп-п шарахается в сторону.) Мить, ты видишь? Он боится! (Приплясывает.) Антигриппин! Антигриппин! Антигриппин!

Грипп-п бросается на пол, коло-тит руками и ногами.

Г р и п-п. Ни слова! Ни звука! А-а-а!

Вошла мама Мити.

М а м а М и т и. Почему у вас опять шум? Почему вы не можете играть тихо, как все нормальные дети? Нет, вы не нормальные дети! Вы — плохо воспитанные дети! Кто вам разрешил брать лекарства?

А н я. Тетя Катя, мы играем в больницу!

М а м а М и т и. Детям нельзя брать лекарства! Одна моя знакомая девочка наелась лекарств, а потом болела целый месяц!

Г р и п-п. Какая замечательная девочка! Взяла и отравилась!

Мама Мити сложила лекарства в аптечку.

А н я (в отчаянии). Тетя Катя, дайте нам поиграть в больницу!

М а м а М и т и. Какие глупости! Даже не просите!

Мама Мити забрала аптечку и ушла.

А н я. Тетя Катя! Тетя Катя! Я заболела! Мне плохо!

Вошли обе мамы.

М а м а А н и. Люди добрые! Что у вас такое?

А н я. Я заболела!

М а м а М и т и. Понимаешь ли, они играют в больницу.

А н я. Мне плохо! Ой, как болит!

М а м а М и т и. Девочка с во-ображением.

М а м а А н и. Что у тебя болит?

А н я. Все болит! Голова болит! Живот болит! Сердце болит! У меня грипп! Мне нужны лекарства!

М а м а М и т и. Им нужны лекарства, чтобы играть в больницу! Ты же слышала про девочку, которая отравилась лекарствами?

М а м а А н и. Конечно, слышала!

О б е. Детям нельзя играть с лекарствами!

А н я. Но у меня же болит!

М а м а А н и. Люди добрые! Что у тебя болит?

А н я. Сердце! Живот! Печень!

М а м а А н и. Сейчас я вызову врача, и тебя увезут в больницу!

Г р и п-п и А н я (одновременно). Не надо врача!

М а м а А н и. Тогда собирайся, пошли домой!

А н я. Мапочка, у меня уже прошло! У меня очень болело! Сердце, живот, печень! А теперь — прошло!

М а м а А н и. Люди добрые! У меня не девочка, а какой-то сплошной многосерийный телевизионный фильм. Не соскучишься! Еще что-нибудь выдумашь, я даже разбираться не стану — идем домой, и все! Слышишь, зайка? (Посмотрела на часы.) Без десяти десять. В любом случае, через десять минут мы идем домой.

Мамы ушли.

Г р и п-п. Что? Получили? Теперь-то я буду умней! Теперь-то покажу, какой я всемогущий!

Быстро очертил вокруг детей круг.

Вот так, мои дорогие! Вам отсюда не выбраться!

Отошел очень довольный.

А н я (шепотом). Мить, а, Мить?

М и т я. Ну?

А н я. Ты можешь отсюда выйти?

М и т я. Нет.

А н я. Ты попробуй!

М и т я. Не получается.

А н я. И у меня не получается.

Г р и п-п. Попробуйте, попробуйте! Наглые дети!

А н я. Мить, мне здесь тесно! У меня уже ноги устали! Люди добрые!

Г р и п-п. Что, нравится? То ли еще будет! (Вытащил из кармана подзорную трубу.) Теперь посмотрим на ваших папочек! Ага! Один в поезде задремал, второй сидит на работе у компьютера...

А н я. Не трогайте моего папу!!! (Жалобно.) Не трогайте, пожалуйста...

Г р и п-п. Так бы сразу! Я не изверг. Я уважаю законы гостеприимства. (После паузы.) Ну как, нравится стоять на одной ноге? Начитались своих дурацких книжек! Кай и Герда! Крокодил Гена! Я вам такую чебурашку покажу! Такую зубастую! Живо вам всем носы откусит! (После паузы.) Ну? Передохнул. Можно порезвиться. Мои отряды уже на подходе. Эпидемия начинается. Ваше здоровье, крошки!

Грипп-п глотнул из пробирки и

Песню "Патэфон" написаў колишні ўдзельнік легендарных "Песняроў" Уладзімір Нікалаеў. І падарыў яе цяперашняму Дзяржаўнаму ансамблю "Песняры", прысвяціўшы 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

— З Уладзімірам Нікалаевым мы сябруем даўно, — расказаў музычны кіраўнік "Песняроў" Вячаслаў Шарапаў. — І не толькі з ім, але і з іншымі прадстаўнікамі "Песняроў" ранейшых, мулявінскіх, саставаў. І Уладзімір Ткачэнка, і Леанід Тышко — нашы сябры і, галоўнае, настаўнікі: на іх мы раўняемся, працуючы не толькі над адноўленым старым, але і цалкам новым рэпертуарам. Уладзімір Нікалаеў зараз жыве ў Волагдзе, вядзе там актыўнае творчае жыццё, адчувае сябе ў добрай музычнай форме і кантактуе з намі, бадай, часцей за ўсіх. Ён і раней заўсёды быў вынаходнікам, гэтакім носьбітам ноў-хаў у калектыве. Мы перыядычна запрашаем яго на нашыя буйныя канцэрты. Вось і гэтую песню паказаў пад час свайго прыезду — сам праспяваў яе, і нам усім вельмі спадабалася.

— **Калі ж мы, нарэшце, пачнем гэтую песню ў выкананні "Песняроў"?**

— Аранжыроўку я ўжо зрабіў. Мяркую, прэм'ера адбудзецца напярэдадні Дня Перамогі: плануем праспяваць яе на ўрачыстым канцэрце, прымеркаваным да гэтага свята.

ПАТЕФОН

Музыка і словы
Уладзіміра НІКАЛАЕВА

В го ро де ма лень ком лет ний се зон
зо ри сме ша лись с за ка та ми
тан цы ста рин ны е пог па те фон
тар ни тан цы ют сдв е ча та ми
кру нат ся па ры де ревья ог ни
кру нат ся зве зды мот на ты е
и пред во ен ной ю нос ти дни
кру нат ся вмес те сре бя та ми

А Купала загучыць з патэфона?

— Песня цікавая ўжо сваёй тэмай — не проста ваеннай, але і музычнай.

— Сапраўды, гэтая тэма, бадай, ніколі нікім не была апета. А між тым, менавіта патэфон доўгі час рухаў культуру ў масы. Ён — адзін з галоўных паказальнікаў часу. Многія пакаленні выходзілі менавіта на тых запісах, якія на ім слухалі. У гады ж вайны патэфон стаў быццам той нітачкай, што звязвала салдат з Радзімай, нагадвала ім пра мірны час, пра іх каханых, блізкіх і родных. Усё гэта ёсць і ў песні: і павязь часоў, і асабліва душэўная цэльня.

— **Якія яшчэ новыя песні мы ад вас пачнем? Пытаюся яшчэ таму, што апошнім часам ансамбль працуе вельмі актыўна над назапашваннем рэпертуару і запісамі песень. Узгадаю нядаўні альбом песень Ігара Лучанка, запісаны "Песнярамі"...**

— Разам мы працуем над новым альбомам, у якім будуць сабраны новыя песні. Засталося запісаць тры. Таму, спадзяюся, у канцы мая мы яго завершым і зможам правесці канцэртную прэзентацыю ў Палацы Рэспублікі. Але гэта не значыць, што з-за працы ў студыі мы забываемся на жывыя вы-

ступленні. Планавых канцэртаў па-ранейшаму многа, але самы галоўны сярэд бліжэйшых з іх — сольнік, што пройдзе 21 красавіка ў Канцэртнай зале "Кастрычніцкая" ў Санкт-Пецярбургу. Ну, а надалей — яшчэ адна творчая "справаздача" чакае нас на Міжнародным фестывалі мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску", дзе мы таксама праводзім сольны канцэрт.

— **Сярод вашых новых твораў з'явіліся песні на словы Янкі Купалы...**

— Гэта нават не асобныя песні, а менавіта цыкл, які аб'ядноўвае раннюю любоўную лірыку паэта. У працэс стварэння гэтага цыкла ўключыліся ўсе ўдзельнікі ансамбля. Мы добра разумеем, што ансамбль са знакавай назвай працягваецца менавіта ў новых песнях, у адметных "песняроўскіх" тэмах. Выступаючы ў той жа Маскве, мы адчулі, што тамтэйшую публіку трэба нанова прывучаць да беларускай мовы — паступова, натуральна. І тое, што наша мова прымаецца ў замежжы — гэта яшчэ і паказчык прыняцця ўсёй нашай культуры, яе нацыянальных адметнасцей.

Н.Б.

В городе маленьком — летний сезон,
Зори смешались с закатами,
Танцы старинные под патефон
Парни танцуют с девушками...
Кружатся пары, деревья, огни,
Кружатся звёзды мохнатые,
И предвоенной юности дни
Кружатся вместе с ребятами...

В бурях сражений разбит патефон,
Но в боевом построении
Из окружения вырвался он,
Рядом шагнул в наступление!
Часто дороги великой войны
Гарью и дымом покрытые,
Вдруг, среди редкой в боях тишины,
Слышали звуки забытые...

Сколько дорог прошагал с нами он,
По городам и пожарищам!
Неутомимый, простой патефон
Всюду был верным товарищем!
И в вихре маршей победной весны,
В громах салютов раскатами,
Слышались вальсы седой старины,
Что с нами стали солдатами!...

В городе маленьком — летний сезон
Зори смешались с закатами,
Танцы старинные под патефон...
Парни танцуют с девушками...
Кружатся пары, в висках — седина
Вечным, нетающим инеем...
С юностью их разлучила война,
Вальсы оставив любимые...

27 сакавіка — Міжнародны дзень тэатра. З 1992 года ў нашай краіне стала добрай традыцыяй да гэтай даты вызначаць лаўрэатаў прызоў і прэміяў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Беларускага саюза тэатральных дзеячаў.

У Міжнародны дзень тэатра ў памяшканні Драматычнага тэатра Беларускай арміі былі ўручаны прэміі: імя Ларысы Александроўскай — заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь, салісту Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета

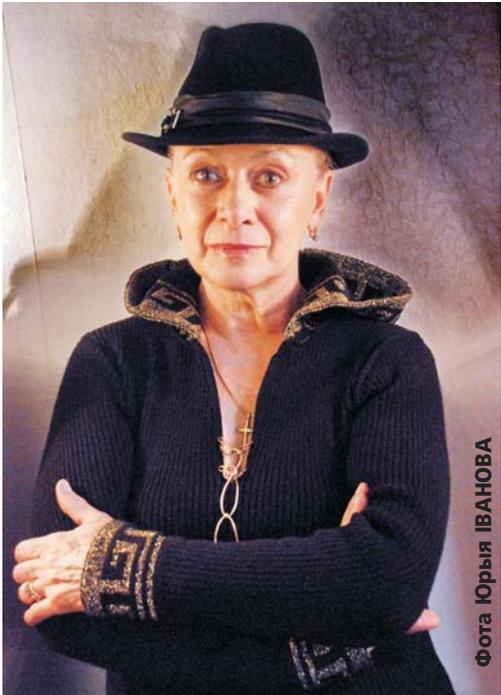
Рэспублікі Беларусь Сяргею Франкоўскаму; імя Ігната Буйніцкага — акцёру Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М.Горкага Сяргею Чкерэсу; імя Еўсцігнея Міровіча — рэжысёру Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Якаву Натапаву; імя Любові Мазалеўскай — галоўнаму рэжысёру Гродзенскага абласнога тэатра лялек Алегу Жугждзе; імя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча — заслужанай артыстцы Рэспублікі Беларусь, актрысы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Зінаідзе Зубковай; імя Кандрата Крапівы — тэатральнаму крытыку, рэ-

дактару аддзела тэатра і кіно газеты “Культура” Таццяне Команавай.

Сёлета Беларускай саюзам тэатральных дзеячаў таксама быў зацверджаны спецыяльны прыз “За адданасць тэатру”, які атрымала заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь, актрыса Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра Алена Луцэнка-Гайдудзіс.

Галоўнай жа інтрыгай святочнага вечара стала ўручэнне “крыштальных” прызоў. Карэспандэнты “К” прапануюць вам пазнаёміцца з уладальнікамі нашых “тэатральных Оскараў”.

Актрыса Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага **Бэла МАСУМЯН** не любіць гаварыць пра сябе, бо да сваіх работ на сцэне п а д з і ц ь надзвычай грунтоўна. Але менавіта педантычнае вывучэнне матэрыялу, заглыбленне ў псіхалагічны малюнак ролі, сур’ёзнае стаўленне да ўсіх дробязей, з чаго складаецца прафесія акцёра, дапамаглі Бэле Амікаўне падабраць ключы да душ гледачоў.

Фота Юрыя ІВАНОВА

“Любіць тэатр больш за сябе...”

За творчыя дасягненні народная артыстка Рэспублікі Беларусь удастоена галоўнага прыза Беларускага саюза тэатральных дзеячаў — “Крыштальнай Паўлінкі”.

— Бэла Амікаўна, хто для вас з’яўляецца самым строгім крытыкам?

— За дзесяцігоддзі працы на тэатральных падмостках я ўпэўнілася: лепшым крытэрыем справядлівай ацэнкі з’яўляецца меркаванне калег. Творчай групе, якая на працягу некалькіх месяцаў разам з тэатрам працавала над спектаклем і ведае, якія мэты ставіліся напачатку, у час прэм’еры лепей бачна, што атрымалася, а што так і засталася нерэалізаванай ідэяй. Таму я заўсёды з асаблівым неспакоем чакаю гэтай ацэнкі.

— Вамі створаны вобразы моцных жанчын, у чым жыццё здарылася неверагодная гісторыя кахання...

— Так, скразной лініяй праз мае ролі праходзіць тэма “вынаходлівага кахання”, калі жанчына не толькі падстаўляе дарагому чалавеку плячо ў цяжкія хвіліны, але ўсю сябе прысвячае каханаму, напраўляючы свае дзеянні на падтрыманне мар, імкненню таго чалавека, без якога яна не ўяўляе сваё жыццё. Я з задавальненнем бяруся за працу над такімі характарамі, бо тут за кожным учынкам адкрываецца глыбіня пачуццяў, а дзеянні персанажа прымушаюць з розных бакоў паглядзець на, здавалася б, лёгка вырашалыяныя праблемы.

Прыкладам, у апошніх тэатральных сезонах адным з любімых маіх спектакляў стала пастаноўка Барыса Луцэнка на Малой сцэне “Уходзіў супруг от супругі”. П’еса распавядае пра каханне не як аб рамантычнай казачцы моладзі, а як пра глыбокае пачуццё людзей, якія пражылі разам амаль усё жыццё. Кім з’яўляецца жонка, што не мае аніякага сацыяльнага статусу, але чый муж — выдатны вучоны? Гэтай жанчыны не бачна, але ў невідочнай асцягнутай падтрымцы генія мужа і заключаецца высакародная мэта яе жыцця.

— Зрэшты, “Уходзіў супруг от супругі” — п’еса для двух акцёраў. Падобных камерных спектакляў вамі сыграны нямала...

— Шчыра кажучы, я не люблю грувасткіх спектакляў. Мне бліжэй пастаноўка на дваіх, якая дае аб’ёмны матэрыял

для творчай працы, дазваляе вылучыць псіхалагічныя нюансы асобы. Па-мойму, гэта лепшая магчымасць расказаць сваё ўспрыманне жыцця, ды і ўвогуле прадэманстраваць, чаго ты варты ў прафесіі.

— Вы як народная артыстка ўжо можаце выбіраць сабе ролі. Ці карыстаецеся гэтай магчымасцю?

— У кожнай актрысы свой шлях. Для кагосьці важным з’яўляецца выбраць ролю, а мне цікавей — яе атрымаць. У апошнім ёсць сваё характэрнае: рэжысёры часам прапануюць персанажа, які, на першы погляд, не зусім адпавядае мне. Але ўпэўненасць пастаноўшчыка дае мне дадатковы імпульс веры ў рабоце.

Дарэчы, ніколі не рабіла выбару паміж класічнымі і сучаснымі п’есамі. Не адмовілася б ні ад Чэхава, ні ад Горкага, але мне вельмі падабаецца працаваць над матэрыялам, які да мяне ніхто не браў. Ува мне “сядзіць” прафесійная прага быць першай выканаўцай новага вобраза. З гэтай прычыны пад час свайго колішняга юбілею я з найвелізарным задавальненнем іграла ў сучаснай п’есе “Валынцінаў дзень”. За кароткі прамежак сцэнічнага часу мне давялося паказаць жаночае жыццё даўжынёй больш за сорок гадоў, стаць аднолькава ўспрымальнай да маладосці, сталасці, старасці, і пранесці праз усе перыпетыі чароўнае пачуццё кахання. Дадайце адчуванне навізны лексікі, успрымання жыцця — гэта дарагога каштоўна!

— Вы часцяком выходзіце на сцэну з маладняком тэатра. Ці валодае тэатральная моладзь рысамі, якія здольны вас уразіць?

— Я захоплены тым, як шыкоўна новая змена валодае цела, голасам. Наша пакаленне, канешне, таксама было добра падрыхтавана, але гэтыя здольнасці не былі так запатрабаваны. Час змяніўся, і рэжысёры пачалі звяртаць больш увагі на пластыку, тэмбр, мелодыку.

Бачу, што зараз для нашай моладзі адкрыты добрыя перспектывы ў прафесіі. Яны могуць многага дасягнуць, галоўнае — каб не забываліся, што на падмостках нельга быць цынікам, бо цынізм раз’ядае талент. І яшчэ адно: трэба любіць тэатр больш за сябе. А калі любіш сваю прафесію, ніколі не станеш баластам у жыцці.

“Пачынаю — з драматурга!”

У Драматычным тэатры Беларускай арміі выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Сяргей БЕЛЯКОВІЧ служыць усяго два гады. За гэты час ён паспеў стварыць адметныя характары ў такіх спектаклях, як “Рамэа і Джульета”, “Ты памятаеш, Алёша...”. Але знакавай стала для яго трэцяя роля: пранізлівы ў сваёй наіўнасці і душэўнай чысціні Адуванчык са знакамітых “Радавых” Аляксея Дударова прынёс маладому акцёру “Крыштальную кветку”.

— Я ўражаны адзнакай Саюза тэатральных дзеячаў і крыху разгублены. Ніколі не думаў, што такая сур’ёзная прэмія апынецца ў маіх руках: я ўсяго толькі дакладна перадаў на сцэне нюансы душэўнага стану майго героя, аб якіх мне падрабязна распавёў Аляксей Дударав.

Зрэшты, я ўпэўнены, што акцёрам, і асабліва — тэатральнай моладзі, трэба цесна супрацоўнічаць з драматургамі. Хто ж яшчэ так тонка разумее псіхалогію паводзін персанажа, дакладна патлумачыць матывацыю яго ўчынкаў, як не аўтар?! Тады і сцэнічны характар атрымліваецца больш аб’ёмны, выразны. Між іншым, такі спосаб працы над роляй я перанёс і на кінапляцоўку: калі прыехаў на здымкі “Крапавага берэта”, то найперш пайшоў да сцэнарыста.

Рады, што выбар СТД спыніўся менавіта на ваенным персанажы. Новае пакаленне мала чытае кніг аб тых страшных, апаленых вайной гадах, ды і ўвогуле да ўсяго адносіцца легкадушна. Хочацца верыць, мой Адуванчык зможа данесці да юнакоў і дзяўчат значэнні паняццяў гонару, годнасці, адказнасці, а таксама — шчырай павягі да дзядоў і прадзедаў, якія цаной свайго жыцця падарылі нам мірнае неба.

“Крыштальная кветка” стала для мяне пацвярджэннем таго, што я выбраў правільны накірунак у жыцці. Вельмі прыемна, калі твае творчыя пошукі заўважаны, асабліва ў самым пачатку шляху. Спадзяюся, прыз стане стартвай кропкай для далейшых дасягненняў у прафесіі...

Сцэнограф-філосаф

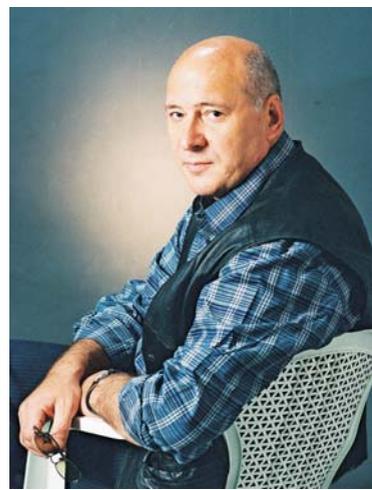
“Крыштальная зорка” ў гэтым тэатральным сезоне асвятліла падмосткі Брэсцкага абласнога тэатра драмы і музыкі: прамяністы прыз трапіў да галоўнага мастака калектыву — Віктара ЛЕСІНА.

— Вестка аб гэтай прэстыжнай узнагародзе заспела мяне знянацку. Я служу тэатру трыццаць гадоў, выпусціў не адзін дзесятка пастановак, але ўнутрана адчуваю, быццам працягваю працаваць над адным вялікім спектаклем — даўжынёй ва ўсё жыццё. Мяркую, такое ўспрыманне ўласціва многім тэатральным мастакам. Ты вывучаеш пэўны матэрыял, шукаеш адпаведную патрабаваннем рэжысёра наватарскую ідэю ўвасаблення, а між тым, некаторыя задумкі ў сілу розных прычын могуць так і застацца на паперы. Але калі тая думка мяне ўнутрана ту-

занула, зачэпіла, я імкнуся ўвасабіць задуманае ў сцэнаграфіі.

Шчыра ўпэўнены, што самым вялікім поспехам тэатральнага мастака з’яўляецца тая сцэнаграфія, якая не парушае структуру спектакля і не замінае акцёру выказацца. У першую чаргу глядач павінен бачыць на сцэне акцёра, потым — улоўліваць рэжысёрскае вырашэнне, і толькі пасля задумвацца аб мастаку. Талент апошняга вымяраецца менавіта далікатным стварэннем атмасферы спектакля.

Сёння моднай тэндэнцыяй на айчыннай тэатральнай прасторы стала выкарыстанне мультымедыяных тэхналогій. Цудоўна, што ў тэатрах з’явілася найноўшая тэхніка і мы можам разам з усім светам паспрабаваць сябе ў візуалізацыі. Не скаваю: я таксама з задавальненнем выкарыстоўваю мультымедыя. Але, на маю думку, мы хутка пройдзем гэтыя экс-

перыменты. Відэарад дапамагае вырашыць некаторыя задачы, але такі эффект імгненны. Каштоўнасць беларускага тэатра — ва ўменні вучыць чалавека думаць, таму будучае — за сцэнаграфіяй, якая адпавядае філасофскім запатрабаванням айчыннага тэатра.

Сціплы “крышталяносец”

Ва ўладальніка “Крыштальнага Анёлка”, акцёра Магілёўскага абласнога тэатра лялек Мікалая СЦЕШЫЦА пацікавіліся, як жа ён пачуваецца ў новым статусе — “крышталяносец”?

— Не буду хаваць: мне прыемна атрымаць “Крыштальнага Анёлка” як прызнанне маёй працы калегамі. Але ж як я сябе адчуваю?.. Нават ведаю, што прынята ў такіх выпадках казаць: воль акурат у гэтую хвіліну, як мы размаўляем з вамі пра высокія матэрыі, я пасля рэпетыцыі смажу сабе драпікі...

— Тады, Мікалай, пачнём з пытання, якое традыцыйна выклікае журналісцкі інтарэс: наколькі выпадкова, ці, наадварот, свядома, з’явіўся ў вашым жыцці тэатр лялек?

— Зусім не выпадкова і — цалкам свядома. Я ў свой час скончыў Днепрапятроўскае дзяржаўнае тэатральнае вучылішча акурат па спецыяльнасці

“акцёр тэатра лялек”. Вучыўся і ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў на курсе Уладзіміра Мішчанчука. Працаваў у ляльным тэатры ў Набярэжных Чалнах, пазней — пэўны перыяд — у драматычнай трупе Спонтанскага тэатра, а з часам перабраўся ў Магілёў і тут “асеў”.

— Дарэчы, сярод вашых вобразаў на магілёўскай сцэне зусім не так шмат персанажаў “анельскага” паходжання, а, хутчэй, наадварот.

— Ды не — я розных герояў іграю. Гэта толькі Ваўкі ў мяне зазвычай “дрэнныя”, аднак і тыя — не заўсёды.

— Але ж крытыкі памятаюць і вашу працу ў “Макбеце” Алега Жугжды — надзвычай містычным спектаклі.

— Так, гэта і для мяне цёплыя ўспаміны пра цікавую работу. Тады я, у сваю чаргу, магу ўгадаць і Хаму ў

“Віі”: была такая “чорная паласа”, што я нават і сам крыху баяўся іграць усю гэтую містыку... Аднак усё ж не схільны падзяляць сваіх персанажаў.

— Ваша самая “анельская” рыса характару?

— Сціпласць! (Смяецца.) Так, сціпласць у кубе... Калі сур’ёзна, дык я і сапраўды вельмі не люблю задзірацца, і часам лічу больш разумным адысці ў бок, чым канкурыраваць і камусьці нешта даказваць.

— А які ваш самы любімы глядач?

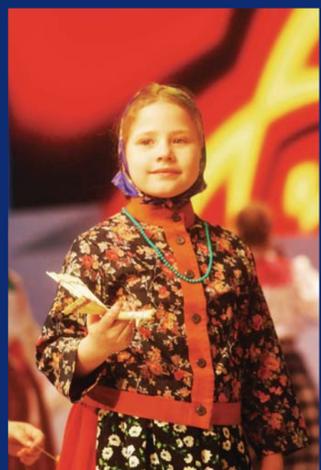
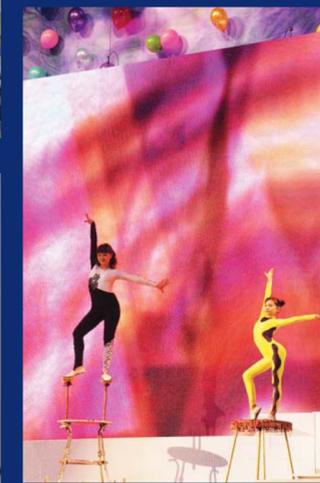
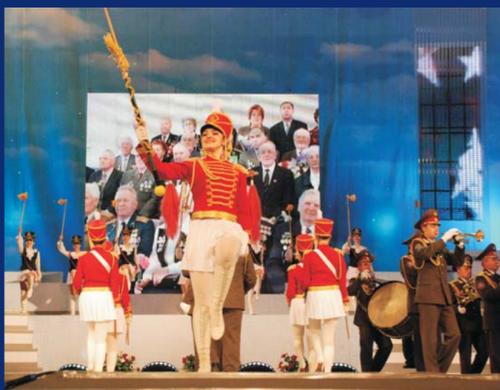
— Безумоўна і адназначна — дзеці! “Дасведчаных” у тэатры дарослых гледачоў, асабліва крытыкаў, не вельмі люблю і нават у нечым баюся: убачу, як сядзяць яны — важныя, спакушаныя, пальцы, як кажучы, веерам, — і я ў шоку! Вельмі цаню ў тэатры загадкавасць, цуд, а прагматычны глядач часта, свядома ці не, гэтую атмасферу разбурае.

Матэрыялы паласы падрыхтавалі Настасся ПАНКРАТАВА і Таццяна КОМАНОВА

ТАЛЕНАВІТАЕ СЭРЦА БЕЛАРУСІ

ТВОРЧАЯ СПРАВДАЧА
МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ,
прысвечаная 65-ай гадавіне
вызвалення Беларусі
ад нямецка-фашысцкіх
захопнікаў

КВАДРАТ
Фота Юрыя ІВАНОВА

ад цябе, ты ад яго — ён за табой (Цень); Гора няма, а слёзы, як з вядра (Хмара); Круглы, а не як кнут, — у сто крыжоў апранут (Клубок нітак). Пад час гульні Несцерка падтрымлівае дзяцей, “сыпле” прымаўкамі, напрыклад: Няведанне бяды не чыніць; Калі ўлез у дугу — не кажы “Не магу”; З разумным разгаварыцца — што мёду напіцца!; Хто пытае — той не блудзіць, хто шукае — той знаходзіць.

Анэлька. Бачу, што ўмеце вы адгадаць загадкі. Але ж загадкі бываюць рознымі У народзе любяць праверыць не толькі, ці назіральны ты, але ж і ці кемлівы, ці ўважлівы. Ёсць у цябе, Несцерка, загадкі для ўважлівых і здагадлівых?

Несцерка. А як жа! Слухайце — не праслухайце! Несла гаспадыня ў кошыку дзесяць яек, а ДНО ўпала. Колькі яек засталася?

(Прачытаць наступным разам больш выразна слова “дно”, каб змаглі здагадацца, што ўсе яйкі разбіліся, у кошыку ніводнага не засталася.)

Анэлька. А хто яшчэ ў класе ўважлівы і змога адказаць: пад якім кустом сядзіць заяц у час дажджу? (Пад мокрым.)

Несцерка. Вой, якія кемлівыя! Можа, яшчэ адну загадачку адгадаеце: што стаіць пасярэдзіне зямлі?

(Напісаць на дошцы “зямля” — можа, тады здагадаюцца адказаць, што гэта літара “М”.)

Анэлька. Дзякуй, Несцерка, што дапамог успомніць загадкі. Яны ж таксама да фальклору адносяцца! І іх існуе столькі, што нам гадзіны мала будзь, каб усе іх адгадаць!

Апошнюю маю загадку паслухайце. Што за такія чатыры сястры? Што за такія чатыры пары? Першая назбірае вады, другая арэ (растлумачыць сэнс гэтага слова) і сее, трэцяя — рупліва вырошчвае плады, чацвёртая есць іх. Малайцы! Прапоры года шмат загадак у народзе прыдуманых.

Несцерка. Порам года прысвечана шмат і прыказак, і прымавак, якія адначасова з’яўляюцца і прыкметамі. Напрыклад: “Восень на рабым кані ездзіць (спытаць, як дзеці разумеюць гэта)”; “Пытаецца люты, ці добра абуты”; “Багата вясна кветкамі, а восень — палеткамі

(растлумачыць значэнне слова “палетка”); “Лета збірае, а зіма падае”; “Зімовы дзянёк — што камарыны насок” (Кароткі).

Анэлька. Трэба неяк развесяліць дзетак. Дапамажы, Несцерка!

Несцерка. А ў гэтым класе дружныя дзеткі? (Адказы дзяцей.) Эге! Кожны кулік сваё балота хваліць. Жартую! Для тых, хто ў класе сябруе, ёсць у мяне гульня! Станавіцеся ўсе ў круг! (Дзеці выконваюць, Анэлька дапамагае.)

Згуляем у “Машу”! Машай можа быць і хлопчык, і дзяўчынка — той, на кім скончыцца лічылка (лічыць дзяцей): ішла Маша па масту — правалілася у ваду. Бульк!

“Маша” з завязанымі вачыма становіцца ў сярэдзіну круга. Дзеці ідуць па крузе і прыгаворваюць: “Маша, Маша, ты пацеха наша!..” (Спыняюцца тварам да “Машы”, выцягваюць уперад рукі.) Ручкі з золата! Ножкі з долата! (Ляпаюць далонямі аб свае калені.) Валасы — кудлатыя, а вочы — зыркатыя! (Рукамі каля вачэй робяць “бінокль”.) Усе сціхаюць, а “Маша” дакранаецца да каго-небудзь з дзяцей і, абмацваючы, спрабуе адгадаць, хто гэта. Калі яна адгадала, той становіцца “Машай”, а калі не — працягвае пазнаваць дзяцей.

Анэлька. Добра вы гулялі. Бачу, што сябруеце ў класе. А можа, хто пра сяброўства прыказку ці прымаўку успомніць?

(Магчымыя адказы: Не май сто рублёў, а май сто сяброў; Сябры пазнаюцца ў бядзе; Няма сябра — шукай, а знайшоў — не губляй; Скажы, хто твой сябар, і я скажу, хто ты...)

Несцерка. Якія вы ўсе разумныя! Але ж, мабыць, бывае і ў вас так, што спяшаецца нешта зрабіць хутка, а атрымліваецца не так, як трэба? Што тады можна пачуць ад настаўніка ці ад бацькоў? (Адказы.) “Зробленае наспех — курам на смех!” — кажуць у народзе!

Анэлька. Вой, дык пра працу, пра адносіны да працы ў народзе безліч прыказак ды прымавак! Успамінайце:

На яду — мастак, а да працы — так-сяк.

Найсмачнейшы хлеб — ад сваёй працы.

Калі ўлетку на сонцы не папачыся, то ўзімку з холаду ды голаду натрасешся.

І шыла, і мыла, і ткала, і прала — і ўсё языком!

Будзеш добра працаваць — будуць людзі паважаць.

Хто не дбае, той нічога не мае. Гаспадарку весці — не лапці плесці.

Есць за вала, а робіць за камара.

Несцерка. Анэлочка, спыніся! Праца — не воўк, у лес не ўцячэ! Я вось прыдумаў, як яшчэ дзетак пацешыць (Пакуль Анэлька разбірае з дзецьмі прыказкі пра працу, ён на дошцы выпісаў тры з названых прыказак.) Хто жадае згуляць? Смялей! Ваўкоў баяцца — у лес не хадзіць! Смеласць гарады бярэ! (Дае заданне таму, хто згадзіўся гуляць.) Табе трэба без слоў, праз рухі і міміку паказаць адну з напісаных прыказак, не называючы яе, астатнія павінны здагадацца і назваць прыказку. (Калі ў дзіцяці атрымалася, Несцерка падбадзёрвае яго прыпеўкай:

Як на нашым кірмашы
Хлопцы прадаюцца:

На рубельчык — сорок штук!
І то задаюцца!

Для дзяўчынкі можа праспяваць
другую прыпеўку:

Ці я ў мамкі не дачка,
Ці я не дачушка?!

Хоць маленькая расточкам,
Але ж весялушка!

У выпадку, калі ёсць яшчэ жадаючыя, дапісаць яшчэ прыказкі.)

Анэлька. Дзякуй, Несцерка, за прыпеўкі, яны таксама — частка фальклору.

Несцерка. Пець магу я цэлы дзень, Не патрэбны рублікі — Рагата б толькі звонка Дарага публіка!

Анэлька. Добра час мы бавілі — і гулялі, і навуку трымалі. Прышоў час запытаць у вас: якой частцы фальклору быў прысвечаны сённяшні занятак? (Адказы.)

Несцерка. Я так лічу, мы сваю справу зрабілі. Дзеці ўсё ўцямілі — імі таксама справа зроблена, а калі так...

Анэлька і Несцерка. Скончыў дзела — гуляй смела!

Анэлька ВОСЕНЬСКАЯ

исчез. Открылась и закрылась форточка, застонал ветер. Дети с криком выпали из круга.

Аня. Где он?

Митя. Где-где! Эпидемию пошел делать!

Аня. Говорила мама: занимайся каратэ!

Митя. С ним справишься!

Аня. Что, мы с тобой совсем уже никакие, чтобы победить его?

Митя. Мы — дети.

Аня. Ну так что? Люди добрые!

Митя. Люди... Только маленькие.

Аня взяла пробирку, оставленную Грипп-пом.

Аня (радостно). Митя, здесь осталось!

Митя. Положи, не трогай!

Аня. Так интересно... Ну так интересно!

Митя (с интонацией своей матери). Выбрось сейчас же!

Аня. Я только чуть-чуть, я только попробую...

Аня выпила из пробирки и... исчезла.

Митя. Ты... куда? Аня! Аня!

Митя бросается к пробирке, заглядывает в нее, встряхивает, потом тоже из нее отпивает. Исчезает вслед за Аней. Только раздаётся его голос: “Аня! Аня!”

ДЕЙСТВИЕ ВТОРОЕ

В темноте — голос Мити: “Аня! Аня!” Вспыхивает свет: перед нами некий ирреальный мир, в котором клубятся белые пузырьки. Появляется Аня.

Аня (отчаянно). Здесь я! Здесь! Я не знаю, где я!

Появляется Митя.

(Хватает Митю за руку.) Где мы? Мимо деловито промелькнул

Грипп-п.

Эй! Дяденька!

Грипп-п (колдует, рассыпает вокруг себя что-то невидимое). Какой я вам дяденька? Я вам не дяденька! И потом, неприлично обращаться к незнакомому человеку: “Эй”!

Аня. Где мы?!

Грипп-п. Станный вопрос очень невежественной девочки. Где-где! В воздухе, в атмосфере!

Митя. Мы с вами знакомы!

Вы у нас дома были.

Грипп-п. Где я только ни был, мальчик!

Митя. Я не мальчик, я — Митя!

Аня. Вы сами сказали, что уважаете законы гостеприимства.

Грипп-п. Не ловите меня на слове! Нечего было лезть в чужие дела, совать нос в чужие проб-бирочки! И вообще: я занят, дети! Я — занят! Эпидемия! Началась эпидемия! Миллиарды моих верных солдат идут в бой! (Исчезает.)

Аня. Я хочу домой!

Митя. А я?

Аня. Если это все атмосфера, значит, мы с тобой такие малюсенькие-малюсенькие, малюсенькие-малюсенькие! Можно даже сказать, что нас и на свете нет!

Митя. Ты меня видишь?

Аня. Вижу.

Митя. И я тебя вижу. Значит, мы есть?

Аня. Но такие малюсенькие-малюсенькие! (И расплакалась.)

Появляется огромная шляпа.

Голос из-под шляпы.

Не такие вы и малюсенькие — побольше меня будете.

Аня. Кто это?

Голос из-под шляпы.

Я. Меня зовут Крошка. Привет.

Аня. Привет.

Митя. Привет.

Крошка — вирус. Я — вирус. Только совсем маленький. Чтоб не затоптали, пришлось шляпу купить.

Аня. Привет, Крошка-вирус.

Крошка — вирус. Привет. (После паузы.) А что вы не спрашиваете, почему это вдруг я не мчусь вместе со всеми на эпидемию?

Митя. Почему?

Крошка — вирус. Потому что я — нестандартный! Я нестандартный во всех отношениях. Что мне бежать вместе со всеми? Мне надо подумать, взвесить, обмозговать... Есть ли во всем этом смысл? А почему вы не спрашиваете, полагается ли вирусам, тем более, таким мизерным по величине, как я, иметь собственное мнение?

Аня. Полагается?

Крошка — вирус. Конечно, нет. Просто я его имею. У меня есть собственное мнение. Я — нестандартный, я уже сказал.

И потом, я ленивый. Я ужасно ленивый! (Разлегся.) И кроме того, вообще не терплю всякие болезни.

Аня. Вирус, и не любишь болезни?

Крошка — вирус. Увы! Да, я полон противоречий! Иногда по утрам... После завтрака... Съем эдак два вирусных яйца, тарелочку вирусной каши, потом коктейль, специальный, для нас, вирусов... А потом — думаю... Кто я? Зачем я? И к чему все это? Быть или не быть? Вот ты, девочка, зачем ты?

Аня. Это я зачем?

Крошка — вирус. Да, ты. Зачем?

Аня. Я очень даже зачем! Менья мама с папой, знаешь, как любят! Знаешь, как! Я для них Солнышко, Зайка, Рыбка, Птичка, Медвежонок, Киса, Лапонька, Цветочек, я для них Свет в окошке и Светик наш!

Крошка — вирус. Здорово!

Аня. Конечно, здорово! Мы ходим в школу. Митя — в первый класс, а я уже во второй!

Митя. Не задавайся.

Аня. Там у нас есть продленка! **Крошка — вирус (ревниво).** И что вы там делаете, в этой продленке?

Аня. Все! Все, что можно! Поём, танцуем, делаем уроки, читаем стихи, дружим, бегаем, прыгаем, пьем рыбий жир!

Крошка — вирус. Бр-р...

Аня. Ничего подобного! У тебя коктейль для вирусом, а у нас, детей, рыбий жир!

Крошка — вирус. Все равно — бр-р! Бр-р! И бр-р!

Аня. А еще мы там все время играем!

Мимо проносится Грипп-п.

Грипп-п. Крошка? Опять лежишь? Такой редкий! Такой нестандартный! Такой жутко нестандартный вирус! И — лежишь! Ну-ка, быстрей работать!

Крошка — вирус (неохотно поднялся). Иду, шеф...

Аня. Так вот ты какой — нестандартный? Ты — жутко нестандартный?

Крошка — вирус. Да, я полон противоречий.

З МУДРЫМ РАЗГАВАРЫЦЦА — ШТО МЁДАМ НАТАЛІЦЦА!

Анэлька — на ёй жаночы беларускі нацыянальны касцюм;

Несцерка — можа быць хлопчык, апрануты па-вясковаму — лапці, саламяны капялюш, беларуская кашуля на выпуск, падпяразаны поясам, — а можа быць і лялька за шырмай, апранутая гэтак жа.

Анэлька. Добры дзень, дзіцяtkі, хлопчыкі ды дзяўчаткі! Сумавала я без ваших усмешак і добрых вачэй. А вы мяне чакалі? Дзякуй вам! Вельмі прыемна! "Добры пачатак — палавіна справы," — кажуць у народзе. А хто нагадае, пра што мы вялі гутарку на папярэдняй сустрэчы? (гл. "К" № 50 — 2008 г.) (*Адказы дзяцей.*) Слова дзіўнае "фальклор" зноў я называю. Нагадайце, што мы адносім да фальклору? (*Дзеці пералічваюць: калыханкі, забяўлянкі, гульні, казкі, лічылкі, песні, загадкі.*) Так, народ наш вельмі мудры. Кажуць, што калі з мудрым разгаварыцца — гэта ўсё роўна, што мёду напіцца. Больш за ўсё мудрасці змяшчаюць у сабе прыказкі ды прымаўкі. Вось я вам назвала і яшчэ адзін складнік фальклору — прыказкі і прымаўкі. Гэта кароткія выказванні, якія даюць нам карысныя парады, вучаць дабру, перасцерагаюць ад дрэнных учынкаў. Але ж... Нешта мой памочнік затрымліваецца. (*Звяртаецца да каго-небудзь з дзяцей, альбо на гэтых словах можа з'явіцца лялька з-за шырмы.*) Не ў службу, а ў дружку: паглядзі, калі ласка, ці спяшаецца да нас Несцерка?

Вучань выходзіць за дзверы і адразу ж вяртаецца з Несцеркам.

Я цябе чакаю, чакаю, а ты дзе блукаеш?

Несцерка. Конь — на чатырох нагах, і той спатыкаецца! Памыліў-

ся я: у іншы пакой трапіў.

Анэлька. Добра тое, што добра канчаецца! Як жа нас знайшоў?

Несцерка. Прымаўка дапамагла: успомніў, што "Язык да Кіева давядзе"!

Анэлька. Як вы разумееце прымаўку "Язык да Кіева давядзе"? (*Адказы.*) Так, не трэба саромецца запытаць, калі не ведаеш, як знайсці дарогу.

Несцерка. Ага, "За спрос не б'юць у нос", — яшчэ кажуць у народзе! Ого! Колькі вас тут сабралася! Як дрэў у лесе!

Анэлька. Несцерка! Ну і параўнанне ты знайшоў!

Несцерка. Ой! Прабачце! Як кветчак у лузе!

Анэлька. Вось так лепей будзе. Дзеці, а вы ведаеце, хто такі Несцерка? (*Меркаванні.*) Несцерка — герой беларускай казкі, напісаў якую Віталь Вольскі. Запомніце: народнымі творы называюцца таму, што забыліся імя чалавека, які першым прыдумаў тую ці іншую казачку, лічылку, калыханку, забяўлянку, песеньку... Людзі адзін аднаму пераказвалі тое, што прыдумалі. Так народныя творы дайшлі да нас з вамі. Але ж аўтара казкі пра Несцерку мы ведаем, я называла ягонае імя. Хто запомніў? (*Адказы.*) Несцерка — кемлівы, вясёлы балака, ён так палюбіўся і дарослым, і дзецям, што называюць яго народным героем. А такіх вясёлых ды

кемлівых, як Несцерка, у беларусаў шмат. Вось і любяць яго, і лічаць сваім, народным!
Несцерка. Годзе табе, Анэлька! Давай лепш загадкі прыдумляць. Вось, напрыклад: жывая вяроўка — гэта што?
Анэлька. Вяроўка — гэта скручаныя ў шнур пасмы лёну... А ў цябе яна жывая?
Несцерка. Вой, Анэлечка, не ламай галавы! Прасі дапамогі ў дзяцей! (*Магчымыя адказы: змяя, дажджавы чарвяк...*) Правільна! "Што за вяроўка поўзае лоўка?" — хтосьці першым загадаў у народзе такую загадачку. Можна, Анэлька, я згуляю з дзеткамі у загадкі?
Анэлька. Каб нікому не было крыўдна, няхай яблычак вам дапамога! (*Дадае бутафорскі яблык.*) Ён жа дапамога вывучыць яшчэ адну лічылку. Будзем разам казаць словы лічылкі і адначасова перадаваць адзін аднаму яблык. Той, на кім лічылка спыніцца, будзе загадваць загадку, а калі хто іх не ведае, будзе адгадваць загадкі Несцеркі.
Несцерка. Хутчэй аддавай яблык! Паўтарайце словы за мной: каціўся яблык па градзе, апынуўся ў вадзе, бульк!
Ідзе гуляня. Прыкладныя загадкі, якія можа прапанаваць дзецям Несцерка: Хоць зубоў не мае, а балюча кусае (Мароз); Кожнаму патрэбен збанок адзін, дарма, што 7 дзірак у ім (Галава); Ты за ім — ён

надцаты!.."

Первы вiрус. Разрешіце прыложыцца к ложка?

Командир вiрyсов. Прикладывайтесь!

Вирусы по очереди зачерпывают и едят похлебку.

Готовность номер один! Вперед!

Вирусы. Вперед! Вперед!
Вирусы исчезают. Между тем, Аня обходит вокруг котла, берет за ложку, зачерпывает похлебку, нюхает, дуёт и вот уже тянет в рот.

Митя. Не смей!

Аня. Я же чуть-чуть... Я только попробую...

Митя. Ты что, с ума сошла? Хочешь стать вирусом?

Аня. Я так хочу кушать...

Митя. А я?

Аня (после паузы). Мить, а, Мить?

Митя (угрюмо). Что тебе?

Аня. Мы с тобой... предатели? Да?

Появилась еще одна команда вирусов.

Вирусы. Уф! Горячо! Жаркие делишки!

Командир вiрyсов. По порядку номеров — рассчитайся!

Вирусы рассчитываются: "Первый! Второй! Третий!.."

Первы вiрус. Разрешіце прыложыцца к ложка?

Командир вiрyсов. Прикладывайтесь!

Подзаправившись похлебкой, вирусы исчезают.

Аня. Мы — предатели, Митя.

Митя (угрюмо). А ты как думала?

Аня. Ничего я не думала! Что мне думать? Иначе мы с тобой никогда не попадем домой! Никогда! Мы с тобой никогда не увидим наших мам! Никогда! Никогда не закончим школу! Не поступим в университет! Не выйдем замуж!

Митя. Это ты должна выйти замуж, а я должен жениться.

Аня. Я никогда не выйду замуж, а ты никогда не женишься! От этого легче? Мы здесь замерзнем, умрем с голоду или станем вирусами! Рано или поздно мы не выдержим, Митя, мы не железные! Мы

Крошка-вирус ушел.

Аня. Митя, я есть хочу! Я пить хочу! Я к маме хочу!

Митя. А я?

Появился Грип-п.

Грип-п. Вы все еще здесь, противные дети?

Аня. А где нам еще быть? Мы же не знаем, как вернуться домой! Наши мамы, наверное, уже в обмороке!

Силуэты обеих мам, их голоса: "О! Мы в обмороке!"

Грип-п. Нечего лезть в чужие дела, совать нос в чужие проб-б-бирочки!

Аня. Мы есть хотим! Мы пить хотим! Нам здесь холодно!

Грип-п. Что же вы хотите? Вам здесь не курорт!

Аня. А как же законы гостеприимства?

Грип-п. Агрессивная, противная девочка! (*После паузы.*) Ладно, отработаете — отпущу вас домой. Подать сюда мою военно-полевую кухню!

Команда вирусов привозит котел на колесах, в котле — большая ложка, сбоку — старомодный термометр со стрелкой и ручка.

Моя знаменитая питательная похлебка для вирусов! Мое изобретение! Изобретение века! Смотрите сюда, дети: когда стрелка показывает сюда, это значит, что котел работает в максимальном режиме. И тогда мои вирусы, мои верные солдаты, полны сил и рвутся в бой! Когда стрелка показывает сюда — жара многовато, надо убавить. Для этого существует вот эта ручка. Если стрелка падает — дело плохо: у моих вирусов может наступить упадок сил. Короче, хорошо поработаете — отпущу.

Грип-п исчез.

Митя. Смотри, смотри, надо жара прибавить!

Аня. Не туда, Митя! Какой же ты бестолковый! Нам надо быть внимательными! Очень внимательными!

Появилась команда вирусов. Вирусы выстроились возле котла.

Командир вiрyсов. По порядку номеров — рассчитайся!

Вирусы рассчитываются по порядку номеров: "Первый! Второй! Третий!.. Две тысячи двести сем-

меня целовать! Ты меня не знаешь! Я — противный, гадкий, злой вирус!

Аня. Какой же ты противный? Ты славный, добрый, ты очень обаятельный.

Крошка — вирус. Я — обаятельный?..

Аня. Конечно, ты обаятельный.

Крошка — вирус. Мне никто этого не говорил... Никто никогда мне этого не говорил!

Аня. А я — говорю. Ты очень, очень, очень обаятельный!

Голос мамы Ани. Аня!

Аня. Иду! Ну, вылезай, вылезай!

Крошка — вирус. Я не хочу, чтобы ты меня целовала!

Аня. Ну, тогда я просто пожму твою руку!

Крошка — вирус. Руку — это пожалуйста. Это тоже неплохо.

Крошка-вирус вылезает из-под кровати и протягивает Ане руку. Аня неожиданно целует его.

(Испуган и счастлив одновременно.) Ах!

Аня. Ах... *(Сползает на пол.)* Входит мама Ани.

Мама Ани. Доченька, что с тобой?

Аня. Я, кажется, заболела...

Крошка — вирус *(в отчаянии).* Она заболела! Я же говорил ей: не надо меня целовать!

Входит мама Мити.

Мама Ани *(укладывает Аню на постель).* Моя дочь заболела! Она не может даже идти!

Мама Мити. Может, она что-нибудь съела? Дети играли в больницу!

Аня. Я ничего не съела...

Мама Мити. Тогда, может, она нас разыгрывает?

Мама Ани. Она ничего не съела и она нас не разыгрывает! Она очень больна!

Мама Мити. Тогда надо немедленно вызвать врача!

В углу комнаты появляется Грип-п.

Грип-п. Врач тут уже не поможет. А что вы хотели? Моя замечательная вирусная эпидемия накрылась! Мои вирусы, мои верные солдаты вырубались и годика два проспят без задних ног! И все это должно сойти им с

рук?!

Мама Ани. Что с моей дочкой? Она вся горит!

Мама Мити *(звонит по телефону).* Алло! Алло! *(После паузы.)* Телефон не работает!

Грип-п. Крошка-вирус — самый опасный, самый коварный из моих ребят. Бьет без промаха! А вы как думали?

Аня. Это правда? Это он о тебе? Ты такой коварный? А, я забыла: ты же полон противоречий...

Грип-п. Плохая девочка, очень плохая девочка... Плохие дети... Испортили мне такую замечательную, отлично подготовленную эпидемию!

Мама Ани. Температура — сорок!

Аня. Я умираю?

Грип-п. А ты как думала?

Аня. Мне страшно!

Крошка — вирус. Не бойся. С тобой не случится ничего плохого. Я этого не хочу.

Крошка-вирус медленно приближается к Ане.

Грип-п. А ну, отойди от нее! Что я сказал! Опять нарушаешь дисциплину! Да я тебя, знаешь, куда отправлю? В самое безвоздушнейшее пространство! Я тебя в порошок сотру!

Крошка — вирус. Слушай меня внимательно: сейчас я — выдохну, а ты — вдохнешь...

Аня. Я поняла...

Мама Ани. Люди добрые, она же почти не дышит!

Крошка — вирус. Ты поняла?

Аня. Поняла.

Крошка — вирус. Я ни о чем не жалею... Все-таки я кое-что повидал в этой жизни. Я встретил девочку, которая меня поцеловала... А то ведь я думал, что они только кусаются. Скажи мне: "Солнышко".

Аня. Солнышко....

Крошка — вирус. Скажи мне: "Зайка".

Аня. Зайка...

Крошка — вирус. Скажи мне: "Светик наш"...

Аня. Светик наш...

Мама Ани. Люди добрые, что с ней? Что она говорит? Что с ней?

Крошка — вирус. А теперь — вдыхай!

Крошка-вирус выдыхает, Аня вдыхает. Крошка-вирус исчезает. Аня поднимается на постели.

Аня. Мама, почему ты плачешь?

Мама Ани. Что с тобой, моя девочка?

Аня. Мама, мне лучше.

Мама Мити. Она нас опять разыгрывала?

Мама Ани. Нет, она нас не разыгрывала! Но пусть она сто раз разыгрывает, только пусть будет здорова!

Мама Мити. Подождите, что-то передают по телевизору...

Мама Мити усиливает громкость. На экране — диктор.

Диктор. Прогнозы врачей не оправдались. Эпидемия резко пошла на спад. Карантин отменен. Детям разрешено посещать школу.

Грип-п. О, это разбивает мое сердце!

Аня. Митя, где Крошка-вирус?

Грип-п. Крошка глупо распорядился. Подумаешь, из-за какой-то девчонки! Однако же, я плохо себя чувствую. Знобит! Надо отлежаться. Прощайте!

Грип-п исчез, взвыл ветер, хлопнула форточка.

Мама Мити. Постойте, откуда здесь эта шляпа?

Аня. Тетя Катя, осторожней! Это же Крошка-вирус! Вы можете его затоптать! Он же и шляпу себе купил, чтобы его не затоптали!

Аня бросается к шляпе, поднимает ее.

Митя, его нет! *(После паузы.)* А ведь он так хотел посмотреть на нашу продленку!

Трагическая пауза. Аня уже готова разрыдаться, начинает всхлипывать. Обе матери, как всегда, ничего не понимают. Долгая пауза. Из-под кровати вылезает Крошка-вирус, что-то активно жует.

Крошка — вирус *(деловито, показывает обертку).* Что это?

Аня *(радостно).* Аскорбинка!

Крошка — вирус. Отличная вещь!

КОНЕЦ

кусаются. Как тут в жизни не разочаруешься?

Появляется Грип-п.

Грип-п. Что, Крошка, совсем обленился? Давай, давай, эпидемия в разгаре!

Крошка — вирус. Иду!

Грип-п. Вот тебе пищевая добавочка, для скорости. *(Протягивает Крошке-вирусу пробирку.)* Быстро! Быстро! Работаем оперативно!

Грип-п исчезает.

Крошка — вирус *(показывает Ане пробирку).* Такая?

Аня *(радостно).* Такая! Такая!

Появляется команда вирусов.

Командир — вирус ов. Уф! Жар-ко! А Крошка все отлеживается? Хорошо вам, "крошкам": живете себе, как белые люди. А всю черную работу делаем мы!

Еще одна атака — и город наш!

Вирусы. Город — наш! Город — наш! Наш!

Первый вирус. Разрешите приложиться к ложке?

Командир вирус ов. Прикладывайтесь!

Вирусы выстраиваются у котла и начинают есть похлебку, пуская ложку по кругу, отхлебывая по очереди.

К ним присоединяется и Крошка-вирус. Но не успевает ложка дойти до последнего, как с первым начинает что-то твориться.

Один за другим они впадают в сонливость. Спотыкаются друг о друга и, наконец, падают. Еще какое-то время командир вирусов пытается их растолкать: "Эй! Вы! Вставайте! Вставайте, лентяи! Последний бой! Еще немного — и город наш!" Но и он, побежденный непонятным недугом, падает на остальных.

Митя. Будет им — "последний бой"! Будет им — "город наш"!

Аня. Что ты натворил, Митя?

Митя. А ты хотела, чтобы я стал предателем?

Аня. Я не хочу, чтобы ты стал предателем. Но я домой хочу, Митя! Я к маме хочу! Я есть хочу! Я пить хочу! *(Заметила бездыханного Крошку.)* Крошка, Крошка! Он тоже хлебнул этой похлебки, обжора несчастный! *(Расстаккивает Крошку-вируса.)* Крошка! Не бросай нас! Если вернется Грип-п, мы пропали! Подожди, Митя, под-

жди... *(Вынула у Крошки из кармана пробирку.)* Это такая же проб-б-бирочка! Точно такая! Ты узнаешь, Митя?

Митя. Ну?

Аня. Пей! Пей быстрее!

Митя. Сначала ты.

Крошка-вирус что-то бормочет во сне.

Аня. А Крошка? Крошка — хороший. Просто попал в плохую компанию. А ведь он так хотел посмотреть на нашу продленку! *(Вливает в рот Крошке жидкость из пробирки.)*

Митя. Что ты делаешь?

Аня. Возьмем его с собой!

Крошка жадно хватается за пробирку и начинает пить сам. Аня пытается вырвать ее у него, но сонный Крошка не отдает.

Крошка, а мы?

Между тем, появляется Грип-п, бросается к котлу, в истерике расталкивает оцепеневшие вирусы.

Грип-п. Мои боевые вирусы! Мои верные солдаты! Где дети? Где эти мерзкие дети? Я сейчас же превращу их в вирусы! В самые захудалые вирусы! А, вот вы где, мои дорогие!

Аня, наконец, вырывает пробирку из рук Крошки, отхлебывает сама и передает Мите. Все трое исчезают.

Комната Мити. Откуда-то сверху летят кубарем Аня, Митя и Крошка-вирус. Аня и Митя быстро приходят в себя, Крошка-вирус пока не очнулся.

Аня *(бегает по комнате, подпрыгивает).* Мы дома! Дома! Здорово! Мы опять дома! Моя мама, наверное, уже с ума сойдет!

Митя. А моя?

Аня. Твоя — тоже!

Митя. Они о чем-то говорят...

Аня подошла к дверям, прислушалась.

Аня. О каком-то пальто...

Митя. Из Голландии?

Аня. А, может, они уже?

Митя. Что?

Аня. Ну, с ума посходили! *(После паузы, выглянула в другую комнату, в которой висят часы.)* Митя... Ты знаешь, который час?

Митя. Ну?

Аня. Без пяти минут десять. Нас не было три минуты... Или че-

тыре! А, может, это мы с тобой с ума посходили?

Крошка-вирус приходит в себя, чихает.

Крошка — вирус. Я где?

Аня. Крошка! Крошка-вирус! Ты у нас! Ты у Мити дома!

Крошка — вирус *(все еще чихает).* Где?

Аня. У Мити дома! Митя, мы с тобой с ума не посходили! Все было взаправду! А это — Крошка-вирус! Если бы не он, мы бы домой не вернулись.

Крошка — вирус. Плохо мне. Должно быть, простудился.

И Крошка-вирус уполз под кровать.

Аня. Не бойся! Мы тебя не обидим! Мы знаем, что такое закон гостеприимства.

Крошка — вирус. Посижу, отдышусь в темном, пыльном углу.

Аня. Ты говоришь совсем как этот... Грип-п!

Крошка — вирус. А куда денешься? Будем смотреть правде в глаза: мы с ним ближайшие родственники.

Аня. И ты с нами не поиграешь?

Крошка — вирус. Пока нет, ребята... Наверное, не получится...

Аня. Может, тебе принести какое-нибудь лекарство?

Крошка — вирус. Лекарства не для меня...

Аня. Ты же сам хотел посмотреть на нашу продленку!

Крошка — вирус. Это было бы здорово!..

Аня. Так, может, еще и получится?

Крошка — вирус. Не знаю, ребята... Возможно, я до завтра не доживу...

Аня. Что ж ты нам сразу не сказал, что ты такой изнеженный?

Крошка — вирус. А вы спрашивали?

Голос мамы Ани. Аня! Домой! Все! Домой! Немедленно!

Аня. Иду... А хочешь, я тебя поцелую?

Крошка — вирус. Конечно, хочу! А ты меня не укусишь?

Аня. Нет. Чего это я стану кусаться? Ну, вылезай из-под кровати!

Крошка — вирус. Не надо

Стварэнне Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь мае вялікае значэнне для нашай дзяржавы і нацыі. Яно дыктуецца тым, што сёння Беларусь жыве ў новых палітычных і сацыяльна-эканамічных умовах, калі адбываюцца глыбокія пераўтварэнні ва ўсіх сферах жыцця, нараджаецца ідэалогія незалежнай дзяржавы, пераацэньваецца шэраг важнейшых падзей у айчынай гісторыі.

У адпаведнасці з рашэннем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнка (пракакол даручэнняў № 7 ад 30 снежня 2007 г.) Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь ствараецца на базе Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі.

Прадстаўленая навуковая канцэпцыя экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь складаецца з гістарычных перыядаў, падзеленых на раздзелы і тэмы, вызначаныя ў адпаведнасці з сучаснай гістарычнай навукай. Канцэпцыя распрацавана вучонымі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і навуковымі супрацоўнікамі Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі на грунце найноўшых дасягненняў айчынай гістарычнай навукі і музейналогіі з выкарыстаннем лепшага сусветнага вопыту. Распрацоўка навуковай канцэпцыі экспазіцыі — важны і неабходны этап на шляху стварэння музея.

Па сваёй сутнасці Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь павінен быць галоўным і важнейшым музеем краіны. Аб гэтым сведчыць гісторыя, гэтага патрабуе сучаснасць.

З’яўленне нацыянальных музеяў на мяжы XVIII — XIX стст. звязана з працэсам фарміравання нацый. Вытокі паняцця “нацыянальны музей” бяруць пачатак ад часоў Вялікай французскай рэвалюцыі. Докладна вядомы дата нараджэння гэтага паняцця — 26 мая 1791 г., а таксама імя чалавека, які выступіў з ідэяй стварэння нацыянальнага музея, — Анакрэон Гільёціні. На чале новага музея быў пастаўлены актыўны дзеяч рэвалюцыі, вядомы французскі мастак Жак Луі Давід, якому належыць знакамітыя словы: “Не памыляйцеся, грамадзяне! Музей — зусім не дарэмны збор прадметаў раскошы і марнасці, якія служаць толькі для задавальнення цікаўнасці. Музей, правільна арганізаваны, можа і павінен стаць школай вялікага значэння, школай выхавання”.

На мяжы XX — XXI стст. значэнне нацыянальных гістарычных музеяў у дзяржаўным і грамадскім жыцці краін свету вельмі вырасла і пашырылася. Іх дзейнасць — важнейшы фактар захавання нацыянальнай культурнай спадчыны, выхавання патрыятызму і нацыянальнай самасвядомасці, развіцця навукі і адукацыі, турызму.

Нацыянальны гістарычны музей павінен уасабляць беларускую нацыянальную ідэю, а яго экспазіцыя — знаёміць не толькі з багатай і каштоўнай гісторыка-культурнай спадчынай беларускага народа, але і з сучаснымі дасягненнямі нашай дзяржавы — Рэспублікі Беларусь, а таксама садзейнічаць аб’яднанню і кансалідацыі беларускага грамадства.

Гісторыя ўнікальнага збору Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі цесна звязана са станаўленнем музейнай справы ў нашай краіне. У склад яго калекцыі уваходзяць прадметы з былых Мінскага царкоўнага гісторыка-археалагічнага музея (1908 г.), Беларускага дзяржаўнага музея (1923 г.), а таксама Беларускага музея ў Вільні і іншых.

Распараджэннем Савета Міністраў БССР ад 15.12.1956 г. № 1728-р у 1957 г. была створана арганізацыйная група для правядзення падрыхтоўчых работ па адкрыцці Беларускага дзяржаўнага гісторыка-краязнаўчага музея, вынікам дзейнасці якой стала стварэнне ў 1964 г. Дзяржаўнага музея БССР. Важкі ўнёсак у стварэнне і развіццё музея зрабілі яго дырэктары С.Сапешка, І.Загрышаў, галоўныя захавальнікі Р.Доўнар-Запольская, А.Жукоўская, супрацоўнікі А.Заклінская, Л.Клок, В.Рабцэвіч і іншыя.

Экспазіцыя Дзяржаўнага музея БССР адкрылася напярэдадні 50-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі — у лістападзе

1967 г. У яе адначасова ўваходзілі раздзелы прыроды і гісторыі Беларусі ад першабытнага ладу да сучаснасці. Як і ўсе экспазіцыі гістарычных музеяў у СССР, яна з’яўлялася своеасаблівым дапаўненнем да адзінага агульнапрынятага падручніка па гісторыі, змест якога строга рэгламентаваўся ў самых высокіх ідэалагічных інстанцыях. Экспазіцыя была пабудавана ў адпаведнасці з афіцыйнай марксісцка-ленінскай канцэпцыяй гістарычнага працэсу. Двойчы (у 1977 і 1982 гг.) перапрабляліся раздзелы, прысвечаныя гісторыі савецкага перыяду. Але, нягледзячы на тое, што апошняя экспазіцыя была прызнана адной з лепшых у былым СССР, нязменнымі заставаліся метады, прынцыпы яе пабудовы і стаўленне да аўтэнтычных помнікаў. Пасля распаду СССР яна была дэманціравана. У 1992 г. была створана экспазіцыя “Старажытная Бела-

вых даследаванняў моцую быць адзінай моцнай асновай дзейнасці музея.

Аўтарскі калектыў вучоных Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і навуковых супрацоўнікаў Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі абапіраўся на сучасныя дасягненні айчынай і замежнай гістарычнай навукі. У выніку сумеснай працы былі вызначаны канцэптальныя асновы, якія дазваляюць пабудаваць цэласную гістарычную экспазіцыю. Канцэпцыя створана на аснове храналагічна-праблемнага падыходу з выкарыстаннем грунтоўнай метадалагічнай базы, аснову якой склалі прынцыпы гістарызму і аб’ектыўнасці, агульнанавуковыя метады дэдукцыі, індукцыі, аналізу і сінтэзу, а таксама спецыяльна-гістарычныя метады (гісторыка-генетычны, гісторыка-сістэмны, гісторыка-параўнальны, гісторыка-тыпалагічны).

Навуковая канцэпцыя экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь

русь”, якая стала першай спробай пераасэнсавання ролі музейнага прадмета і яго інтэрпрэтацыі. Аднак з цягам часу яна вычарпала свае магчымасці і перастала адпавядаць сучасным патрабаванням у галіне музейнай справы.

Сваю сучасную назву Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі атрымаў у 1991 г. у адпаведнасці з Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 22.02.1991 г. № 63.

Распараджэннем Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 10.01.1992 г. № 16р філіялам музея стаў “Дом-музей І з’езда РСДРП”.

У 2000 г. была распрацавана канцэпцыя новай экспазіцыі музея, але яна засталася нерэалізаванай з прычыны адсутнасці неабходных экспазіцыйных плошчаў і фінансавых сродкаў.

Сёння кіраўніцтва нашай дзяржавы надае вялікую ўвагу захаванню і папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны беларускага народа. Распараджэннем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнка ад 7.05.2003 г. № 139рп музею быў перададзены будынак па вуліцы Фрунзе, 19, што пашырыла яго экспазіцыйныя плошчы. Акрамя размяшчэння ў гэтым будынку рэстаўрацыйна-фондавага комплексу (рэстаўрацыйных майстэрняў, фондасховішчаў, рэспубліканскай службы па вядзенні Дзяржаўнага каталога Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь, камп’ютэрнага цэнтру і інш.), значная частка яго плошчы будзе адведзена экспазіцыі “Традыцыйная народная культура беларусаў” і адкрытаму захаванню фондаў.

На працягу апошніх гадоў важнейшыя моманты гісторыі краіны знаходзілі адлюстраванне ў музеі ў рамках тэматычных выставак: “Касцярэзнае рамяство Беларусі ад першабытнасці да Сярэднявечча”, “Гістарычны партрэт Вялікага княства Літоўскага”, “Гісторыя Беларусі XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы”, “Мастацтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст.”, “Праз далячынь стагоддзяў. Традыцыйная народная культура беларусаў”, “Беларуская вёска 1920 — 1930-х гг.”, “Сучасная Беларусь. Этапы культурнага будаўніцтва” і іншых. Гэтыя выставачныя праекты далі магчымасць распрацаваць падыходы, прынцыпы, прыёмы для стварэння новай канцэпцыі экспазіцыі.

Сёння грамадства патрабуе ад музея гістарычнай аб’ектыўнасці і дакладнасці. Пры стварэнні генеральнай экспазіцыі, прысвечанай гісторыі краіны, музеі выкарыстоўваюць агульнапрынятыя метады навуковага і мастацкага праектавання з улікам спецыфікі сваіх калекцый. Агульным з’яўляецца тое, што экспазіцыя павінна адпавядаць узроўню перадавой акадэмічнай навукі. Толькі вынікі навуко-

У аснову канцэпцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь пакладзены:

навуковыя дасягненні айчынных і замежных вучоных;

комплекснае навуковае даследаванне гісторыка-культурнай спадчыны, якая захоўваецца ў музейным зборы;
аналіз гісторыяграфіі і дакументальных крыніц па гісторыі Беларусі, якія захоўваюцца ў архівах, музеях, бібліятэках краіны.

Арыентацыя музея на дакладнасць і аб’ектыўнасць надае яму асаблівую місію ў справе фарміравання гістарычнай свядомасці народа. Гэтая місія таксама звязана з месцам музея ў сістэме сродкаў масавай камунікацыі: яго разглядаюць як інстытут, куды можна звярнуцца па аб’ектыўную інфармацыю, атрыманую ў працэсе найноўшых даследаванняў. Музей з’яўляецца тым месцам, дзе сустракаюцца інтарэсы высокай навукі і масавага спажывання. Ён функцыянуе ў сістэме культуры, таму зацікаўлены ў тым, каб сфера пасіўнага духоўнага спажывання (якая культывавалася пры ранейшым разуменні гэтага інстытута) і сфера актыўнага духоўнага жыцця сталі адзіным цэлым, каб музейная дзейнасць стала зразумелай і цікавай не толькі прафесіяналам, але і звычайнаму наведвальніку.

На масавым узроўні музей прадугледжвае забеспячэнне культурна-камунікацыйных, адукацыйных, забаўляльных патрэб наведвальнікаў розных сацыяльных груп і ўзроставых катэгорыяў.

Навуковая канцэпцыя экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь адлюстроўвае:

працэсы фарміравання і развіцця беларускага этнасу, нацыі, дзяржаўнасці;

асаблівасці гістарычнага развіцця духоўных, матэрыяльных і культурных працэсаў і іх узаемасувязі з сусветнай гісторыяй і культурай;
сучасную гісторыю Рэспублікі Беларусь.

Канцэпцыя прадугледжвае адпаведнасць экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь:

сучасным навуковым і метадалагічным падыходам да музейнай справы і гістарычнай навукі;

сучаснаму ўзроўню развіцця музейнага дызайну і тэхналагічнага абсталявання.

Праз падзеі, што вызначылі лёс Беларусі, праз дзейнасць яе слаўтых асоб Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь павінен дапамагчы наведвальніку адчуць сябе беларусам — прадстаўніком адметнай нацыі, якая з’яўляецца неад’емнай часткай сусветнай супольнасці.

Выносіца на абмеркаванне

Асноўны элемент музейнай моцы — музейны прадмет. Паўната адлюстравання гістарычных сюжэтаў у экспазіцыі напрамую залежыць ад наяўнасці адпаведных калекцый. Сучасны музей — гэта найперш дасканала апрацаваны музейны збор, пастаўлены на службу наведвальнікам праз разнастайныя формы камунікацыі.

Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі з’яўляецца ўнікальным сковішчам нацыянальнай спадчыны: ён валодае багацейшым зборам музейных прадметаў, якія маюць вялікае культурнае значэнне для нашай дзяржавы і нацыі. Па стане на 1 студзеня 2008 г. збор музея складае 275 072 адзінак захоўвання асноўнага фонду і 91 921 адзінак захоўвання навукова-дапаможнага фонду. Храналагічныя рамкі музейных прадметаў у калекцыях — ад 40 тыс. гадоў да н.

інтэр’ераў і г. д.

Акрамя таго, Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь як вядучы музей гістарычнага профілю ў працэсе стварэння экспазіцыі не абмяжуецца выключна рамкамі сваіх калекцый, але і дасць магчымасць іншым беларускім музеям прадманстраваць лепшае з іх збораў у экспазіцыі агульнанацыянальнага ўзроўню.

Пры фарміраванні экспазіцыі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь будуць выкарыстаны прынцыпы навуковасці, сістэматычнасці, даступнасці і “тэатральнасці” (ачалавечванне экспазіцыі), а таксама іншыя метады і прынцыпы паказу, актуальныя ў сучаснай музейнай практыцы. Стрыжнем экспазіцыі, яе “чырвонай” лініяй павінны стаць тры складнікі: Чалавек — Грамадства — Дзяржава. Галоўны экспазіцыйны рад будзе будавацца па тэматыка(падзейна)-храналагічным прынцыпе. Такі прынцып прапануецца для пераважна мірных, эвалюцыйных перыядаў гісторыі; перыяды татальных выбухаў і войнаў, найбольш ярскравых гістарычных падзей будуць прадстаўлены ў асобных экспазіцыйных комплексах, якія павінны ўзмацняць эмацыянальнае ўздзеянне экспазіцыі.

Мастацка-архітэктурныя элементы экспазіцыі будуць дапоўнены сучаснымі тэхнічнымі сродкамі. Частка інфармацыі пераводзіцца ў віртуальную, электронную форму — гэта датычыцца як малаатракцыйных музейных прадметаў, так і тых, што не экспануюцца, а захоўваюцца ў фондах. Такім чынам, ствараецца магчымасць транспіраваць інфармацыю аб музейных прадметах, будаваць віртуальныя выстаўкі як на аснове ўласных калекцый, так і калекцый іншых музеяў. Гэта ж датычыцца тэм, якія немагчыма праілюстраваць традыцыйнымі музейнымі сродкамі (развіццё асобных галін вытворчасці і г. д.). Экспазіцыя прадугледжвае стварэнне і выкарыстанне спецыяльнага мультымедыянага прадукту для правядзення культурна-адукацыйных праграм.

Асобнае месца ў экспазіцыі будзе адведзена так званай “мяккай рэстытуцыі”, якая прадугледжвае віртуальнае вяртанне на радзіму беларускіх каштоўнасцей у выглядзе галаграм, трохмерных камп’ютэрных выяў.

Асаблівая ўвага будзе нададзена сістэме сучаснага відэанагляду і клімат-кантролю, а таксама экспазіцыйнаму абсталяванню, якое павінна быць высокатэхналагічным, надзейным у захоўванні экспанатаў, прыстасаваным для іх усебаковага агляду, лёгкім і мабільным.

Адметнасці ствараемай экспазіцыі: *сумесная праца вучоных-гісторыкаў і музеязнаўцаў (раней музей карыстаўся толькі кансультацыйнай дапамогай вучоных);*

правядзенне комплекснага аналізу, сістэматызацыі, класіфікацыі падзей і фактаў гісторыі Беларусі для іх адлюстравання ў музейнай экспазіцыі;

распрацоўка канкрэтных апытальных рэкамендацый па адлюстраванні розных перыядаў гісторыі Беларусі;

паказ сучаснай гісторыі Беларусі, якая падсумоўвае дасягненні краіны за апошнія 15 гадоў незалежнага развіцця; стварэнне выставачнай залы, адведзенай для спецыяльных праектаў, якія дазваляць больш глыбока пазнаёміць наведвальнікаў з асобнымі падзеямі айчынай гісторыі;

стварэнне ў будынку музея на вуліцы Фрунзе, 19 часткі экспазіцыі, прысвечанай традыцыйнай беларускай культуры;

арганізацыя адкрытага захавання фондаў у дадатак да асноўнай экспазіцыі (упершыню ў практыцы айчынных дзяржаўных музеяў);
атрыманне вопыту і напрацоўкі могуць быць выкарыстаны для стварэння экспазіцыі ў іншых музеях краіны.

Працяг канцэпцыі — у наступных нумарах “К”.

Нас чакае палац

Безумоўна, шануюныя чытачы, вы чулі пра знакітвы ва ўсім свеце палац Тадж-Махал у Індыі. Ён адзіны ў сваім родзе на нашай зямлі, нідзе і нікім больш не паўтораны... Сімвал каханьня магутнага Шаха Джахана да сваёй жонкі Мумтаз Махал, апеты пэстамаі ў мностве вобразных, хвалюючых вершаваных радках... Мне пашчасціла ўбачыць Тадж-Махал, атрымаць вялікую асалоду ад сустрэчы з ім, і хачу расказаць пра свае ўражанні.

У горад Агру, дзе знаходзіцца палац, мы прыехалі надвечоркам. Доўгая дарога пад гарачым сонцам, сярод мноства мітуслівых і самых розных машын, нас вельмі стаміла. У гатэлі наш гід Бебек кажа: — Вось на гэтым месцы заўтра сустракаемся ў пяць гадзін раніцы і адразу ж едем да Тадж-Махала: у гэты час ён выглядае надзвычай прыгожа.

Ранавата, канешне. Да таго ж, хочацца хоць крыху паглядзець Агру, далёкую сталіцу Вялікіх Маголаў. Колькі ж часу ў нас застанеца на сон? Ну і што, адсыпацца будзем дома! Зараз жа мы ў казначай Індыі і нас чакае Тадж-Махал.

Раніцай едем па вуліцам Агры. Горад ужо не спіць, хутка напаўняецца людскою мітуснёй, рознагалосым гулам, рухам. Пад'язджаем да тэрыторыі палаца, выходзім з нашага джыпа і перасаджваемся ў невялічкі аўтобус — чысценькі, акуратны, ну быццам тая цацка.

Перад усходам сонца

Спачатку мы не зразумелі, у чым справа. І толькі потым наш гід растлумачыў, што на тэрыторыі Тадж-Махала забаронены рух звычайнага транспарту. Тут турыстаў воззяць спецыяльныя аўтобусы, якія працуюць на экалагічна чыстым паліве. Яшчэ адметная дэталі — над палацам забаронена пралятаць: вібрацыя атмасферы ад самалётаў, верталётаў можа пашкодзіць канструкцыям Тадж-Махала. Не дазваляецца таксама праносіць сюды вялікія сумкі, запальнічкі, напой. Словам, палац бегаюць як бяцэнны здабытак, і зусім нездарма.

Цэлы натоўп чорненыхіх худзенькіх хлопчыкаў быццам бярэ нас у свой "палон". Яны прапаноўваюць самыя розныя сувеніры, большасць якіх — з белага мармуру. Гід нас загадзя папярэджвае, каб мы ні ў якім разе не спыняліся і не таргаваліся з гэтымі хлапчукамі. Бо яны, убачыўшы наш інтарэс да іх "тавару" (тым больш, што мы светлыя тварам, значыць, прыехалі з іншых краін і, канешне, па іх уяўленні, багатыя), не адстануць ад нас. Значыць, рызыкуем спазніцца да самага цікавага моманту Тадж-Махала, калі ён вельміна ўзвышаецца пад ранішнім сонцам. Мы слухаемся нашага гіда, і не звяртаючы ніякай увагі на хлапчукоў, якія крычаць, шумяць, бегаюць, вырываюцца з іх натоўпу.

Любімая жонка Шаха Джахана

Включна цікавыя і хвалюючыя лёс палаца, гісторыя яго будаўніцтва. У 1612 годзе імператар Шах Джахан быў заручаны з Мумтаз Махал. Пасля таго, як узышоў на прастол, называў сваю любімую жонку "перлінай палаца". Вядома, як і было прынята, такі высокі правіцель меў свой вялікі гарэм. Але ж сужэнцы так шчыра кахалі адно аднаго, што Шах Джахан не звяртаў увагі на іншых жанчын, пакуль была жывая чароўная Мумтаз Махал. Адзіная з усіх ягоных жонак, яна суправаджала імператара нават у далёкіх ваенных паходах, пераносіла ўсе цяжкасці разам з мужам. Яна была і яго палітычным саветнікам, якому імператар поўнасцю давяраў.

19 гадоў доўжылася шчаслівае жыццё сужэнцаў. За гэты час у іх нарадзілася 13 дзяцей. Але ў 1629-м сям'ю напаткала страшнае гора. Мумтаз Махал раджала чатырнаццаце дзіця. Роды былі цяжкія, і маці не вытрымала іх. Ёй было 39 гадоў — узрост для жанчыны тых часоў вельмі салідны. Частыя ж роды падарвалі здароўе. Смерць любімай жонкі настолькі ўзрушыла Шаха, што ён быў на мяжы самазабойства...

Велічны і непаўторны

Праз паўгода Шах Джахан перавёз цэла памерлай жонкі ў Агру. Бо ў перыяд праўлення Вялікіх Маголаў Агра, як і Дэлі, лічылася сталіцай імперыі, яна дасягнула тады свайго росквіту.

Імператар ніяк не мог адысці ад гора, нішто яго не суцяшала. І тады ён вырашыў узвесці жонцы маўзалеі, якія па сваёй прыгажосці пераўзыходзілі бы ўсё, што было да таго часу вядома. Ён набыў частак зямлі ў раджы Джэй Сінга на беразе ракі. Палац будаваўся 22 гады. Усяго на работах было занята звыш 22 тысяч чалавек з Індыі і Цэнтральнай Азіі. Тут працавалі архітэктары з Шыраза і

здымкі наступным чынам: здымаць не сам маўзалеі, а яго адлюстраванне ў вадзе. Маўзалеі, прымаем парадку гід.

І вось ён — маўзалеі. З асляпляльна белага мармуру, проста неверагоднай прыгажосці. Некалькі хвілін мы стамі зачараваныя і захопленыя, нічога не гаворым, толькі глядзім на гэты чуд, каб найбольш поўна ўспрыняць яго сваім сэрцам і розумам. Проста не верыцца, дый годзе: мінула звыш 350 гадоў, як быў узведзены палац, а выглядае так, быццам адсюль толькі што пайшлі будаўнікі. Велічнае тварэнне чалавечага розуму, фантазіі, таленту, душы.

Цудоўнае адлюстраванне палаца ў басейне. Чыстая, празрыстая вада

якой узведзены велічны маўзалеі. І, відаць, нездарма купал сваёй формай нагадвае пяшчотны бутон кветкі ў небе...

Купал — важны кампанент ісламскага стылю архітэктуры, паколькі гэта, як мяркуюць, сувязь паміж нябёсамі і зямлёю. У той час, калі квадратная структура пабудовы прадстаўляе матэрыяльны свет, купал сімвалізуе сховішча нябёсаў. Уся структура купала распрацавана, бы дакладная копія трона Бога ў раі, дзе гіганцкі купал падтрымліваюць чатыры вуглаваты слупы. Ніжня частка купала багата ўпрыгожана арнамантам. Тут — інкрустацыя з самацвэтаў, на парталах — мудрагелістыя

лазурак — з вострава Цэйлон, карнеол — з Багдада, агат — з Йемена. А самы прыгожы — карал — з Аравіі...

Тут ціха-ціха, усе гукі замерлі. Праз адчыненыя вокны злёгка патыкае ранішнім, яшчэ свежым, вецярком.

Яго трагедыя

Сапраўдна трагедыя спасцігла Тадж-Махал, калі будаўніцтва набліжалася да канца. У 1653 годзе, тады ўжо стары, імператар Шах Джахан загадаў пачаць узводзіць другую пабудову. Гэта павінен быў быць маўзалеі ўжо для самога правіцеля, дакладная копія першага, але ж з чорнага мармуру. Размясціць яго планавалася на супрацьлеглым беразе ракі Джамны.

— Вось там, — паказвае гід Бебек рукою ў бок ракі.

Мы глядзім туды: нічога няма, толькі, здаецца, нешта самотнае і загадкавае павісла ў светла-ружовай прасторы.

— Тры стагоддзі таму там пачыналася будаўніцтва чорнага маўзалея, — працягвае гід. — Але ж Шаху Джахану не ўдалося яго завяршыць, мо на тое была воля нябёсаў...

У рэальнасці ж усё атрымалася куды больш празаічна і сурова. Шматлікія войны разарылі краіну. А гэтыя праекты, якія зацымвалі розум па сваёй раскошы і выдумцы, патрабавалі велізарных сродкаў. Словам, чарговае задума імператара выглядала проста бяздумна, ён, мяркуючы па ўсім, страціў пачуццё меры.

У 1667 годзе Шах Джахан захварэў. Праз год ягоны сын Аурангзэй, які прагнуў улады, звергнуў бацьку з прастола. Ён спыніў будаўніцтва другога маўзалея, а бацьку пасяліў да канца яго жыцця ў вежы Чырвонага форта ў Агры. Там Шах Джахан і правёў свае астатнія дзевяць гадоў. З акна пакоя, дзе знаходзіўся былі магутны правіцель, быў бачны Тадж-Махал. Цяжка сказаць, што ён адчуваў, калі глядзеў на велічны палац. Хача можна здагадвацца. Але пасля сваёй смерці Шах Джахан зноў прыйшоў да сваёй любімай: згодна з запаветам, яго астанкі пахавалі побач, у адной усыпальніцы з Мумтаз Махал.

Спасціжэнне далёкай краіны

Тадж-Махал

мастакі з Еўропы. Больш як тысяча (!) спаноў рэгулярна дастаўлялі спецыяльны — цвёрды і без пор — мармур з камяняломні, што знаходзілася за 320 кіламетраў ад Агры. Малахіт везлі з Расіі, сердалік — з Багдада, бірузу — з Персіі і Тыбета. Шах Джахан задумаў палац такім, каб тут і захоўваліся астанкі яго жонкі, і той стаў цэнтрам паломніцтва.

Праектаваў палац іранскі архітэктар Юстад Іза. Пасля заканчэння будаўніцтва многім майстрам ампутавалі рукі альбо вялікія пальцы рук: каб яны ўжо ніколі не змаглі паўтарыць такі шэдэўр. Месца было выбрана надзвычай удала: да сённяшняга часу ніводны землятрус не прычыніў пакуль маўзалею сур'ёзнай шкоды.

Ну што ж, Тадж-Махал па сваёй прыгажосці варты любімай жанчыны імператара. А па велічы — неверагоднай сіле іх пачуццяў. І што б вы ні паглядзелі ў Індыі, вашы ўражанні не будуць поўнымі без экскурсіі да гэтай святыні. Англійскі паэт Эдвін Арнольд сказаў пра Тадж-Махал, што гэта не частка архітэктуры, не збудаванне, а — урачыстасць каханьня да жанчыны, выражаная ў мармуры.

Сімвал каханьня

...Паволі крочым да маўзалея ўздоўж мармуровага басейна. Тут шыкоўны сад. Па сутнасці, увесь комплекс і ёсць сад, закрыты з трох бакоў. Уваход — нахшталт невялікага палаца з чырвонага каменя, ўпрыгожаны белым узорным порцікам. Зверху — адзінаццаць купалаў, па баках — дзве вежы, таксама ўвянчаныя белымі купаламі. Агароджа не простая — гэта высокія галерэі з чырвонага пясчаніка, якія цягнуцца да мінарэтаў і самога маўзалея.

Сад спланаваны арыгінальна і дзіўна — як дарога, што вядзе да галоўнай святыні. Яго вось — арашальны канал, раздзелены пасярэдзіне шляху мармуровым басейнам. Надзіва прыгожыя фантаны. Наш гід прапануе нам зрабіць фота-

"паўтарае" яго з самымі маленькімі драбніцамі. Тут палац бы ў дзвюх рэаліях — на зямлі і ў вадзе. Гляджу ўгару — палац велічна лунае ў чыстым небе. Першыя промні сонца ствараюць на яго купалах і сценах цудоўную гульню колераў: залацістага, жоўтага, светла-ружовага, светла-блакітнага. Каб убачыць такую чароўнасць, не тое што рана праснуцца, як зрабілі мы, — можна і не спаць усю ноч.

Сам маўзалеі знаходзіцца на пастаменце, вышыня яго 6,7 метра, плошча — 95 квадратных метраў. Тут жа, на пастаменце, — чатыры стройныя мінарэты, па адным у кожным куце. Кожны мінарэт вышынёй амаль 42 метры, увянчаны маленькім купалам. Мінарэты не толькі выконваюць ролю раўнавагі для ўсяго палаца, але размешчаны такім чынам, каб не закрануць галоўнае збудаванне пры магчымым падзенні.

Пяшчотны бутон кветкі ў небе

Цэнтральныя выпуклы купал — бы карона велічнай структуры. Ён урачыста нясе за сабою на 74 метры ўгару ўсю астатнюю частку канструкцыі. Быццам пайшло ў хвалюючыя і чыстыя нябёсы вялікае пачуццё вечнага каханьня жанчыны, у гонар і памяць

надпісы-цытаты з Карана. Фасад унізе аздоблены рэльефным мармуровым узорам з кветак і раслін.

Зачараваны і ўражаны, гляджу на галоўны купал. Акрамя незямной прыгажосці, ён цудоўна гарманіруе з аркамі і іншымі, меншымі, купаламі. І з тымі самымі стройнымі мінарэтамі. З гэтага месца фатаграфавач нацыянальную святыню нельга. Паліцэйскія пільна сочаць за тым, каб хітрыя замежныя турысты не парушалі ўстаноўлены парадок. Зрабіць здымак на памяць на фоне маўзалея можна толькі з аднаго пункта — ад увахода.

Падыходзім да шырокай мармуровай лэсвіцы, якая вядзе да сэрца маўзалея. Тут пакідаем свой абутак, зусім як перад уваходам у індускі храм. І вось — самае святое месца маўзалея: цэнтральная зала. За разной мармуровай шырмай відаць дзве кенатафы — Мумтаз Махал і Шаха Джахана. Сама ж усыпальніца, дзе спачываюць іх астанкі, — унізе. Магіла імператара значна большая і знаходзіцца побач з магілай яго любімай жонкі.

Кенатафы ўпрыгожаны тонкай работай з самацвэтаў: 35 розных тыпаў каштоўных і напайкаштоўных камянёў выкарыстоўвалася пры гэтай інкрустацыі. Біруза, нефрыт, агат, карал, ляліс-лазурак, онікс, карнеол, гранат, малахіт і іншыя ствараюць дзіўную мазаіку кветак. Гэтыя камяні дастаўлялі сюды з розных кантынентаў: крышталь — з Кітая, ляліс-

Шкатулачка, набытая ў індыйскага хлопчыка

У XVIII стагоддзі Тадж-Махал прыйшоў у запустенне. Але ж у XIX быў поўнасцю адноўлены дзякуючы намаганням лорда Керзона, віцэ-караля Індыі. Праўда, трэба меркаваць, неацэннае беззваротна знікла з палаца. Калісьці вялізныя дзверы, што сімвалізавалі ўваход у раі, цалкам былі са срэбра, на іх ляжаў тонкі малюнак з тысячы сярэбраных цвічкаў. Зараз дзверы — медныя, а тыя дзесьці зніклі. Ды і вельмі дарагія камяні на фасадзе і ў сярэдзіне з тых часоў надта парадзелі. Няма і залатога парапета...

Пасля агляду палаца на шляху да нашага аўтобуса мы зноў апынуліся ў цесным коле хлапчукоў-гандляроў. Я звярнуў увагу на аднаго з іх — вельмі худага, сарамлівага, ён стаяў убаку. Па ўсім было відаць, што яму цяжка спаборнічаць з астатнімі, надзвычай бойкімі і надакучлівымі. У руцэ ён трымаў маленькую шкатулачку з белага мармуру. Я паглядзеў на хлопчыка, ён працягнуў шкатулачку мне. На яе накрывіць была прыгожа выведзена яркая кветачка, у якой, мне падалося, жыла нейкая вельмі пяшчотная, чыстая, жаночая прыгажосць. Мне яна чымсьці нагадала прыгажосць Мумтаз Махал.

Тую шкатулачку я набыў у сціплага, невясёлага індыйскага хлопчыка. Калі дома, у Мінску, бяру ў рукі — успамінаю той ранак у Тадж-Махале. І быццам зноў бачу цудоўны палац, адчуваю вечную сілу і ўрачыстасць чалавечага каханьня...

Міхаіл ШЫМАНСКИ

Базіс рэгіёна: навуковы падмурак развіцця

Лепельскі дом рамёстваў — адна з першых устаноў культуры такога тыпу не толькі на Віцебшчыне, а і наогул у Беларусі. Асноўнымі накірункамі яго работы з'яўляецца рэалізацыя асветніцка-прапагандысцкіх, вучэбна-выхаваўчых, кансультацыйна-метадычных, навукова-вытворчых, камерцыйных функцый. Паездка ў Лепель адбылася невыпадкава. Па словах начальніка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама Мікалая Пашынскага, супрацоўнікі там актыўна займаюцца навуковай работай і нават стварылі творчую лабараторыю, для якой, вядома, неабходна метадычная і навуковая падтрымка ў даследаваннях. Менавіта накірунак навукова-метадычнага забеспячэння дамоў рамёстваў паспрабаваў разгледзець карэспандэнт "К".

Стары дом на новым месцы

Пад час камандзіроўкі пераканаўся, што Дом рамёстваў для Лепеля — установа значная і запатрабаваная. Раней яна размяшчалася ў старым будынку разам з аддзелам культуры і мастацкай школы. Летась жа, дзякуючы дапамозе раённых улад, займела новае памяшканне. Як патлумачыла начальнік аддзела культуры Лепельскага райвыканкама Тамара Бароха, адзін з будынкаў райспажыўаб'яднання быў перададзены ў арэнду на 10 гадоў аддзелу культуры. За 55 мільёнаў рублёў правялі рамонт, і на пачатку снежня 2008 года Дом рамёстваў пераехаў са старога будынка ў новы.

Вядома ж, больш месца — больш выгод. На сённяшні дзень у Лепельскім доме рамёстваў 13 супрацоўнікаў, большасць з якіх мае сярэдняю і сярэднеспецыяльную адукацыю, а гурткоўцаў — больш за 100 чалавек, уключаючы тых, хто займаецца ў філіялах. Працуюць гурткі "Кераміка", "Роспіс па кераміцы", "Нацыянальная лялька", "Табелен", "Ткацтва паясоў", "Ганчарства". Найбольш ахвотных, распавялі мне супрацоўнікі ўстановы, у гуртках па кераміцы: пры Доме рамёстваў — 4 такія групы, а займаецца ў іх 48 чалавек — амаль палова ад агульнай колькасці гурткоўцаў ДР. Запатрабаванасць керамікі тлумачыцца проста: здавён Лепельшчына славілася сваімі майстрамі, якія працавалі з глінай. Дастаткова згадаць той факт, што, па адной з версій, назва горада Лепель узнікла ад слова "ляпіць"...

У будынку, акрамя памяшканняў для заняткаў, зрабілі выставачную залу, за наведванне якой бярэцца сімвалічная плата: 1000 рублёў за дарослы білет, 500 рублёў — за дзіцяці. Пры жаданні можна заказаць паслугі экскурсавода, што абыдзецца ў 4500 рублёў. Тут жа знаходзяцца кросны, на якіх працуюць метадысты-майстры Дома рамёстваў, а таксама

творчая лабараторыя, дзе рэканструююць і вырабляюць традыцыйныя ручнікі, лялькі і строі не толькі Лепельшчыны, а і іншых рэгіёнаў.

Пры ўстанове культуры таксама працуе салон-крама "Скарбонка", дзе ажыццяўляецца продаж вырабаў народных майстроў. Асноўную частку грошай за прададзеную рэч атрымлівае майстар, Дому ж рамёстваў застаецца 15 працэнтаў камісійных ад цаны. Наогул, вынікі працы летась у салоне-краме былі такія: рэалізавана вырабаў на суму больш за паўтара мільёна рублёў, прыбытак склаў каля 250 тысяч. Агульны ж даход ад пазабюджэнтнай дзейнасці, атрыманы Домам рамёстваў у 2008-м, — прыкладна 3,5 мільёна рублёў. Заробленыя сродкі выдаткаваны на паляпшэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы ўстановы культуры, набыццё матэрыялаў для работы.

Філіялы — запатрабаваны!

Як мне падалося пад час камандзіроўкі, адным з прыярытэтных кірункаў развіцця гарадскіх дамоў і цэнтраў рамёстваў з'яўляецца стварэнне сельскіх філіялаў. Па гэтым шляху пайшлі і ў Лепелі: у 2006 годзе на базе СДК аграгарадка "Старое Лядна", а пазалетась — у вёсцы Стаі адкрылі дзверы філіялы Дома рамёстваў. Цяпер у іх працуюць гурткі па кераміцы, ручным ткацтве, пляценні паясоў, вырабе беларускай лялькі. Практыкуецца правядзенне заняткаў, майстар-класаў носьбітаў традыцыйнага рамяства. Напрыклад, у 2008 годзе з навучэнцамі філіялаў правяла некалькі заняткаў член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Зінаіда Ляйко. А як вядома, менавіта такая форма навучання найбольш прадуктыўная і карысная, бо сакрэтам майстэрства трэба вучыцца ад непасрэднага носьбіта таго ці іншага традыцыйнага рамяства.

Стварэнне філіялаў у вёсках раёна, думаецца, — непазбежны і натуральны крок па ўдасканаленні работы па захаванні і перадачы традыцыйнага майстэрства не толькі для Лепельшчыны, але і для іншых рэгіёнаў Беларусі. Прывяду толькі адзін, але досыць красамоўны факт: у гуртках філіялаў займаецца прыкладна столькі ж навучэнцаў, колькі і ў гуртках самога Дома рамёстваў у 18-тысячным Лепелі.

Узровень асабістага прафесіяналізму супрацоўнікі пацвярджаюць у выстаўках, летась удзельнічалі ў святкаванні 70-годдзя Віцебскай вобласці з экспазіцыяй "3 лепельскай скарбонкі", рэспубліканскіх "Дажынках", "Славянскім базары ў Віцебску" і многіх іншых. Але ж тут, натуральна, паўстаюць і іншыя пытанні. Ці пераходзіць колькасць у якасць? Ці дастаткова навуковая і метадычная база ў супрацоўнікаў Дома рамёстваў для таго, каб займацца той жа рэканструкцыяй мясцовых строяў? Гаворка не пра творчую самарэалізацыю (у гэтым усе беларускія майстры — на вышыні), а — пра пераёмнасць традыцыйнага мастацтва паводле аўтэнтычнага ўзору. Прынамсі, падставы для гэтай працы ёсць: не першы год пасада майстра ў Лепельскім доме рамёстваў мае важкі і абавязваючы прыдатак "метадыст".

"Песняры" апранаюцца ў Лепелі

Хочацца згадаць і яшчэ адну адметнасць Лепельскага дома рамёстваў — працу па стварэнні сцэнічных касцюмаў паводле народнага строю. У 2008 годзе тутэйшыя метадысты-майстры вырабілі 135 адзінак касцюмных дэталей (галаўныя ўборы, паясы, кашулі і іншыя вырабы) для ансамбля "Грымзолі", шэрагу калектываў Верхнядзвінскага і Докшыцкага раёнаў...

Але слава Дома рамёстваў — не толькі рэгіянальная. У 2006 годзе майстры атрымалі заказ ад Беларускага дзяржаўнага ансамбля "Песняры", і менавіта ў лепельскіх касцюмах калектыву цяпер і выступае. Праца лепельцаў настолькі спадабалася артыстам, што і сёлета імі быў зроблены новы заказ на выраб сцэнічных касцюмаў. Гаворка тут ідзе, безумоўна, не пра аўтэнтыку, а пра якасную стылізацыю. І стварыць яе — таксама высокае майстэрства, пра што сведчыць запатрабаванасць на рэспубліканскім узроўні.

Паспяхова працуюць лепельцы над вырабам касцюмаў для прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей Беларусі. Не так даўно былі зроблены пад заказ касцюмы для ўкра-

Метадысты = навукоўцы?

У плане работы Дома рамёстваў на гэты год ёсць раздзел, дзе пазначана: "Цягам 2009 года метадыстам-майстрам Дома рамёстваў вёсці вывучэнне і збор матэрыялаў аб традыцыйнай матэрыяльнай культуры Лепельшчыны і на аснове іх ствараць метадычныя распрацоўкі па відах рамёстваў".

У працяг агучанага тэзіса пра навуковасць працы патлумачу, чаму спецыялістаў Дома рамёстваў называюць метадыстамі-майстрамі. Як паведаміла дырэктар установы Алена Барадзейка, супрацоўнікі ўстановы вывучалі і збіралі матэрыялы аб традыцыйнай матэры-

Ці хопіць адных экспедыцый?

Яшчэ адзін момант навуковай зацікаўленасці лепельцаў. Фонд аўтэнтычных прадметаў побыту і вырабаў народных майстроў папаўняецца пад час этнаграфічных экспедыцый па раёне. Менавіта такім чынам удалося адшукаць аўтэнтычны лепельскі строй: кавалкі тканіны ад спадніцы, кашулю і фартух. А мясцовы майстар Лідзія Барысевіч апісала яго супрацоўнікам Дома рамёстваў, расказала і паказала асаблівасці лепельскага касцюма, адметнасці крою і шыва. Гэты факт сведчыць на карысць таго, пра што кажуць і супрацоўнікі Дома рамёстваў: тра-

Ці расшыфруем сакральны

Чаго не стае
Дому рамёстваў

знак

арнаменту?

інскай і літоўскай дыяспар у нашай краіне. Але тут зноў-такі згадаю пра навуковую падрыхтоўку спецыялістаў Дома рамёстваў. Хоць заказчыкі і засталіся задаволены працай лепельскіх метадыстаў-майстроў, паўстае пытанне пра дакладную адпаведнасць гэтых касцюмаў спрадвечным украінскім і літоўскім традыцыям вырабу такіх прадметаў адзення. Адна справа — аднаўляць строі свайго рэгіёна, вядомыя і прааналізаваныя да драбніц, а зусім іншая — працаваць над амаль невядомым, над тым, за што пад сілу ўзяцца толькі спецыялістам з тых жа Украіны або Літвы...

Адсюль лагічна акрэсліваецца і іншае пытанне. Можа, варта было б не толькі капіраваць і аднаўляць ручнікі ці нацыянальныя строі, але і распрацоўваць у дамах рамёстваў такія навучальныя праграмы, дзе вялася б гаворка пра расшыфроўку тых або іншых узораў арнаменту, што змешчаны на аўтэнтычных рэчах. Бо ў кожным рэгіёне яшчэ засталіся носьбіты народнай традыцыі, якія могуць патлумачыць, чаму і з якой мэтай вышыты на ручніку ці на пэўных строях той або іншы арнамент. Тым больш, што выйшлі акадэмічныя працы "Беларускае народнае адзенне", "Традыцыйная мастацкая культура Беларусі", грунтоўныя работы Міхася Кацара "Беларускі арнамент" і Галіны Нячаевай "Арнаменты Падняпроўя" і іншых даследчыкаў. Падаецца, гэта вельмі карысна для захавання традыцый, калі "сляпое" капіраванне і аднаўленне змянілася б на дакладнае разуменне і веданне кожнага ўзору на тым або іншым традыцыйным вырабе.

яльнай культуры Лепельшчыны. Для сістэматызацыі, захавання і выкарыстання экспедыцыйных і метадычных матэрыялаў было вырашана распачаць работу па стварэнні электроннай базы асноўных фондаў Дома рамёстваў. Вядзецца збор і апрацоўка звестак для выдання "Дапаможнік па стварэнні народнага касцюма Віцебшчыны" і "Дэкаратыўныя тканіны Лепельшчыны", якія дазваляць захаваць народныя строі Паазер'я ў малюнках, схемах, выкрайках. Таму і названы супрацоўнікі Дома рамёстваў метадыстамі-майстрамі, бо актыўна ствараюць распрацоўкі па ўсіх накірунках традыцыйных рамёстваў.

Вядома ж, дапамога ў гэтай працы зыходзіць і ад раённага, і ад абласнога метадычнага цэнтраў народнай творчасці. Іншая справа, што мясцовыя метадыкі таго ж Дома рамёстваў, як і навучальна-выхаваўчыя планы, не заўсёды суданесены з планами абласнога і раённага метадычных цэнтраў, а распрацоўваюцца, зазвычай, самастойна.

Тут дарэчы згадаць, што "Культура" летась змяшчала ў сваіх нумарах метадычныя рэкамендацыі і апытальнікі для збору матэрыялаў па беларускім народным касцюме (гл. "К" № 17 за 2008 г.) і вышыўцы ("К" № 30 за 2008 г.), падрыхтаваныя яшчэ ў Беларускай дзяржаўнай інстытуце праблем культуры. Гэтыя працы павінны былі б стаць (і, пэўна, шмат дзе — сталі!) адчувальнай дапамогай для супрацоўнікаў дамоў рамёстваў у даследаваннях і ў навучанні будучых майстроў.

дыцыйныя лепельскія строі ў значнай ступені даследаваны метадыстамі-майстрамі ўстановы.

Летась у выставачнай зале Віцебскага абласнога навукова-метадычнага цэнтра прайшла выстаўка "Народныя строі: традыцыі і сучаснасць", дзе былі прадстаўлены вырабы з Лепельскага дома рамёстваў. Удзельнічалі мясцовыя майстры і ў семінары "Нацыянальны касцюм: праблемы абнаўлення", што праходзіў у Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў. Ёсць таксама і вопыт супрацоўніцтва са спецыялістамі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук.

Па прыездзе з Лепеля звязваюся са старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута, кандыдатам мастацтвазнаўства Марыяй Віннікавай, каб атрымаць, так бы мовіць, "акадэмічную" ацэнку гэтай узаемадзеянню. Марыя Мікалаеўна адзначыла, што ў 1990-я гады выяжджала разам з метадыстамі Лепельскага дома рамёстваў у экспедыцыі па раёне, выступала экспертам, членам журы рэгіянальных конкурсаў, выставак. Яна падкрэсліла высокі ўзровень падрыхтоўкі тагачасных мясцовых метадыстаў-майстроў па аднаўленні лепельскага строю і лічыць, што супрацоўнікі гэтай установы культуры і тады маглі, і цяпер здольныя займацца аднаўленнем і рэканструкцыяй нацыянальных строяў усёй Віцебшчыны.

Цяжка не пагадзіцца з навукоўцамі: аднаўленне рэгіянальных традыцыйных строяў, падаецца, самы перспектыўны накірунак работы дамоў і цэнтраў рамёстваў на Бела-

русі. Сёння, калі яшчэ шмат дзе ў вёсках раёна можна адшукаць на гарышчы закінутай хаты той ці іншы старадаўні касцюм або аўтэнтчны ручнік, руплівасць спецыялістаў Дома рамёстваў вельмі неабходная і карысная. І гэта таксама спрацоўвае на выкананне адной з найважнейшых функцый супрацоўнікаў падобных устаноў культуры — збор і захаванне традыцыйнага мастацтва. Тым больш, што дамы рамёстваў самі зацікаўлены ў тым, каб праз лакальны асаблівасці сцвердзіць унікальнасць і адметнасць сваіх рэгіёнаў.

Але экспедыцыйная работа — маленькі нюанс навуковых захадаў не толькі па захаванні, а і па адраджэнні нашай спадчыны. Так,

спецыялісты падобных устаноў культуры маюць пэўны вопыт у працы з традыцыйнымі народнымі рамёствамі, але ж ці могуць яны эфектыўна вучыць дзяцей без наяўнай навуковай базы, без акадэмічнай падтрымкі, без рэгулярнай каардынацыі з навукова-метадычнымі цэнтрамі?

Лепельская Піншчына

Пры наведванні Лепельскага дома рамёстваў я быў вельмі здзіўлены тым, што асноўнай крыніцай аднаўлення беларускіх строяў іншых рэгіёнаў з'яўляюцца толькі кнігі Міхася Раманюка, а таксама "Беларусь"

кая этнаграфія". А, напрыклад, калі тут узнаўлялі расонскі строй, дык асаблівасці крою і шыва давалася вышукваць не толькі ў кнігах, а нават... у Інтэрнеце.

Таму зноў падумалася: а наколькі кваліфікаваная гэта праца? Калі яшчэ па расонскім і верхнядзвінскім ды і наогул па народных строях Віцебшчыны супрацоўнікі Дома рамёстваў маглі пракансультавацца ў абласным метадычным цэнтры або ў саміх жыхароў таго ці іншага краю (балазе жывуць не так далёка), дык ці можна гаварыць пра навуковасць і аўтэнтыку ў рэканструкцыі імі палескіх строяў? Бо сярод экспанатаў музея заўважыў касцюмы кобынскага і веткаўскага, давыд-гарадоцкага і пінска-івацэвіцкага строяў.

Зразумела, што метадысты-майстры Лепельскага дома рамёстваў у сваёй працы не прэтэндуюць на "ісіціну ў апошняй інстанцыі", а толькі жадаюць паказаць адметнасць розных рэгіёнаў Беларусі ў сваёй экспазіцыі, але, тым не менш, пытанні застаюцца...

Наталля Петухова, метадыст-майстар па вырабе беларускай лялькі, рабіла галаўны ўбор для чарговай цацкі, апранутай у пінска-івацэвіцкі строй, разглядаючы малюнак у кнізе Міхася Раманюка. Падумалася: можа, лепельцы выязджаюць у палескія рэгіёны з экспедыцыямі? Аказалася, што не. Асноўная даследчыцкая праца, як ужо ззначалася, праводзіцца менавіта ў сваім рэгіёне і на сваім матэрыяле. У гутарцы з карэспандэнтам "К" і Наталля Петухова, і Таццяна Аношка, метадыст-майстар па вышыўцы, і Алена Камека, метадыст-майстар па ткацтве, і Ірына Альхімовіч, метадыст-майстар па вырабе нацыянальных строяў, падкрэслівалі, што не могуць досыць пэўна сцвярджаць, ці адпавядаюць зробленыя імі палескія строі аўтэнтчным.

Заканамерна паўстае пытанне: навошта тады ўвогуле гэтым займацца? Карыстаючыся грунтоўнымі працамі беларускіх даследчыкаў, можна, канешне, аднаўляць народныя строі любых рэгіёнаў, але ці будуць яны адпаведныя і аўтэнтчныя? Пытанне, як мне падаецца, пакуль што рытарычнае. І варта тут яшчэ раз згадаць пра адну з галоўных функцый дамоў рамёстваў — сцвярджаць адметнасці рэгіёна якраз праз яго лакальны адметнасці.

***
На Беларусі дзейнічае 91 Дом рамёстваў. Як бачна, развіццё адной з найстарэйшых устаноў такога тыпу — Лепельскага дома рамёстваў — выглядае досыць перспектыўным. Стварэнне філіялаў, праца над вырабам касцюмаў для творчых калектываў, рэканструкцыя народных строяў Лепельшчыны, пераемнасць традыцый — усё гэта красамоўна сведчыць пра жыццяздольнасць гэтай установы культуры.

Галоўная праблема, што паўстае на сённяшні момант перад дамамі рамёстваў у Беларусі, — наяўнасць у іх кваліфікавана падрыхтаваных на высокім навукова-метадычным і практычным узроўнях спецыялістаў па пэўных накірунках традыцыйных рамёстваў. Толькі пры шчыльным узаемадзеянні дамоў рамёстваў з навукова-метадычнымі цэнтрамі, з Акадэміяй навук, з Інстытутам павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадрў работнікаў культуры БДУКІМ можна будзе ўпэўнена казаць пра адраджэнне, захаванне і развіццё традыцыйных рамёстваў на Беларусі. Тым больш, што такой унікальнай па разгалінаванасці сеткі дамоў рамёстваў, якая існуе ў нашай краіне, на постсавецкай прасторы (ды і, напэўна, на еўрапейскай) няма. А вось навуковае абгрунтаванне далейшага развіцця гэтай сеткі пакуль што адсутнічае. Праблема, як падаецца, рэспубліканскага маштабу.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ,
наш спецыяльны карэспандэнт
Мінск — Лепель — Мінск
Фота аўтара

На здымках:

1. За кроснамі працуе метадыст-майстар Алена Камека.
2. Узор узноўленага метадыстамі-майстрамі Дома рамёстваў лепельскага строя.
3. Будынак Лепельскага дома рамёстваў.

Паважаныя чытачы!

Рэдакцыя "К" неаднаразова друквала апытальнікі па зборы матэрыялаў, у тым ліку і па беларускім нацыянальным касцюме, вышыўцы, вязанні, іншых накірунках традыцыйнай культуры. Кожны з апытальнікаў утрымлівае грунтоўныя спісы літаратуры па адпаведнай тэматыцы. Калі ў вашай працы неабходны навуковыя і навукова-метадычныя крыніцы, звяртайцеся па гэтыя спасылкі на электронны адрас рэдакцыі: kultura@tut.by.

Каментарый з нагоды

А навуковасці і не стае

Дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Аляксандр ЛАКОТКА:

— У даследаваннях ці правядзенні работ па аднаўленні нацыянальных строяў сёння, акрамя вядомых прац Міхася Раманюка, пажадана і карысна ўлічваць найновыя даследаванні, зробленыя за апошнія гады. Толькі за апошнія 20 гадоў нашымі навукоўцамі назапашана вялікая колькасць матэрыялаў па розных рэгіёнах Беларусі! Дастаткова згадаць вядомую калекцыю Марыі Віннікавай, што размешчана ў нашым Інстытуце: тут прадстаўлена вялікая колькасць аўтэнтчных беларускіх строяў. Лічу, што дамам і цэнтрам рамёстваў неабходна заўсёды кансультавацца з нашымі спецыялістамі, калі яны хочуць максімальна наблізіцца да сапраўднасці і аўтэнтычнасці.

Што да таго, ці варта ў межах аднаго Дома рамёстваў рабіць рэканструкцыю нацыянальных строяў з іншых рэгіёнаў Беларусі, як гэта адбываецца ў Лепельскім доме рамёстваў, дык, думаецца, сэнс у гэтым няма. Плыбока і грунтоўна займацца традыцыйным строем сваёй мясцовасці — вось што, на маю думку, актуальна і запатрабавана.

Мяркую, для развіцця раённых дамоў рамёстваў не хапае дзяржаўнай праграмы. У яе межах можна было б закласці і навуковае забеспячэнне, і акрэсліць функцыянальныя абавязкі спецыялістаў, у першую чаргу мясцовых, якія б развівалі пэўныя накірункі традыцыйных рамёстваў. А вярнуць дзяржаўныя грошы можна было б за кошт рэалізацыі вырабаў майстроў на турыстычных акцыях, кірмашах.

Ікебана — гэта добра, але...

Старшыня Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Яўген САХУТА:

— Лічу, што Лепельскі дом рамёстваў можа паспяхова аднаўляць, рэканструюваць не толькі свой, лепельскі, строй, а і іншыя строі Паазер'я. Што да аднаўлення касцюмаў іншых мясцовасцей, дык такога быць не павінна. Але лепельскі прыклад, пэўна, адзінкавы, бо, пабываўшы ў многіх рэгіёнах Беларусі, такога я, здаецца, больш нідзе не назіраў.

Дом рамёстваў — тыповая форма ўстановы культуры па арганізацыі і захаванні традыцыйных формаў рамёстваў.

Гэта цалкам аб'ектыўны працэс. На сёння толькі так можна забяспечыць пераемнасць традыцый. Праблема ў тым, што часам можна ўбачыць у дамах рамёстваў гурткі па вязанні, макрамэ, фларыстыцы, арыгамі, ікебана. Гэта таксама добра, але называць гэта ўкладам у адраджэнне традыцыйнай народнай культуры не выпадае.

Вельмі востра паўстае з гэтай нагоды пытанне навучання, падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі спецыялістаў дамоў рамёстваў. Наш Саюз таксама праводзіць метадычную работу — выстаўкі, фестывалі, конкурсы, на якіх мы адсочваем, як працуе той ці іншы рэгіён рэспублікі, ацэньваем, узнагароджваем. Але трэба павышаць кваліфікацыю спецыялістаў дамоў рамёстваў. Варта было б наладзіць цэнтралізаваныя тыднёвыя семінары, рыхтаваць кіраўнікоў і супрацоўнікаў, даваць ім тэарэтычныя, педагогічныя, арганізатарскія веды.

І яшчэ. Цяпер дамам рамёстваў даводзяць фінансавыя планы. Гэта добра і зразумела, бо народны майстар заўсёды меў сувязь з рынкам, працаваў для яго. Але не трэба забываць, што функцыя дамоў рамёстваў, найперш, — у захаванні і перадачы назапашаных ведаў маладому пакаленню. Як не заўсёды акупляецца высокае мастацтва, як не заўсёды трэба выдаваць толькі тую літаратуру, што карыстаецца попытам у насельніцтва, так і не трэба фінансавы план у працы дамоў рамёстваў, думаецца, ставіць на першае месца.

Вельмі добра, што ствараюцца філіялы. Пажадана, каб яны ствараліся не па прынцыпе "абы было", а тады, калі ў гэтай мясцовасці жыве і працуе традыцыйны народны майстар ці ёсць магчымасць прыязджаць у вёску спецыялістам дома рамёстваў, як гэта робіцца на Лепельшчыне.

Я лічу, што абласныя навукова-метадычныя цэнтры даволі добра працуюць у накірунку арганізацыі метадычнай дапамогі дамам і цэнтрам рамёстваў, асабліва ў Віцебскай, Мінскай і Брэсцкай абласцях. Горш праца пастаўлена на Гомельшчыне і Магілёўшчыне. Прыклад такі прыклад. У 2006 годзе мы адбіралі ўдзельнікаў Нацыянальнай выстаўкі народнай творчасці "Жывыя крыніцы". Дык вось, з Віцебскай вобласці былі прадстаўлены работы 130 майстроў народнай творчасці, а з Магілёўскай — толькі 30. Такая разбежка выклікана не колькаснымі паказчыкамі (маўляў, на Віцебшчыне майстроў болей, чым на Магілёўшчыне), а недастатковай якасцю работы метадыстаў абласных навукова-метадычных цэнтраў.

Праблема — ёсць!

Дырэктар Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадрў работнікаў культуры Алена МАКАРАВА:

— Пагаджуся, што ўзнятая ў артыкуле праблема кваліфікаванай падрыхтоўкі супрацоўнікаў дамоў рамёстваў патрабуе вырашэння. Хоць нельга сказаць, што такая работа не праводзіцца. З 1990-х гадоў пры колішнім Інстытуце праблем культуры існавалі аддзелы "Традыцыйная культура", "Аматарская творчасць", якія працавалі згодна з дзеючымі планами і дзяржаўнымі праграмамі. Былі выдадзены "Палажэнне аб ДOME рамёстваў", "Палажэнне аб народным майстры" ... За гэтыя гады апублікавана багата метадычнай літаратуры, а таксама выйшлі матэрыялы, сабраныя ў экспедыцыях і абагульненыя нашымі спецыялістамі: Вольгай Лабацэўскай, Ірынай Смірновай і Аленай Боганевай.

На курсы па павышэнні кваліфікацыі, якія рэгулярна праводзяцца сёння нашым Інстытутам, прыязджаюць дырэктары і супрацоўнікі ўстаноў культуры. Намі праводзіцца шматлікія семінары і канферэнцыі, напрыклад, "Традыцыйная культура Паазер'я", "Традыцыйная культура Беларускага Палесся" ...

Але, нагадаю, у БССР існавала тры вядучыя установы, якія займаліся навукова-метадычнай дзейнасцю. Гэта Рэспубліканскі навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці і культурна-асветніцкай работы, Рэспубліканскі інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры і Рэспубліканскі метадычны кабінет пры Міністэрстве культуры. Функцыі гэтых структур з 1991 года выконваў Беларускі дзяржаўны інстытут праблем культуры, які з красавіка 2008-га атрымаў статус Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадрў работнікаў культуры УА БДУКІМ.

У сувязі з гэтай рэарганізацыяй у нас ужо няма пасады навуковага супрацоўніка, а ёсць толькі метадысты. Мы не маем права займацца навуковай дзейнасцю. Таму паўстала праблема навукова-метадычнай падтрымкі дамоў рамёстваў, абласных навукова-метадычных цэнтраў. Бо нам трэба выязджаць у экспедыцыі, адсочваць працу ў рэгіёнах — і потым абагульняць напрацаваны вопыт. Хачу ззначыць, што нашы спецыялісты ўсё роўна працягваюць выязджаць у рэгіёны, але ўжо толькі па запрашэнні і за кошт абласных навукова-метадычных цэнтраў. Але гэта кропля ў моры. Паўтарася на навуковае даследаванне ў рэгіёнах фінансаванне не прадугледжана. А без падагульнення напрацаванага цяжка ўвогуле гаварыць пра павышэнне кваліфікацыі спецыялістаў устаноў культуры.

Таму закранутая праблема надзвычай вострая, бо цяпер у Беларусі не існуе ніводнай рэспубліканскай навукова-метадычнай структуры, і таму пытанне застаецца адкрытым...

У гэтым годзе Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа святкуе сваё 50-годдзе. За гэты час сабраны багатыя калекцыі кніг, рукапісаў, фатаграфій, дакументаў, якія звязаны з рознымі этапамі жыцця і творчасці класіка беларускага слова. Першай у шэрагу выставак унікальных прадметаў, многія з якіх паказваюцца ўпершыню, стала экспазіцыя з фондаў музея, прысвечаная Жанчыне, Прыгажосці, Маці, — “Вобраз мілы, поўны чараў...”. Якуб Колас сябраваў з многімі жанчынамі, перапісваўся, прысвячаў ім вершы. На выстаўцы — прыгожыя і светлыя твары Марыі Каменскай, Аляксандры Зотавай, Наталі Чакалінскай, Зосі Лук’яновіч, Уладзіслава Луцэвіч, Ніны Кулакоўскай, Ніны Нагіной, Святланы Сомавай, Эдзі Агняцет, Зосі Лыньковай, Аляксандры Кетлер...

ніку, так ужо сталася, на зборны пункт ва ўмоўлены час з усёй кампаніі з’явіліся толькі двое — Аляксандра Зотава і Якуб Колас.

З хваляваннем гартаем старонкі альбома Аляксандры Зотавай: шмат малюнкаў, прэзінчых і вершаваных прысвячэнняў, напісаных для ўладальніцы альбома яе сябрамі ў 1907—1909 гадах. 5 студзеня 1908 года, вечарам, гэты альбом трымаў у сваіх руках Якуб Колас і пакінуў на памяць сяброўцы лірычны верш “Маленькая лазейка в собственную душу”.

*Сладкие думы, тихие грёзы,
Лучшие чувства печальной души!
Вы не излились как тёплые слёзы,
Вы затаялись как искры в глуши.*

Пасля гэтага і яшчэ двух элегічнага настрою чатырохрадкоўяў Якуб Колас (дарэчы, у той час ужо звольнены з настаўніцкай працы, а звольненыя настаўнікі, якія чакалі прысуду царскага суда, называлі сябе “агаркамі”) дадае:

*Бывший человек, а ныне
кандидат в четвёртые роты.
(Лидер огарческой фракции.)*

Якуб Колас. 1908 г.

Верш пераклікаецца з дарчым надпісам на фатаграфіі, якую паэт падарыў 22 сакавіка 1913 года, за тры месяцы да жаніцбы з настаўніцай пінскай чыгуначнай школы Марыяй Дзмітрыеўнай Каменскай. Чуюцца ў ім ноты развітання:

*Не шумі ты, лес высокі,
Сумных песень не спявай,
Дзён даўнейшых, дзён далёкіх
Ты мне, лес, не ўспамінай.*

“Звязаць парваную нітку...”

Пазней, у 1936-м, Аляксандра Зотава-Рамановіч успамінала: “У мяне на сумленні многа грахоў адносна Коласа. Занятая сваім жыццём, часта забывалася я аб ягоных просьбах з турмы; магчыма, гэта яшчэ збольшвае маё жаданне пабачыцца з ім цяперашнім, успомніць старое, пагаварыць аб новым, звязаць парваную нітку знаёмства...”

Калі паэт адбываў пакаранне ў Мінскім астрозе, ён выслаў Аляксандры Георгіеўне

“А я не здагадаўся затрымаць яе...”

Хто ён, Коласаў “вобраз мілы, поўны чараў”?

“Самый сильный тот, кто стоит одиноко” (Ибсен). Высоко держите знамя Человека, то знамя, которое Вы успешно несли до сих пор. А уже гэта сказаў Якуб Колас”.

У маі 1908 года паэт дорыць Аляксандры Зотавай сваю фатаграфію. На адвароце — дарчы надпіс: “Милой Александре Георгиевне, Славному человеку, Владелице единственной души “тётке Шопёрке” на память от Якуба Коласа: Столпы Минской губ. 8 мая 1908 г.”.

“Агаркі” празвалі Аляксандру Зотаву Цёткай Шапёркай за тое, што яна не прымала ўдзел у выступленнях рэвалюцыйна настроенай моладзі.

“Ведаеце, Якуб! Я выходжу замуж”

Аляксандра Зотава ўспамінала: “Як шкада, што нельга зафіксаваць вобраз, які жыва стаіць у памяці. Часам так ясна згадваецца Колас... У шэрай баранковай шапцы, у паліто з такім жа каўняром, з сумнымі вачыма на бледным твары. Глядзіш на фатаграфію — зусім не тое, зусім не Колас. Нават на лепшай з фатаграфій, падоранай ім мне, дзе ён у цём-

най кашулі з цвічком, замест згубленага перад фатаграфаваннем гузіка ў каўнярыку, — і там ён не падобны так, як бы хацелася...”

15 верасня выязная сесія Віленскай судовай палаты асуджае паэта па 126 артыкуле на 3 гады заключэння ў астрозе без пазбаўлення правоў. А маладая настаўніца Аляксандра Зотава едзе працаваць у Чэрвеньскае гарадское вучылішча. Сяброўства і перапіска працягваюцца. Не раз Аляксандра Зотава наведвала Коласа-взяня ў Мінскім астрозе. У адзін са сваіх візітаў яна паведаміла яму: “Ведаеце, Якуб! Я выходжу замуж”.

Перажыванні, унутранае хваляванне паэта знайшло выйсце і вылілася ў верш “Пясняр вясны”, які быў напісаны 24 лютага 1909 г. І як тут не аспрэчыць агульнапрынятае: маўляў, не існуе Коласавай аўтабіяграфічнай лірыкі:

*Ён жыў адзін, адзін душою,
Вясны і вольнасці пясняр,
І меў ён дар жалобных песень,
Сардэчных песень дзіўны дар!
<...>*

*Але на тым ужо кургане
Не бачыў пташкі дарагой:
Яна з другім ужо спявала,
В’ючы гняздзечка над гарой...*

Віленская інтэлігенцыя каля ўвахода ў рэдакцыю “Нашай нівы”. Тут, у 1907-ым, пазнаёміліся Якуб Колас і Аляксандра Зотава.

Аляксандра Зотава. 1905 — 1907 гг.

У лістах Якуба Коласа да некаторых жанчын напрыканцы можна знайсці словы “люблю”, “цалую”... “Пры чытанні такіх пісьмаў Коласа да жанчын міжволі прыгадваюцца блокаўскія “Стихи о Прекрасной Даме”. У абодвух выпадках выказваюцца блізка па духу пачуцці. Толькі гераіні твораў Блока — абстрактныя, сімвалічныя вобразы, часам — з адценнем містыкі. А Колас звяртаецца ў пісьмах да канкрэтных адрасатаў. Некаторым жанчынам ён прысвяціў лірычныя, поўныя закаханасці вершы”, — пісаў з гэтай нагоды сын паэта Даніла Міцкевіч.

А яшчэ Яўгенія Пфляўмбаум паспрабавала даць разгадку ўзаемных цёплых і шчырых адносін Якуба Коласа з жанчынамі. У 1955-м яна пісала паэту: “Наогул, я пераканалася, дарагі дзядзька Якуб, што многія жанчыны хінуцца да Вас душою. Гэта, відаць, таму, што Вы з асаблівай цеплынёю ставіцеся да іх, што Вы як паэт умеете бачыць у іх тое ўнутранае, часта прыхаванае, характавае, той “кристалл”, аб якім Горкі пісаў, што ён “кристаллизуется только на основе кристалла”.

“Лідэр агарчэскай фракцыі” — Цётцы Шапёрцы

На адносін Аляксандры Зотавай і Якуба Коласа праліваюць святло каштоўныя матэрыялы 100-гадовай даўніны. Але напачатку — слова самой Аляксандры Георгіеўне: “Летам 1907 года, зайшоўшы ў рэдакцыю “Нашай нівы” на Завальнай вуліцы ў Вільні, пабачыла я бледнага, худога хлапца з сумным поглядам. “Хто гэта ў вас з вачамі мучаніка?” — пытаюся ў рэдактара Уласава. Ён раскажаў, што гэта настаўнік Міцкевіч, з якім ён пазнаёміўся ў цягніку і ў якога адкрыў паэтычны талент. Наступным разам Уласаў пазнаёміў мяне з Якубам Коласам.”

Нядоўга давалася тады пажыць у Вільні Якубу Коласу. Пасля вобыску і канфіскацыі рукапісаў рэвалюцыйных вершаў па загадзе паліцыі яму давалася пакінуць Вільню. Але ўжо 1 верасня 1907 года Колас вяртаецца ў Вільню з афіцыйным дазволам на права жыхарства ў горадзе і працуе ў рэдакцыі “Нашай нівы”. Больш частымі сталі сустрэчы з Аляксандрай Зотавай. Паэт заходзіў у дом настаўніка Георгія Георгіевіча Зотава, дзе вечарамі збіралася моладзь... А аднойчы згаварыліся паехаць на Каляды ў Пецярбург — паглядзець сталіцу. У вы-

шытак сваіх вершаў. Захавалася з іх толькі два: “Пясняр вясны”, “Ці ж то гэтак трэба?”, а таксама байка на рускай мове “Огарок и Базиль”. Са шкадаваннем прыгадвае Аляксандра Георгіеўна ў сваіх успамінах і пра страчаную перапіску: “З тоўстай пачкі Коласавых лістоў да мяне ад 1907 да 1917 года засталіся толькі два ды тры паштоўкі”. Якраз тры гэтыя паштоўкі, надпісаныя на рускай мове, альбомчык, 2 фатаграфіі Якуба Коласа з дарчымі словамі ў 1962 годзе перадала сама Аляксандра Зотава-Рамановіч у музей паэта. Адна з паштовак — ад 18.01.1913 г. — адпраўлена з Пінска, дзе Колас настаўнічаў у 3-м прыходскім вучылішчы. Адрасавана яна на станцыю Карэлічы Навагрудскага павета Мінскай губерні. Аляксандра Георгіеўна працавала там настаўніцай у гарадскім вучылішчы. Дзве астатнія паштоўкі пісаліся ў больш трывожныя часіны (22.05.1916 г., 25.12.1916 г.) з Пярмі, дзе служыў Якуб Колас. Знайшлі яны адрасата ў Сызрані Сібірскай губерні. Жыла там Аляксандра Георгіеўна ў доме Макарава на Мяшчанскай вуліцы.

На паштоўцы ад 25.12.1916 г. ёсць прыпіска жонкі Якуба Коласа — Марыі Дзмітрыеўны: “Шлю Вам сердечный привет, милая Александра Георгиевна! Хотелось бы встретиться с Вами на родине. Пишите нам...”

Сустрэцца з Марыяй Дзмітрыеўнай Аляксандры Георгіеўне не давалася. А з Якубам Коласам яна сустрэлася праз 45 гадоў. І той пазнаў яе адразу, пра што пісаў у лісце ад 10 жніўня 1954 года:

“... Я действительно узнал: это была моя очень хорошая знакомая, тогда только что окончившая Высшие женские курсы. Накануне Нового 1908 года мы ездили с ней в тогдашний Петербург. Вместе ходили по театрам, по музеям. Мы вели оживлённую переписку. Когда я сидел в крепости, она была учительницей Червенского городского училища, изредка навещала меня в тюрьме. В одно из своих посещений она сказала мне: “Знаете, Якуб! Я выходжу замуж!” Больно мне было тогда слышать эти слова. Она больше ко мне не приходила, и с тех пор я не видел её до её последнего прихода, о котором я рассказываю Вам. Сейчас она была очень взволнована и скоро ушла, а я не догадался задержать её, поговорить. Мне как-то стало даже грустно — так уходит время, так уносит и молодость и свойственную ей красоту...”

(Працяг будзе.)

Антаніна ГАРОН,
галоўны захавальнік фондаў,
Таццяна МАКАРАНКА,
старшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага
музея Якуба Коласа

...Прабіваючы брэш у блакаднай сцяне

3 успамінаў партызана Вялікай Айчыннай...

Віктар Грамыка — жывапісец, народны мастак Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Польшчы, ганаровы акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, прафесар, актыўны ўдзельнік партызанскага руху, кавалер ордэнаў Айчыннай вайны I ступені, Чырвонай Зоркі, медалёў “За адвагу”, “Партызану Айчыннай вайны” I ступені і іншых.

Мара стаць мастаком ніколі не пакідала Грамыку — нават у агні Вялікай Айчыннай, калі, здавалася б, не да мастацтва. Наадварот, гэтая мара яшчэ больш умацавалася і выстаяла ў цяжкіх баях, у пастаянных партызанскіх рэйдах, у смяротных блакадных прарывах. Так, Віктар Грамыка — удзельнік той самай легендарнай Полацка-Лепельскай бітвы 1944 года, якая ўвайшла ў гісторыю Другой сусветнай вайны сімвалам нязломнасці беларускага народа...

У тыя векапомныя дні 20-гадовы партызан Грамыка атрымаў пуцёўку ў творчае жыццё ад старэйшага франтавога сябра — капітана Авяр’янава, які за дзень да сваёй гібелі ў час штурму шашы Лепель — Берасіно сказаў так: “У цябе, Віктар, добрая будучыня! Я гэта бачу! Скончыцца вайна, ты паступіш у Акадэмію мастацтваў. Я ведаю, ты раскажаш пра нашу вайну. Ты намалюеш карціну: як вась гэтыя стомленыя, змораныя, пахмурныя людзі цягнуцца па багне. Яны ведаюць, куды ідуць і навошта ідуць. На іх плячах — не вінтоўкі і аўтаматы, а сам лёс нашай праведнай вайны. Ты павінен напісаць такое палатно...”

Праз 15 гадоў Віктар Аляксандравіч стварыў менавіта такое панарамнае палатно пад назвай “Дарогамі мсціўцаў”, якое сёння знаходзіцца ў Беларускаму дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і з’яўляецца не толькі творам высокага мастацтва, але і праўдзівым гістарычным дакументам.

Але гэта будзе потым. А пакуль... У памяці мастака-ветэрана, як на плёнцы старога фільма, узнікаюць, паўстаюць чорна-белыя кадры з лёгкімі ўсплэскамі вясёлкавых колераў — кадры даўно мінулых гадоў дзяцінства і юнацтва...

Віктар нарадзіўся на Магілёўшчыне, але яго дзяцінства прайшло ў мястэчку Смальяны, што за 20 кіламетраў ад Оршы. Пасля сямігодкі паступіў у Віцебскае мастацкае вучылішча, але хутка, у сувязі з цяжкай хваробай мамы, Вольгі Сямёнаўны, вымушаны быў пакінуць вучобу і вярнуцца ў Оршу. Тут ён скончыў 10-ы клас і 21 чэрвеня 1941 года атрымаў атэстат сталасці выдатніка. А праз некалькі дзён горад юнацтва — Орша — апынуўся ў нямецкай акупацыі.

Пачынае падпольную дзейнасць Віктар у складзе маладзёжнай групы, а потым становіцца членам падпольнай арганізацыі Канстанціна Заслонава. У дэпо станцыі “Орша” Канстанцін Сяргеевіч узначаліў сетку падпольных груп, каб максімальна паралізаваць работу чыгуначнага вузла. Дастаткова падкрэсліць, што толькі за 3 месяцы было здзейснена каля сотні крушэнняў нямецкіх эшалонаў, пушчана пад адхон 200 цяжкіх, знішчаны тысячы вагонаў, цыстэрн і аўтамашын.

У лютым 1942-га Заслонаў пакінуў Оршу і сышоў у лес, дзе стаў камандзірам партызанскага атрада (з ліпеня — брыгады). Грамыка ж пазней апынуўся ў партызанскім Смаленскім палку асабага прызначэння пад кіраўніцтвам Івана Садчыкава. Тут Віктар быў і кулямётчыкам, і разведчыкам, і падручніком, і мастаком, і рэдактарам партызанскай газеты, і, нарэшце, камісарам атрада...

І сёння, напярэдадні 65-й гадавіны вызвалення роднай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, Віктару Аляксандравічу ёсць пра што ўспомніць...

Віктар Грамыка і Ілля Лапарэвіч. 1945 г.

— ...Мая першапачатковая творчая біяграфія неаддзельная ад лёсу майго пакалення. Адносіны да працы, да прыроды і нават да мастацтва — усё гэта фарміравалася Вялікай Айчыннай вайной. І так здарылася, што майму досыць сціпламу прафесійнаму ўзроўню час вызначыў такую высокую ролю, на якую я быў толькі здольны. Час прымусіў мяне ўзяцца не толькі за вінтоўку і кулямёт, але і за аловак, разец, пяро журналіста.

У нашым партызанскім палку былі людзі многіх нацыянальнасцей, рознага ўзросту, розных прафесій. У іх ліку — спевакі, танцоры і нават артыст цырка. Але мастаком аказаўся я адзін. У вольны час быў заняты выпускам баявых лістовак. А потым, калі нам з самалёта скінулі абсталяванне для друкарні, я наладзіў выпуск палкавой газеты “Народны мсцівец”. Першы нумар выйшаў 8 жніўня 1943 года. У маім архіве захавалася фатаграфія, на якой камандзір палка Іван Садчыкаў і камісар Андрэй Юр’еў чытаюць гэтую газету.

Працаваць мне даводзілася і карэспандэнтам, і рэдактарам, і друкарком, і адказным сакратаром. А ноччу пры святле каганца рэзаў на лінарыце альбо грушавых дошках простым сцізорыкам (пазней даведаўся, што гэтая тэхніка называецца абразным дрэварытам) сатырычныя малюнкi і партрэты партызан, якія праславіліся ў баях і разведцы.

Вялікі на мяне быў попыт як на партрэтыста. Маляваў многіх маіх аднапалчан. Алоўкавы малюнак звычайна выконваўся ў памер паштоўкі, каб можна было яго трымаць на памяць у кішэні гімнасцёркі. У час работы за спінай адразу ж збіраўся натоўп гледачоў, якія каменціравалі кожны штырх.

А якая сардэчная радасць асвятляла твары маіх таварышаў, калі яны пазнавалі сябе ў гэтых малюнках! Да працэсу малявання праяўлялася не проста цікаўнасць. Пасля цяжкіх баёў, знясільваючых пераходаў у новыя раёны базіравання, сярод нялёгкага партызанскага побыту нам усім патрэбны былі паўзы для разрадкі. Мы часам адчувалі проста нясцерпную прагу да чужога, да светлага, да прыгожага. Невыпадкава некаторыя байцы насілі ў запячковых мяшках разам з патронамі і сухарамі зашмальцаваныя зборнікі паззі Купалы, Маякоўскага, Пушкіна, Гейнэ. Мудра сказана: “После боя сердце просит музыки вдвойне...” Так, дарэчы, і называлася адна са старонак нашай газеты.

А якім поспехам карысталіся самадзейныя канцэрты! Спявалі ўсе — і артысты, і слухачы. Нашы сэрцы зноў адкрываліся для добра і хараства. Чым востры перажывалася горыч народнага бедства, тым больш ярка для нас свяцілі ідэалы чужоўнага.

Вайна выходзіла і новыя адносіны з прыродай. Для партызана лес — не толькі родны дом. І лес, і палі, і рачулки — уся родная зямля была нашым саюзнікам і самым надзейным памочнікам. Але для гэтага трэба было тонка ведаць і адчуваць прыроду, яе самыя нязначныя подыхі і праявы. Толькі так мы станавіліся сапраўднымі гаспадарамі лесу і ночы, бо нашы партызанскія дзеянні звычайна прыпадалі на начны час. Гэта выпрацоўвала такую інтуіцыю, якую можна назваць унутраным зрокам. Мы ўмелі быць часткай прыроды, злівацца і растварацца ў ёй. Напэўна, гэта адбілася пазней і на маім разуменні пейзажнай карціны.

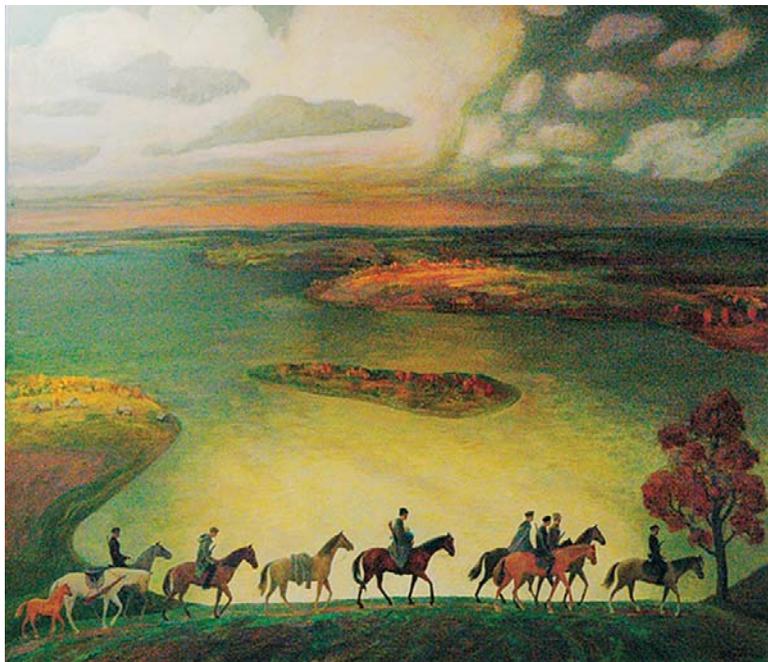
А калі пасля начной работы мы вярталіся ў лагер і набліжаўся світанак, ён прыносіў незвычайную, проста ўсеабдымную ра-

дасць. Нам здавалася, што гэта для нас узыходзіць сонца. І нека пранізліва адчуваў я ў гэтыя хвіліны цуд жыцця кожнай хваінкі і кветачкі альбо інею на тонкіх галінках...

Калі я праз гады пісаў свае палатны і карціны-пейзажы, прысвечаныя памяці Вялікай Айчыннай, — думаў пра ўсё гэта, пра тыя гады, калі мы адстаялі сваю Радзіму, вызвалілі яе ад страшнага ворага.

Канешне, самым драматычным перыядам ва ўсёй вайне для мяне, ды і не толькі для мяне, была вясна 44-га. Падкрэслію, што наш Смаленскі партызанскі полк асабага прызначэння быў рэйдывым і па асноўным профілі дыверсійна-разведвальным. Ён хутка рос колькасна і пастаянна пашыраў межы сваёй баявой дзейнасці. Мы праводзілі буйныя аперацыі на чыгунках і шашэйных дарогах, грамлілі непрыступныя гарнізоны, знішчалі карнікаў і паліцаў, распаўсюджвалі на акупаванай зямлі аператыўныя зводкі Совинформбюро.

У канцы восені 1943-га полк перадыслацыраваўся на Ушаччыну, і нашай зонай стала вялізная тэрыторыя так званая Полацка-Лепельскага партызанскага краю, што ляжаў выцягнутым авалам на паўднёвы захад ад Полацка і на поўнач ад Лепеля. На гэтай прасторы, якая мела больш за тры тысячы квадратных кі-

Віктар Грамыка. “Песня пра мой атрад”.

ламетраў Ушацкага, часткі Ветрынскага і Лепельскага раёнаў, ужо ўвосень 1942 года мясцовыя партызанскія атрады пасля разгрому усіх нямецкіх гарнізонаў фактычна аднавілі савецкую ўладу. На гэтай тэрыторыі выдаваліся газеты, па-ранейшаму існавалі калгасы, рэгіён быў часткова электрыфікаваны і тэлефанаваны, працавалі зброевыя і іншыя майстэрні.

Да лета 1943 года ад фронту да Полацка была вузкая прастора каля 80 кіламетраў, і цяпер частка партызанскіх брыгад дыслацыравалася ў тыле групы армій “Цэнтр”, а іх рэзервы непасрэдна сутыкаліся з нашымі атрадамі. Напрыклад, наш полк займаў лінію абароны ўздоўж чыгункі Полацк — Круляўшчызна. У канцы снежня 1943-га, калі фронт наблізіўся да паўночнай мяжы партызанскай зоны, немцы імкнуліся адцясніць партызан ад дарогі Віцебск — Лепель — Параф’янава, якая звязвала 3-ю танкавую армію ворага з тылам.

Новы 1944 год штаб нашага палка сустрэў у вёсцы Лабуноўшчына, дзе ў адным з дамоў працавала і наша друкарня. А тым часам, не дасягнуўшы хуткага поспеху ў мясцовых баях, фашысты арганізавалі карныя аперацыі “Ліпень” і “Свята весны”, для правядзення якіх, акрамя часцей 3-й танкавай арміі, сабралі 60-тысячнае войска карнікаў, палкі СС і паліцыі, пяхотныя часці ахоўнай і запасной дывізіі, асобны батальён Дзірлевангера, 137 танкаў, 235 гармат, 2 бронецягнікі, 70 самалётаў.

Абаранялі зону 16 партызанскіх брыгад, якія налічвалі каля 11 тысяч штыкоў. На лініі абароны зоны, што працягнулася на 180 км, былі створаны сістэмы акупаў, дзотаў, мінных палёў, пастаўлены надаўбні. Каардынавала дзеянні партызан група ЦК КП(б)Б і Беларускага штаба партызанскага руху, якім кіраваў Уладзімір Лабанок. Зразумела, пра гэтыя факты і лічбы я даведаўся потым, калі задумаў напісаць аўтабіяграфічную кнігу “Вясёлка над дарогай”. Кніга выйшла ў свет у выдавецтве “Беларусь” у 2000 годзе.

(Працяг будзе.)

Занатаваў Барыс КРЭПАК

ШТОТЫДНЁВАЯ
ГРАМАДСКА —
АСВЕТНІЦКАЯ
ГАЗЕТА

Выдаецца
з кастрычніка
1991 года
Заснавальнік —
Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 418
Галоўны рэдактар —
Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ,
Уладзімір АРЛОЎ,
Уладзімір ГІЛЕП,
Ірына ДРЫГА,
Аляксей ДУДАРАЎ,
Уладзімір ЗАМЯТАЛІН,
Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ,
Міхаіл КАЗІНЕЦ,
Віктар КУРАШ,
Аляксандр РАШЧУПКІН,
Барыс СВЯТЛОЎ,
Рычард СМОЛЬСКІ,
Святлана СУХАВЕЙ,
Міхаіл ФІНБЕРГ,
Леанід ШЧАМЯЛЁЎ,
Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФІЛАЎ
(намеснік
галоўнага рэдактара),
Пётр ОВАД
(адказны сакратар).
Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ,
Надзея БУНЦЭВІЧ,
Таццяна КОМАНАВА,
Барыс КРЭПАК,
Яўген РАГІН,
Ілля СВІРЫН.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ,
Наталля КІРПІЧЭНКАВА,
Настасся ПАНКРАТАВА.

**Загадчык аддзела
фоталіюстрацыі —**
Юрый ІВАНОЎ

Карэктар —
Інга ЗЕЛЬГІС
Мастацкі рэдактар —
Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон:
(017) 289-34-66
(прыёмная)
(017) 286-07-97,
Тэлефон/факс:
(017) 334-57-23
(017) 334-57-35.
Рэкламны аддзел:
тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец —
Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
"Культура і мастацтва"
Ліцэнзія на выдавецкую
дзейнасць
ЛВ №02330/0131892
ад 27 снежня 2006 г.
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя:
тэл. (017) 334-57-35

Аўтарскія рукапісы
не рэцэнзуюцца
і не вяртаюцца.
Аўтары допісаў у
рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнае імя
і імя па бацьку, пашпартныя
звесткі (нумар пашпарта,
дату выдачы, кім выдадзены
пашпарт, асабісты нумар),
асноўнае месца работы,
зваротны адрас.
Меркаванні аўтара могуць
не адпавядаць пункту
гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць
за дакладнасць
матэрыялаў.
*Матэрыял на правах
рэкламы.

© "Культура",
2009.
Індэкс 63875
Наклад 9686
Падпісана ў свет
26.03.2009 у нр. 15
Замова 1618
РУП "Выдавецтва
"Беларускі Дом друку".
220013, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

ISSN 1994-4780

МУЗЕІ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РБ

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.

- Мастацтва Беларусі XII — XIX стст.
  - Мастацтва Беларусі канца XIX — пач. XXI стст.
  - Мастацтва Расіі XVIII — пачатку XX стст.
  - Мастацтва краін Усходу XV — XX стст.
  - Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
  - Выстаўка "Слуцкія паясы".
  - Персанальная выстаўка Л.Журавовіч.
  - Выстаўка "Алтарны жывапіс XVIII — XIX стст.".
  - Выстаўка акварэлі Генадзя Шутава "Прадмет. Час. Чалавек".
  - Выстаўка жывапісу Уладзіміра Хадаровіча "З рукачынных крыніц".
  - Выстаўка Валянціна Савіцкага "Радзіма мая дараяга".
  - Выстаўка Мікалая Ісаенка "Пяшчота зямлі беларускай".
- Філіялы Нацыянальнага мастацкага музея РБ:

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст.".

г. Мінск,
вул.
Інтэрнацыяна-
льная, 33а.
Тэл.: 227 87 96.

- Выстаўка фотаздымкаў XIX ст.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі р-н,
Гродзенская вобл.
Тэл.: (8-01596)
2 30 35.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў в.Раўбічы

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўка дзіцячай творчасці.

МУЗЕЙ ВІТОЛЬДА КАЭТАНАВІЧА БЯЛЫНІЦКАГА-БІРУЛІ ў г.МАГІЛЁВЕ

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222)
22 48 87.

- Пастаянная экспазіцыя.

МУЗЕІ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, тэл./факс: 334 11 56.
На сцэне Палаца Рэспублікі
(Кастрычніцкая плошча, 1)

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

г. Мінск,
вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.

Экспазіцыі:

- "Мастацтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст.".
  - "Старажытная Беларусь".
  - "Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы".
- Выстаўкі:
- "Усмешка клоуна" (з калекцыі Мікалая Чалнакова).
  - "Партрэт вясны ў жалезным абрамленні".
  - "Пластыка жывой прыроды".
  - "Крыніцы адвечнай прыгажосці".
  - "Касцярэзнае

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

г. Мінск,
вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:

- Выстаўка, прысвечаная 85-годдзю А.Савіцкага.
- Выстаўка жывапісу Галіны Горавай "Вясна. Свято. Каханне".
- "Хата — мой свет".
- "Чараўнік з краіны маленства". (Да 125-годдзя з дня нараджэння Я.Маўра.)
- Выстаўка музейных прадметаў XI — XX стст. з фонду музея "Вякоў мінулых успамін...".

(Антыфашысцкае супраціўленне нямецкіх студэнтаў-медыкаў у Мюнхене. 1942 — 1943 гг.)

- "Мінск: вандроўка ў часе" — на аснове філакартычнай калекцыі У.Ліхадзеда.
- Праект інтэрактыўнай карты: "Вызваленне Беларусі" (хроніка вызвалення і мультымедыяная прэзентацыя аперацый Чырвонай Арміі па вызваленні Беларусі ў верасні 1943 — ліпені 1944 гг.).

ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА- ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.
Цэнтральная частка
палаца Румянцавых
і Паскевічаў
Выстаўкі:
■ "Беларусь на
літаграфіях Н.Орды"

"Нараджэнне і адраджэнне" Гомельскага палаца ў выяўленчых крыніцах).

- Экспазіцыі:
- "Культавыя прадметы".
- "Старажытная гісторыя Гомельшчыны".
- "Загадкавыя фантазіі мора" (грот палаца).
- Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеячу СССР А.Грамыку.
- Вежа палаца Румянцавых і Паскевічаў
- Гісторыка-мемарыяльная экспазіцыя
- "Гравюра XVII — пачатку XX стст.". Паўночнае крыло палаца
- Выстаўкі:
- "Жаночыя вобразы ў мастацтве" (работы гомельскіх мастакоў з фондаў музея).
- "Свет звяроў Гомельшчыны".
- Працуе куток жывых экзатычных рэптылій.

ПАЛЯЎНІЧЫ ДОМК

прадметаў мастацтва.

Зімовы сад

- "Сум і зачараванне правінцы" (выстаўка польскага фатографа Ежы Пётэка).
- Свет субтрапічных раслін і жывёл.

ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

- Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.
- Лакальныя экспазіцыі ў санітарным вагоне; у партызанскай зямлянцы.
- Пастаянная выстаўка ваеннай тэхнікі.
- На тэрыторыі музея працуе пнеўматычны цір.
- У выставачнай зале: "Афганістан: ты наша памяць і боль".

ГАЛЕРЭІ *

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул. Казлова, 3.
Тэл./факс.: 290 60 10.

- Персанальная выстаўка М.Чурабы.
- Персанальная выстаўка Н.Чарнагалавай.
- Персанальная выстаўка У.Ткачэнкі.

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ "УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"

г. Мінск, Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

- "Pittura Ogittuale" (італьянска-беларускі праект).

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАУЗА

г. Гродна,
пл. Тызенгауза, 4.
Тэл./факс:
(8-0152) 72 27 57.

- Выстаўка Алены Івановай "Музыка колеру".

КАРШІННАЯ ГАЛЕРЭЯ Г.ВАШЧАНКІ

г. Гомель, вул. Карповіча, 4.
Тэл.: (8-0232) 77 75 20.

- Экспазіцыі:
- "Г.Х. Вашчанка".
- Выстаўкі:
- Выстаўка дэкаратыўна-прыкладной творчасці ўстаноў.
- Выстаўка мастакоў Гомельскай вобласці "Вясна-2009".

г. Гомель, вул. Пушкіна, 32.
Тэл.: (8-0232) 74 33 41.

- Экспазіцыя
- "Інтэр'еры дваранскай сядзібы канца XIX — пачатку XX стст.".
- Выстаўкі:
- Дакументальная фотавыстаўка (са збору музея і прыватных калекцый) "Твары на старых фотаздымках".
- Мастацкі салон з выстаўкай-продажам

Паважаныя чытачы!

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА НАСТУПНЫЯ МЕСЯЦЫ 2009 ГОДА!

на газету "Культура"

Падпісныя індэксы:

індывідуальная падпіска — 63875,

ведамасная падпіска — 638752;

ПАДПІСКА НА НАСТУПНЫЯ МЕСЯЦЫ 2009 ГОДА!

на часопіс "Мастацтва"

Падпісныя індэксы:

індывідуальная падпіска — 74958,

ведамасная падпіска — 749582.

рамяство Беларусі" (з фонду Нацыянальнага музея гісторыі і культуры).

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.

- Пастаянная экспазіцыя
- "Гісторыя І-га з'езда РСДРП".
- Выстаўка "Чароўныя лялькі".

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

- Экспазіцыі:
- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўкі:
- "Адам Міцкевіч на паштоўцы к. XIX — п. XX стст.".
- "Белая ружа"

(арыгінальныя літаграфіі
Н.Орды з калекцыі
У.Ліхадзеда).

- "Жывое жалеза" (металічныя скульптуры С.Парцянкава).
- Выстаўка іранскага мастацтва.
- "Запаведная краіна" — выстаўка М.К. і С.М. Рэрыхай.
- "Працягольны падарункі".

г. Гомель, вул. Пушкіна, 32.
Тэл.: (8-0232) 74 33 41.

- Экспазіцыя
- "Інтэр'еры дваранскай сядзібы канца XIX — пачатку XX стст.".
- Выстаўкі:
- Дакументальная фотавыстаўка (са збору музея і прыватных калекцый) "Твары на старых фотаздымках".
- Мастацкі салон з выстаўкай-продажам

ТЭАТРЫ *

- 29 сакавіка — "Чыпаліна" К.Хачатуряна.
- 29 сакавіка — "Карміна Бурана" К.Орфа.
- 29 сакавіка — "Балеро" М.Равэля.

РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44.
Тэл./факс: 334 60 08.

- 28 сакавіка — "Зарас. Сёння... Назаўжды!.." — аўтарскі вечар Д.Балька.
- 29 — "Раман + Юлія" Д.Балька.
- 31 сакавіка, 4 красавіка — "Каласы пад сярпом тваім" У.Караткевіча.
- 1 красавіка — "Містэр Розыгрыш" С.Кандрашова.
- 2, 3 — "Калі скончыцца вайна" П.Пражко.

БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- 28 сакавіка — "Яшчэ раз пра Чырвоны Каптурыйк" С.Яфрэмава, С.Скогана.
- 29, 31 сакавіка, 1 красавіка — "Жыў-быў заяц" М.Шувалава.
- 2 — "Брэменскія музыкі"

В.Ліванава, Ю.Энціна.
■ 3, 4 — "Дапытлівы слонік" Р.Кілінга.

МАЗЫРСКІ ДРАМАТЫЧНЫ ТЭАТР ІМЯ І.МЕЛЕЖА

г. Мазыр,
вул. Ленінская, 23.
Тэл.: (8-02351) 211 31.

- 28, 29 сакавіка — "Чатыры кроквы на сонцы" А.Дзяткевіча.